

Botaniska trädgården i Uppsala 1655–1807

Ett bidrag till den svenska naturforskningens historia

af

Magnus Bernhard Swederus

Med personalia om författaren

Uppsala 1877

Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien
Enheten för de areella näringarnas historia, ANH

Magnus Bernhard Swederus föddes 1840 i Fellingsbro i Västmanland. Han kom som 20-åring till Uppsala för att studera vid universitetet och disputerade också här på avhandlingen om *Botaniska trädgården i Upsala 1655–1807* (Falun 1877). År 1884 tillträdde han en tjänst som adjunkt i naturlära, historia och svenska vid Uppsala högre läroverk, en tjänst som han upprätthöll i hela 24 år, till 1904. Han avled några år senare 1911, 71 år gammal i Uppsala, den stad han blev trogen i hela sitt liv och parallellt med sin lärargärning ägnade ett omfattande och seriöst historiskt forskarstudium.

Swederus är okänd för den stora allmänheten. Hans namn, forskargärning och publikationer saknas t.ex. i våra uppslagsverk och encyklopedier (med något undantag). Nationalencyklopedin (NE) nämner honom inte ens vid namn. För den trädgårdshistoriske forskaren går det dock inte att komma förbi Swederus. Han har genom sitt idoga och kvalificerade arkivarbete lagt en grund på vilken många senare forskare arbetat vidare. Det gäller hans mycket omfattande excerperingar av landets äldre trädgårdsförhållanden i en mycket vid kontext. Dessa förvaras på Uppsala Universitetsbibliotek (UUB). På excerpterna baserade t.ex. Sten Karling stora delar av sin epokgörande avhandling *Trädgårdskonstens historia i Sverige intill Le Nötrestilens genombrott*, Stockholm 1931.

Själv lät Swederus ge ut ett 20-tal längre och kanske lika många kortare artiklar, flera unika för sin tid och till stora delar baserade på det primära källmaterialet i arkiven. Staden Uppsala, och historiska förhållanden i Uppsala, intresserade honom mycket. Han behandlade i ett historiskt sammanhang så vitt skilda ämnen som Sveriges bergshantering från 1600-talets början, boklådorna i Uppsala från samma tid, den botaniska trädgårdens historia i staden, olika studentnationers historia, Olof Rudbeck d.ä. och d.y., Linné, Sveriges allmänna trädgårdshistoria från äldsta tider, romarnas trädgårdskultur, våra kulturväxter m.m.

Om än Swederus möjligen är någorlunda känd av de etablerade forskarna inom de historiediscipliner där han verkat, och i Uppsala, och ev. till namnet bekant för något flera inom ämnet trädgårdshistoria så stannar nog kunskapen där; möjligen har också något av hans verk studerats. För det är just att nå hans artiklar som utgör stöttestenen. Verken är många, de är spridda i svåråtkomliga tidskrifter, ofta i flera på varandra följande nummer och de är av mycket olika längd. Framför allt skulle Swederus pionjärbete, företrädesvis inom svensk trädgårdshistoria genom ett urval av de viktigare artiklarna och opublicerade föredragen, göras tillgängligt för flera och kunna bedömas efter förtjänst. Äras den som äras bör. Flera skriver idag, med ambitionen att komma med nyheter, om det som Swederus själv utrett och kommit fram till för hundra år sedan.

Publiceringen av Swederus artiklar torde öka intresset hos allmänheten och samtidigt stimulerar de till vidare forskning, ibland för att bekräfta eller vederlägga hans rön. Man må inte förglömma att Swederus excerperingsarbete både direkt och implicit har lagt grunden till framställningen av hela den svenska trädgårdens historia; en *kompndietradition* är sålunda för handen, vilken det självfallet är angeläget att diskutera och kanske konfrontera. Swederus olika artiklar på hortikulturens och naturforsknings många områden är således dubbelt aktuella, dels som tidiga bearbetningar av ett primärt källmaterial vilket fortfarande står sig och må spridas, dels som tendensiösa barn av sin tid med en mission som gärna bör skärskådas.

Det bör också framhållas att Swederus var en utmärkt språkbehandlare och hans texter kan även idag läsas med största nöje. Han skildrar både långa förlopp och speciella frågor med skicklig penna. Det gör att hans artiklar förhoppningsvis skulle kunna nå utanför forskarnas krets. Läsning av artiklarna skulle kunna öka förståelsen för äldre tiders trädgårdsarbete, leda till att fler äldre sorter och metoder användes idag och att kanske rester av äldre växtmaterial i gamla trädgårdar bevaras och utvecklas.

Följande verk publiceras på Kungl. Skogs- och Lantbruksakademiens enhet för de areella näringarnas historias hemsida, ANH:

1877 *Botaniska trädgården i Upsala 1655–1807. Ett bidrag till den svenska naturforskningens historia*, Uppsala 1877, [xi s.] 141 s.

1880–82 *Svensk hortikultur i forna dagar*, I & II, Svenska Trädgårdsföreningens tidskrift (STT) 1880–82, 51 s.

1885 *Hortikultur hos de gamle Romarne*, Svenska Trädgårdsföreningens tidskrift (STT) 1885, 25 s.

1886 *En trädgårdsbok för svenska adelsmän på 1600-talet* [Oeconomia av Shering Rosenhane] Svenska Trädgårdsföreningens tidskrift (STT) 1886, 16 s.

1887 *Blad ur tobakens historia*, Svenska Trädgårdsföreningens tidskrift (STT) 1887, 52 s.

1907 *Linné och växtodlingen*, Uppsala universitets årsskrift 1907, 102 s.

1909 *Konung Karl IX:s förtjenster om Sveriges hortikultur*, Sveriges Pomologiska förenings årsskrift 10 (SPF) 1909, 14 s.

1911 *Trädgårdsförhållanden i Uppsala under förra hälften av 1800-talet, föredrag*, (opublicerat, ca 90 manussidor. Utskrift 16 sidor).

Text: docent och akademiledamot Kjell Lundquist (1955–2011). Redigering: chefsbibliotekarie Lars Ljunggren i juni 2013.

BOTANISKA TRÄDGÅRDEN I UPSALA

1655—1807.

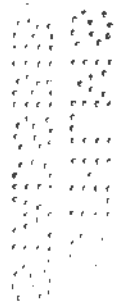
ETT BIDRAG
TILL DEN SVENSKA NATURFORSKNINGENS HISTORIA

AF

M. B. SWEDERUS.

F A L U N
FALU BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAGS FÖRLAG
1877.

U fi

B:113

UPSALA UNIVERSITET

OCH

MINNET AF DESS FYRAHUNDRAÅRIGA VERKSAMHET

MED DJUP VÖRDNAD EGNADT.

Förord.

Till en fullständig kunskap om beskaflenheten af de botaniska universitetsstudierna hörer äfven kännedomen om den institution, botaniska trädgården, der de studerande lära känna olika länders växter i lefvande tillstånd. Med anledning häraf har förf. af denna afhandling ansett det förtjena mödan, att med ledning af äldre arbeten, både sådana, som redan i tryck offentliggjorts, och dylika, hvilka i handskrift förvaras i våra arkiv, söka teckna grunddragen af Upsala botaniska trädgårds historia, huru den genom Ol. Rudbecks outtröttliga bemödanden först blef en verklighet, huru den, fast under ogynnsamma förhållanden, fortletde under hans sons tid, samt huru densamma genom Linné den äldre lyftes till sådan höjd att den då var en af de förnämsta i Europa. Linné den yngre, C. P. Thunberg och Ad. Afzelius vakade sedermera deröfver att trädgården, så mycket möjligt var, bibehölls i det tillstånd, hvori blomsterkonungen lemnat denna den käraste af hans institutioner; men som ogynnsamma naturförhållanden lade alltför stora hinder i vägen för att trädgården skulle fullkomligt uppfylla sin uppgift, erhöi man år 1787 genom Gustaf den Tredjes storsinhet och nit en mera lämplig plats för en ny trädgårdsanläggning, som också blef färdig år 1807.

De svårigheter, hvarunder följande anspråkslösa afhandling tillkommit, hafva ej varit få, och arbetet utgifver sig därför ingalunda för att hafva uttömt den föresatta uppgiften. Det har kostat en ej ringa möda att från de mest skilda håll sammanleta de till ämnet hörande och i äldre skrifter anförda handlingar, och under samlandet af materialet har förf. ej sällan rönt den motgången, att flera af dessa citerade handskrifter, oaktadt det ifrigaste efterspannande, ej kunnat återfinnas. Genom värdslöshet hafva troligen flera af dessa dyrbara handlingar redan för länge sedan hemfallit åt förgängelsen, och sannolikt är, att åtskilliga sådana dokument, hvilka förvarades hos Ol. Rudbeck, blefvo lågornas rof vid den brand, som år 1702 härjade Upsala. De luckor i skildringen af botaniska trädgårdens historia, hvilka deraf uppstått, och den osä-

kerhet om åtskilliga af dess förhållanden, som häraf blifvit en följd, har naturligtvis ej stått i förf:s förmåga att afhjelpa.

De källor, som varit förf. tillgängliga, hafva dock begagnats så mycket som den knappa tiden medgifvit.

Utredningen af de anförda växternas synonymik har kostat ett drygt arbete, men oaktadt allt bemödande har det stundom ej varit möjligt att komma närmare än till en viss grad af sannolikhet. Detta gäller i främsta rummet botaniska trädgårdens växter under Ol. Rudbeck den äldres tid, då de temligen godtyckliga namnen och ännu mera de många betydliga tryckfelen i hans öfver trädgårdsväxterna utgifna förteckningar öka svårigheterna vid bestämmandet af de deri anförda växterna. För misstag och fel så väl i detta som andra afseenden utbedjer sig förf. ett mildt bedömande.

De källor, som vid utarbetandet af denna afhandling mest användts, äro följande:

Consistorii academici Upsal. Protocoll åren 1637—1807. (Cons. Prot.)

Konunga- och Kanslersbref om Upsala akademi under samma tid.

Upsala akademies räkenskaper 1655—1807.

Olof Rudbeck den äldres brevexling i Riksarkivet, och deribland i synnerhet hans redogörelser till de kommitterade 1685 (Rudbeck redogörelse 1685).

Caroli Linnæi i K. Vetenskapsakademien förvarade bref till A. Bäck m. fl., enligt afskrifter mig benäget meddelade af Läroverksadjunkten Dr. Ew. Åhrling, till hvilken jag vid detta tillfälle uttalar min stora tacksägelse för denna välvilja.

Bref till C. P. Thunberg på akad. bibl. i Upsala.

Catalogus plantarum tam exoticarum quam indigenarum quibus Hortum Academicum Upsal. prim. instruxit Anno MDCLVII Ol. Rudbeck. Upsaliæ 1658.

Hortus Upsaliensis Academiae ex Auctoritate S. R. M:tis primum instructus Anno 1657 ab Ol. Rudbeck. Accedit ejusd. Auctarium novissimum. Ups. 1666.

Hortus Botanicus variis exoticis indigenisqve plantis instructus curante O. Rudbeckio. Ups. 1685.

R. Dodonæi Stirpium historię Pomptades Sex. Ant. 1683.

Th. Tabernaemontani New vollkommen Kräuter Buch. Bas. 1661.

C. Bauhini Pinax Theatri Botanici. Bas. 1671.

P. Mathioli Commentarii in VI Libros P. Dioscoridis Anaz. de Medica materia. Bas. 1674.

O. Bromel. Chloris Gothica. 1694.

C. Linnæi Flora Lapponica. Amst. 1737.

— Hortus Upsaliensis exhibens plantas exoticas Horto Upsaliensis Academiae a sese illatas ab anno 1742 in annum 1748. Vol. I. Sthm. 1748.

— Amoenitates Academicae I—X. Holm. et Erlangæ 1749—1790.

— Flora Suecica Ed. 2. Sthlm 1755.

— Species plantarum I—II. Ed. 2. Holmiæ 1762—1763.

J. Busser. Beskrifning om Upsala 1769—1773.

E. Steudel. Nomenclator Botanicus. Stuttg. 1841.

D'Avoine et Morren. Concordance des espèces végétales décrites et figurées par R. Dodoëus. Malines 1850.

C. Nyman. Sveriges fanerogamer I—II. Örebro 1867—1868.

C. Hartman. Handbok i Skand. Flora. Tionde uppl. Sthm. 1870.

Slutligen får förf. härmed till Herr Professoren Dr Th. Fries, Adjunkten Fil. och Med. Dr R. Fristedt, Bibliotekarien Dr C. G. Styffe, Docenten Dr C. Annerstedt, Docenten Dr L. Bygdén, Fil. Kand. V. Samuelsson och Stud. L. Hedell uttala sin varma tack-sägelse för de många värderika upplysningar och råd han af dem erhållit under utarbetandet af föregående afhandling.

Det vetenskapliga studiet af växtriket är inom vårt land jämförelsevis ungt och sålunda var det först under konung Gustaf Adolfs för vår andliga bildning så epokgörande regering, som botanik blef ett undervisningsämne vid Upsala universitet. Väl bestämdes år 1595, att vid det återupprättade universitetet skulle finnas en professur i medicin, till hvilken vetenskap botaniken den tiden vanligen räknades, men platsen stod likväl obesatt ända till 1613, troligen af brist på duglig person att beklåda densamma. Trenne år förut hade dock naturlära och deraf särskildt botanik, om också endast i en enskild undervisningsanstalt, banat sig väg till universitetet och meddelades i det privata collegium, som den utmärkte professor Johannes Rudbeckius förestod i Upsala åren 1610—1613. Erfarenheten hade nämligen gifvit vid handen, att de ynglingar, som vid denna tid ankommo till akademien från skolorna, ej hade tillräcklig underbyggnad att genast kunna följa den akademiska undervisningen, och för att afhjelpa denna olägenhet öppnade nämnde J. Rudbeckius en förberedande läroanstalt år 1610, der lärjungarne att börja med erhöilo undervisning i klassiska språk, filosofi och teologi, men snart ökades läroämnenas antal, och sålunda fick äfven naturlära blaud dem en, om också anspråkslös, plats. Dot länder anstaltens föreståndare till heder, att den lilla kunskap, som meddelades om växtverlden, ej blef uteslutande kammarlärdom, utan han sökte äfven under utflygter i naturen att göra sina lärjungar bekanta med växternas namn och egenskaper. Öfver undervisning och andra förhandlingar inom anstalten fördes protokoll ¹⁾, och i ett af dem — den 26 Maj 1610 — omtalas den första botaniska utflygten på följande sätt: »A meridie ad deliberandum con-

¹⁾ Utgifna under titel: Acta Hoc est Lectiones, Declamationes et Exercitia in Collegio privato — — M. Joh. Rudbeckii. De utgöra trenne häften i 4:o, tryckta i Stockholm, det första, som är tillägnadt hertig Gustaf Adolf, utan utsatt tryckår, men de båda sednare af 1613.

veniunt, ut quia tam anni tempus, quam res ipsa admonere videbatur, ut Studiosi aliquam quoque rei herbariæ cognitionem sibi compararent, invitati sunt a Rectore, ut hoc tempore diebus Festis et Dominicis a precibus vespertinis cum ipso herbatim irent, pollicebatur se herbarum nomina et virtutes illis ostensurum, quod etiam deinceps aliquoties factum est.» Dylika utflygter omtalas äfven året derpå i början af sommaren och under den 2 Juni heter det i protokollet: »herbatim iverunt, ut et sequentibus aliquot diebus.»

Hvad den teoretiska undervisningen i naturlära, och följaktligen äfven i växtkänedom, inom läroanstalten angick, så meddelades densamma efter J. Magiri Physiologia Poripatetica, ett under 1600-talet mycket användt arbete, som enligt 1626 års statuter för Upsala akademi lades till grund för föreläsningarne i detta ämne inom medicinska fakulteten ¹⁾. I början af Maj månad 1612 började J. Rudbeckius sina föreläsningar inom collegiet öfver Magiri nämnda arbete, och för att göra denna kunskap mera lefvande, anställdes examina i det, som af naturläran föredragits, hvarjemte lärjungarne tillhöllos att sins emellan och i disputationensform afhandla valda delar deraf. Dessa öfningar bedrefvos med sådan flit, att under åren 1612—1613 höllos ej mindre än 17 »disputationes physicæ», bland hvilka Ericus Olavi Gevaliensis den 5 Dec. 1612 responderade för en afhandling »de plantis». Till anstalten hörde äfven ett litet bokförråd, hvilket 1613 erhöill en tillökning af ett botaniskt arbete, då nämligen J. Rudbeckius ditskänkte »Botanicon Dorstenij in folio».

Samtidigt med denna J. Rudbeckii enskilda läroanstalt i Upsala fanns der, som bekant, äfven en annan sådan, hvilken hade till föreståndare den orolige och ränklystne Johannes Messenius. Emellan dessa båda lärare och deras skolor uppstod ett spändt förhållande, hvilket slutligen öfvergick till sådan öppen fiendtlighet, att det för lugnets bibehållande vid akademien blef nödvändigt att upplösa både Rudbeckii och Messenii enskilda undervisningsanstalter, hvarefter de båda kämparne aflägsnades till andra sysselsättningar. Rudbeckius slöt sina dagar som biskop i Vesterås, der han genom sin kraftiga och vidtomfattande verksamhet för undervisningens

¹⁾ »Alter [medicorum] hora 7 matutina Physicen Magiri docebit, cui addet herbarum et partium humani corporis explicationem».

ordnande beredt sig ett ärofullt namn. Tillgifvenheten för naturens studium följde honom fortfarande, och bland de läroämnen, som han införde vid det af honom reformerade gymnasium i Vesterås, var äfven botanik, hvarjemte han derstädes lät anlägga en botanisk trädgård — »viridarium gymnasi» — som troligen var den första i Sverige ¹⁾).

En af Joh. Rudbeckii bröder, Jacob Rudbeckius, hade med honom varit samtida universitetslärare i Upsala och beklädt en lärostol i fysik, men derifrån befordrats till kyrkoherde i Umeå. I Nov. 1613 efterträddes han af Dr. Johannes Chesnecopherus ²⁾), som på samma gång fick medicin på sin lott och sålunda blef Upsala universitets förste professor i denna senare vetenskap. Till embetsbroder inom sin fakultet fick han Johan Frank, som 1628 erhöll konungens fullmakt att »wara ordinarius Botanicus och Anatomicus der sammastädhes» ³⁾). Som båda dessa professorer egnat sig åt botaniska studier och sedermera, särskildt hvad Frank angår, genom sina skrifter visade sig förtrogne med botaniska litteraturen, så torde man från deras tid kunna datera uppblomstrandet af ett mera vetenskapligt studium af botaniken vid Upsala universitet ⁴⁾), men ännu saknades en af de förnämsta institutiverna för denna vetenskap: en botanisk trädgård.

År 1637 i April månad anställde rikskanslern Axel Oxenstjerna jemte då varande akademiekanslern Johan Skytte öfver förhållandena vid Upsala akademi en omfattande och sorgfälligt under-

¹⁾ Norlin. Joh. Rudbeckius i Nord. tidskr. 1869 s. 161—162.

²⁾ Registraturet i riksarkivet. »Bref för Doctor Johannem Chesnecopherum att bliffue Professor i Upsala. Datum Carpeberget den 22 Nov. åhr 1613».

³⁾ Registrat. 1628 den 15 Jan.

⁴⁾ Se häröfver utförligare prof. E. Fries' framställning i Botaniska utflygter. Tredje bandet. S 24—33. -- Att Dr Chesnecopherus, om också endast i farmakologiskt syfte, redan tidigt egnat sig åt studiet af svenska flora, visar sig af ett hans arbete, Regimen iter agentium. Sthln 1613. I företalet till detta konung Gustaf Adolf och hertig Karl Filip tillagnade arbete yttrar han nämligen: »Och finnes sådana medel emuot allahanda heftige sjukdomar, som Menniskian kunna uppkomma, noh här uthi vårt käre Fädernesland Swerike, så at man ganska fåå behöfuer hempta ifrån the fremmande örter och Landzender, om hwilke och framdeles (om Gudh Lijfvat och helsan sparer) skal widuren talat warda uthi min Swenske Örterbook, som ingh förhänden haßuer». — Om något dylikt arbete verkligt utkommit, är oss obekant.

sökning, som vittnade lika högt om den store Oxenstjernas lärda bildning som om hans skarpa blick och praktiska sinne. Vid denna visitation, hvilken sträckte sig öfver allt, som rörde både undervisnings- och förvaltningsväsendet vid akademien, knyter sig det första af oss kända förslaget om upprättandet af en botanisk eller, som den då benämndes, medicinsk trädgård i Upsala, och i consistorii protocoll för den 24 April ofvannämnda år heter det: »Til Academiæ hws, som här efter byggias skal och dess aream samt hortum medicum hafuer II. Excellentz uthsedt den platsen, som nedanföer Gamble Academien är, med den, som gamble Capellet står uppå, samt itt stycke aff konungsträdgården». För att närmare bestämma platsen för den tillämnade trädgården, måste man från Upsala äldre topografi erinra sig, att söder om domkyrkan lågo vid denna tid dels gamla akademiens hus, som förstördes genom 1702 års brand, och dels S:t Eriks kapell. Denna sednare byggnad, som uppfördes af sten omkring 1334, förstördes genom våld 1473 och 1572, hvarefter densamma en längre tid stod utan tak och i förfallet skick. Från detta kapell och Skytteanska huset sträckte sig enligt Joh. Scheffer 1) den då varande kungsträdgården ända till dammen i närheten af slottskällan, och om dess forna läge erindrar ännu i dag namnet på nuvarande trädgårdsgatan.

Denna gång stannade dock allt, som det synes, vid blotta förslaget och saken afhöres ej vidare förr än den 29 Nov. 1642, då densamma sålunda omtalas i denna dags protokoll: »Tältes om Horto Medico, syntes rådeligit wara at Consistorium supplicerar H. K. M:t til derom, blef dock denna gången intet wist der om beslutit». Emellertid måtte väl consistorium academicum sedermera hafva närmare skärskådat det väckta förslaget, ehuru protokollen från denna tidpunkt ej innehålla något närmare derom, ty följande år den 1 Februari upplästes i cons. »ett missive til H. K. M:t, wår Allernådigste Drottningh om Horto Medico» 2). Tvåne dagar efter denna skrifvelses uppläsande fick akademien besök af Axel Oxenstjerna 3), och vid detta tillfälle »påminte Rector (som då

1) J. Schefferi Upsalia 1666. Pag. 290—291. »Horti quoque Regii memorandi. Occupaverant id totum olim spacium, quod a templo S. Eriici Aedibusque Skyttianis pretenditur ad piscinam regiam. Postea translati sunt imperio Christinae in partem arcis oppositam extra urbem, ad viam publicam».

2) Denna skrifvelse har ej kunnat återfinnas.

3) Consist. prot. 1648 den 3 Febr.

var anatomie och botanices professor J. Frank) Hans Excelltz om Horto Medico, at thet wore een gagnelig tingh för studiosis Medicinæ och berömligit för Academien at the hade een ort der till. Och anhölt hoos Hans Excelltz om möeligit kunne wara at itt styckie af Konungzträdgården kunne der til deputeras. Hans Excell. meente thet wäl skee kunna». Consistorium, som denna gång synes med intresse hafva upptagit förslaget, fattade kort derefter (den 22 Mars) beslut att hos kanslern anhålla om bifall till anläggandet af en botanisk trädgård; men denna ifver svalnade snart, troligen af ekonomiska skäl, och redan den 3 Maj samma år heter det i consist. protokoll: »Om Horto Botanico beslütz: om han icke kan bekommas uthan penningar, så wele wij låta falla thet».

Den ursprungliga planen att förvandla den söder om kyrkan liggande kungsträdgården till en botanisk hade redan i början af 1643 blifvit omöjliggjord, då nämligen drottning Kristina fann för godt att till Upsala stad, för dess utvidgning och invånarnes större bekvämlighet, upplåta kungsträdgården dersammastädes jente några andra tomter belägna på högra sidan af ån ¹⁾. Att consistorium academicum under de sex år, som förflutit sedan första planen väcktes om anläggandet af en botanisk trädgård vid akademien, visat så ringa benägenhet därför, att det låtit tillfället gå sig ur händerna, att för detta ändamål erhålla en redan odlad och med träd planterad plats, förefaller sorgligt nog, men torde dock kunna förklaras. Naturvetenskaper, och nu särskildt växtkännedom, lågo i Sverige ännu i sin linda och betraktades, äfven af bildade personer, med ringaktning; teologien var samtidens mest uppburna votenskap, som vid högskolan intog främsta rummet och under hvilken alla andra läroämnen ödmjukt måste subordinera, och det ännu långt derefter. De ende, som kunde inse nödvändigheten af upprättandet af en botanisk trädgård, voro väl i främsta rummet medicinska fakultetens lärare, af hvilka åtminstone prof. Frank, såsom förut är nämndt, understödde förslaget, hvilket dock, troligen af brist på medel, och möjligen af de öfrige akademiske lärarnes oförmåga att inse dess nytta, så länge sköts åt sidan. Ännu en gång, och det den 28 Juni 1653, fick Axel Oxenstjerna deltaga i consistorii öfverläggningar om trädgårdens upprättande,

¹⁾ Registraturet 1643 den 28 Februari.

då han nämligen ofvannämnda dag för sista gången under sin lefnad visiterade akademien. Medicine professor Sven Bröms, hvilken för en kortare tid tillhörde universitetet, påminto då, »att här borde vara itt laboratorium, Theatrum anatomicum samt een hortus Botanicus». Detta förslag omfattades också med bifall af Oxensjerna, ehuru han ej kunde uppgifva, hvarifrån medel dertill skulle tagas. Att den upplyste rikskanslern dock insåg och uppskattade frågans vikt och sålunda ej genast sköt densamma åt sidan, kan man inse deraf, att han efter öfverläggningen i consistorium lät kalla hem till sig den redan då ryktbare medicine studeranden Olof Rudbeck, »att göra förslag både på Theatrum Anatomicum — — och Hortum Botanicum neder på Isslande.» Ett dylikt förslag uppsattes också af den unge vetenskapsmannen, men som han då stod i begropp att företaga en utländsk resa, så uppsköts verkställandet af de framlagda förslagen tills han återkommit från utlandet ¹⁾.

Man skref nu 1653 och sexton år hade således förlutit sedan den tid, då frågan om inrättandet af en botanisk trädgård första gången väcktes i consistorium; man hade flera gånger öfverlagt derom, vunnit kanslern för planen och skrivit till regeringen, men ännu fanns ingen början gjord till trädgårdens anläggning, utan den stod endast på papperet som förut. Troligen hade alltsammans uppskjutits ännu längre, om planen ej upptagits och med ett lefvande intresse omfattats af den störste man Upsala universitet under hela 1600-talet har att uppvisa, nämligen Olof Rudbeck den äldre, hvilken blef den förste grundläggaren af den mycket omtalade trädgården. Såsom 22-årig yngling hade han redan gjort stora upptäckter i anatomi, som han i Upsala vid en offentlig dissektion (April 1652) fick framlägga inför drottning Kristina sjelf och en lysande församling af landets förnämste och lärdaste män. Såväl här af, som i följd af andra hans arbeten, hvilka vid detta tillfälle framlados för den vettgiriga drottningen ²⁾, stämde hon till sådant

¹⁾ Rudbeck. Redogörelse 1685. I denna handling omnämner han ett sitt bref till de kommitterade af den 8 Febr., »af hwilket nogsampt kan tagas hvarföre detta allt då studssade», hvilken omständighet hade till följd att R. sjelf af egna medel bekostade trädgårdens första upprättande, men denna sednare skrifvelse har ej kunnat återfinnas.

²⁾ Bland annat förevisade han äfven ett nu troligen förloradt arbete om svenska växter: »Sectione peracta librum Regia Majestas omnes fere herbas nostræ

intresse för den hoppgifvande unge mannen, att hon genast vidtog nödiga åtgärder för att han ytterligare skulle kunna förkofra sina vackra insigter genom resor till utlandets förnämsta högskolor. Här om yttrar R. sjelf: »Hwad jag genom egen flijt och Gudz wälsignelse upfunnit hafwer utli Anatomien och utli Botanicis, föruthan det Sceleton venarum och arteriarum, jag och på den tiden förfärdigade — — — det wet allerede Orbis literatus och denna Nordiska Minerva, H:s Maj:tt Drottning Christina, hwilken jemwäl utli desse mine arbeten ett nådigst nöije fan — — —. Desse profwen förorsakade H:s M:tt Drottning Christinam och genom Cancellarii befordring at kalla mig till hofwot på nogon tijd, at sedan uthferda mig til fremmande landh, der at förbeta mig serdeles in Botanicis» ¹⁾. Emellertid anhöll Rudbeck om uppskof med resan tills han disputerat ²⁾, som ock i Maj 1652 försiggick, hvarefter han med ett understöd af 800 riksdaler från drottningen och 200 riksdaler af Axel Oxenstjerna begaf sig till Leyden, då en af samtidens utmärktaste högskolor, ej minst för undervisningen i medicin och naturvetenskap ³⁾. Af drottningen hade Rudbeck vid utresan erhållit löfte om ordinarie professur i medicinska fakulteten vid hemkomsten och rönte under vistelsen i Holland fortfarande prof på hennes bevägenhet, då hon beviljade honom ytterligare medel för att han skulle kunna utsträcka sin resa till Italien ⁴⁾, hvilken resa han dock onligt ett sitt bref till Axel Oxenstjerna ⁵⁾ såg sig nödsakad att uppgifva och i stället återvända hem. Uppgifterna om hans arbeten i Holland äro sparsamma, men troligt är att han afhöorde föreläsningarne i medicinska fakulteten, under hvilken äfven botanik hörde. Lärarne i denna fakultet voro vid Rudbecks vistelse i Leyden A. Vanderlinden i praktisk medicin, J. Hornius i anatomi och kirurgi, *Regionis ad vivam magnitudinem a me delineatas continentem pervolvit*. Olai Rudbeckii ad Thomam Bartholinum Danum epistola, qua sibi primam inventionem vasorum serosorum hepatis asserit. Ups. 1657.

¹⁾ Rudbeck. Redogörelse 1685 den 9 Febr.

²⁾ De circulatione sanguinis under præs. af med. prof. Ol. Stenius. Vesterås 1652.

³⁾ Hans namn förekommer dock icke i den förteckning öfver lärjungar vid Leydens universitet, som utgafs till minne af dess 300-åriga tillvaro år 1875.

⁴⁾ Registratur. 1653 den 6 Augusti: »Till General Gouverneuren Grefwe Erich Steenbock om Häreadzrentorne af Capurien, Jama och Iwangorådih Lähnen för Olao Rudbeckio til hans Reeses fortsettiande.»

⁵⁾ Bref till rikskanslern Axel Oxenstjerna i riksarkivet.

A. Vorstius ¹⁾ i med. och botanik samt Alb. Kyporus. »Vixi autem toto hoc temporis spatio», skriver han i det anförda brefvet till Axel Oxenstjerna, »Lugduni Batavorum, ubi usus sum Doctoribus et viris in ea scientia eruditiss. Quid et quantum ibi profecerim, ostendunt eorundem ad me epistolæ, aliorumque de me iudicia».

I Juli månad 1654 återkom Rudbeck med ökade insigter och efterföljdes snart af »ett gott förråd af fruticibus, seminibus, bulbis och radicibus», som han på egen bekostnad, som det synes, och till ett värde af 200 riksdaler låtit en sin kommissionär inköpa i Holland och sedermera öfversända till Upsala för att dermed börja anläggningen af en botanisk trädgård derstädes ²⁾. En af hans lefnadstecknare ³⁾ omtalar, att Rudbeck kort efter sin återkomst till Upsala genom ett program inbjudit den studerande ungdomen derstädes att samlas och beskåda de blomsterskatter han erhållit från utlandet, men att ingen enda infunnit sig — så stor var ännu likgiltigheten för den botaniska vetenskapen vid Upsala universitet. Detta var Rudbecks första men icke enda motgång, då han återkom till fäderneslandet: drottningen nedlade samma år regeringen och Axel Oxenstjerna gick ur tiden, så att sedan dessa mäktiga personer ej mera kunde befordra hans framgång, blef intet tal om den professur, hvarpå han vid utresan fått löfte, utan han måste tills vidare nöja sig med en adjunktur i med. fakulteten.

Dessa motgångar egde dock ej kraften att nedslå Rudbecks hurtiga mod, utan med drift och raskhet grep han sig an med botaniska trädgårdens anläggning, och då akademien ej egde någon disponibel plats för planteringen af hans från Holland hemkomna växter, hyrde han af borgmästarinnan Lehrman en kryddgård i Svartbäcken, hvarest de planterades »icke uthan hennes olägenhet, churwål Acad:n till nytta». Härifrån flyttades de sedan till en annan tomt också i Svartbäcken, hvilken tillhörde afl. prof. Humeri arfvingar och som längre fram af akademien togs i besittning för

¹⁾ Ad. Vorstius utgaf 1633 den första katalog öfver botaniska trädgården i Leyden. I fjerde upplagan af denna katalog år 1649 finnes äfven en förteckning öfver inhemska växter i trakten af Leyden. Haller. Bibl. botanica I. s. 451.

²⁾ I en redogörelse inför consistorium academ. 1670 d. 4 Juli uppgifver R. sjelf dessa växter till 800 species inköpte af trädgårdsmästaren Stoffil i Leyden.

³⁾ J. Esberg. Laudatio funebris, qua Polyhistori Magno Dn. Olao Rudbeckio Patri parentavit. Ups. 1703.

en Humeri skuld, och det var dor som Upsala botaniska trädgård sent omsider och efter så många misslyckade försök uppspirade under Ol. Rudbecks vårdande hand.

Detta arbete kunde ej undgå att väcka cons. academici uppmärksamhet, och då Rudbeck den 27 Juli 1655 ¹⁾ begärde, att en af honom antagen trädgårdsdräng skulle få åtnjuta försvar under akademien, tillfrågades han af consistorium, »hwad intention han hafwer om den horto.» Härpå svarade Rudbeck: »Hortus motte blifwa Academiens, men nu excolerar iag Sahl. Humeri, hwilken åhr faal, så att Academien kan fåå kiöpa den samme. Jag haar allerede kiöpt semina för 40 Rdr.» Hwad den ifrågavarande trädgårdsdrängen angick, så lofvade Rudbeck att tillsvidare sjelf underhålla honom, blott han finge komma under akademien. Af detta cons. prot. kan man äfven finna, hwad som likväl ej finnes upptaget i akademiens stat för 1654, att trädgården redan nu egde något statsanslag ²⁾, ty under öfverläggningen härom fäste professor Stigzelius uppmärksamhet på »dett, som på Staten waar horto medico tillslaget. Näml. att Illustriss:i Academiæ Concellarij meening waar, att dett alleenast skulle på ett åhr beståås, men sedan skulle hortus blifwa Academiens egen». Kort derefter ³⁾ fick Rudbeck tillstånd att hålla en trädgårdsdräng under akademiens försvar, »emedan bette hortus skall höra Academien till och derföre efter Kongl. Mai:tz intention motte hafwa een, som den arbetar» ⁴⁾, och professorerne Stigzelius, Stenius och Hedræus lofvade att taga den nyanlagda trädgården i betraktande. Rudbeck fortfor emellertid att med all kraft egna sig åt den nyskapade trädgården, uppförde nödiga drifbänkar, pomoranshus m. fl. byggnader, troligen till största delen på egen bekostnad, och ökade ännu mera trädgårdens förråd på växter.

År 1658 ⁵⁾ erhöill Rudbeck konungens fullmakt att vara e. o.

¹⁾ Cons. prot. summa dag.

²⁾ Akad:s stat för 1655 upptager »till Hortum Academ. 150 Dal. Smt». det första anslag dertill, som vi kunnat anträffa.

³⁾ Cons. prot. 1655 den 15 Aug.

⁴⁾ Som de konunga- och kanslersbref. som consistorium åberopar vid detta tillfälle, ej återfunnits, kan någon närmare utredning af frågan ej lemnas.

⁵⁾ »Fullmakt för Olav Rudbeckio på Extraordin. Profess. Medicinæ wedh Upsala Academia. Item Resolution öfwer Trädgårdssens idkande dårsammastedes» dat. Göteborg den 29 Maj 1658. Enligt en af Doc. Dr. O. Alin benäget meddelad afskrift ur Riksregistraturet.

medicine professor i Upsala, och samma dokument omnämner äfven bot. trädgården med följande ord: »Anbelagande Trädgårdens idkande och bruk, som han i Upsala sig hafwer företagit, därutinnan må han också efter gjord förordning blifwa befremiad och sin tillförordnade lön derföre hafwa at äthniuta och bekomma». Omkring en månad derefter¹⁾ upplästes fullmakten i consist., då »Mag:ens Rector proponerade Dn. Olai Rudbeckij begiäran, 1:o att han må blifwa wijd the lectioner, som Illustriss:mi Acad:æ Cancellarij brief²⁾ honom deputera; 2:o att dhe 150 Dr. S:tt, som hafwa warett tillslagne adiunctura, motte sig beståås för arbetett, som ahuläggcs af sig, till culturen, emedan de andre 150 Dr., som beståås till hortum, kostas på trädgårdzdrängen, semina och åtskillige materialier». Hvad den sednare af Rudbecks fordringar angick, så stadnade cons. i följande beslut: »emedan wtaf briefwett³⁾ intott kan afhontas någott mehra böra beståås till culturen ähn dhe 150 Dr., som der till i Staten ähre tillslagne, dy kan eij Consistorium här wtinnan någott mehra offerlåta.» Vi våga ej med bestämdhet yttra oss i denna fråga, men det ser ut som om Ol. Rudbecks adjunktur till en början varit lönlös, fastän 1655 års stat upptager för »Adjunctus Medicinæ Dr. Olaus Rudbeckius 150 Dr. S:mt.» Om så var förhållandet, hvilket numera knappast torde kunna utrodas, så förefaller väl Rudbecks begäran att erhålla sin lön både billig och rättvis, och sjelf gjorde han också ett nytt försök hos cons. kort efter⁴⁾, då rektor föreslog hans begäran »att bekomma dhe 150 D., som adjuncturæ medicæ ähre på Staten tillslagne, för sitt arbeete och beswär medh horto Academico, helst emedan Dn. Rudbecchius mecnar sig hafwa Fndament till detta sitt postulatam wti Kongl. May:tz brief.» Efter

¹⁾ Cons. prot. 1658 den 26 Juni.

²⁾ Ett dylikt kanslersbref, hvilket ej kunnat återfinnas i original, upplästes i cons. 1658 den 31 Mars och innehöll, att Ol. Rudbeck skulle föreläsa fysik. Som detta ämne enligt statuten tillhörde prof. O. Stenius, skulle man hos kanslern vidare förfråga sig härom. »Imedertidh höltz rådeligett att Dn. Rudbecchius lääs botanicen och anatomien, men M. Stenius continuerar in lectione Physicæ och den absolwerar.» Om en dylik skrifvelse verkligen affärdats och om kanslern svarat derpå, är oss obekant.

³⁾ Möjligen åsyftar detta en för oss obekant ytterligare skrifvelse om trädg. Några andra konunga- och kanslersbref derom från åren 1657—58 äro de anförda hafwa ej kunnat anträffas.

⁴⁾ Cons. prot. 1658 den 8 Juli.

denna framställning inkallades Rudbeck inför consistorium för att närmare motivera sin begäran, som han också gjorde på följande sätt: »Kongl. May:tz bref innehåller, att iag för trädgårdens idkande skall hafwa dett, som på Staten finnes der til wara slagett. Men dhe 150 Dr., som der opføres, räckia intett till att aflöhna drängen och att inkiöpa semina, weedh, instrumenta och annan nödtorfft, utan iag hafwer ex proprio der till förskutett 1007 D. kop:tt., som af denno räckniugh ¹⁾ ähr till att seo. Men detta will iag ingen refusion begiära före, allenast iag för mitt idkande och arbet kan bekomma någott efter Kongl. breefz lydelse. Jag håller före, att brefwett destinerar mig derföre dhe 150 Dr., som adjuncturæ ähre tillslagne. Om iag ej kan bekomma någott för mitt omak, will iag opseija denne curam. I Leyden och annorstädes hafwer den, som sådant skiüter, stoort Salarium.» Här-efter afträdde R. under det att consistorium tog hans begäran i närmare öfverwägande, och att döma af protokollet, måtte han haft en för frågan intresserad gynnare i rektor sjelf, prof. Joh. Scheffer, ty han »recommenderade denne saak consistorio till dett bästa, sade sig hafwa stora skäl till att främia denne begiäran, efter hortus ähr ett ornament för Academien, hafuer och sin stora nytta och nödigheet, Dn. Rudbecchius ähr ingenieux och idkesam i detta wärkett, ähr och för sin snellheet i löggt æstim hoos Rijkzens Herrar samt andre och Kongl. Maj:tt i bästa motton af åtskillige commenderatt.» Under öfverläggningen härom fann dock consist., »att emedan Kongl. May:tz bref tilldoelar för idkande dhett, som i Staten är opført, kan ej Adjuncturæ Salarium der igenom förståås, utan allenast dett, som ähr deputeratt till hortum. Adjuncturæ Salarium ähr augmenteratt med 350 Dr. och motte wara begrepett i de 500 Dr., som honom till löhn opføres. Och derföre fördrister sig ej consistorium att dispensera i detta efter Dn. Rudbecchij fordran, alldenstund man icke hafwer clarum literam Majestatis eller Academiæ Cancellarij.» För öfrigt beslöts, att framdeles och i ett fulltaligare consistorium vidare behandla frågan och, om så behöfdes, derom underrätta kanslern.

Samma år eller 1658 framlade Rudbeck ett vackert resultat af sitt arbete med botaniska trädgården, då han nämligen af trycket lät utgifva en förteckning öfver de växter, som derstädes förekommo

¹⁾ Denna räkning har ej kunnat återfinnas.

och odlades ¹⁾). Af titeln på denna växtförteckning skulle man kunna tro, att trädgården *anlades* först 1657 — hvilket också af flere antagits — men detta torde böra fattas så, att Rudbeck sjelf ansett sistnämnda år vara det, då trädgården vunnit en sådan fulländning i afseende på antal af växter och för deras vård nödiga anstalter, att den då för första gången kunde med något skäl anses för en botanisk trädgård. Som vår uppgift är att teckna trädgårdens historia från dess första obetydliga början, så hafva vi antagit att trädgården fanns till år 1655, emedan, att ej nämna flera skäl, densamma redan detta år eger anslag af staten och af consistorium äfven benämnas akademiens trädgård ²⁾).

I början af företalet till denna växtförteckning säger Rudbeck: »Thet äro nu wedh pass tu åhr förledne ³⁾, sedhan som på H. Kongl. Metz wår allernådigeste Konungz och Herres behagh migh bleff ombetrodh at widh thonna berömligha Konungzliga Academia inrätta en Hortum Botanicum efter sådant sätt som man wid the förnämste academier doch icke alla finner.» För inrättandet och vidmakthållandet af en sådan trädgård fordrades dock en synnerlig konst och stor flit i förening med arbete och omkostnad, hvilket allt författaren söker ådagalägga genom anförande af åtskilliga oxempel på de olika förfaringssätt man alltofter växtornas egenskaper har att iakttaga vid deras skötsel och fortplantning. Sveriges hårda klimat gjorde också åtskilliga utomordentliga åtgärder nödvändiga och R. hade derföre uppbyggt hus, hvars tak och väggar kunde fällas ihop och sålunda vid behof bereda ömtåligare växter skydd för kylan. Svårigheten att få frön att gro under vintern eller nog tidigt, för att de af dem upkomna växterna skullo kunna vid sommarens början ut-

¹⁾ Catalogus plantarum tam exoticarum quam indigenarum, quibus Hortum Academicum Upsaliensem primum instruxit Anno MDCLVII Olaus Rudbeck. Upsalia: excudebat Johannes Pauli Acad. Typog. Anno 1658.

²⁾ Bland sednare författare, som uppgifvit 1655 såsom anläggningår för bot. trädgården, må nämnas C. P. Thunberg i tal vid invigningsacten af den nya akademiska trädgården. Ups. 1807, sid 70.

³⁾ Vi våga här ej bestämdt afgöra, från hvilket år, 1657 eller 1658, som Rudbeck riknat. Att verkligen något konungabref härom utfärdats, synes troligt äfven af cons. prot., men oakadt noggrant efterforskande i cons. arkiv, universitetsbibliotekets manuskriptsamling samt riksregistraturet, har någon dylik skrifvelse från 1655 eller 1656 ej kunnat anträffas.

planteras, hade han öfvervunnit på det sättet, att han »uppfunnit en Vgn, på hwilken ett Huns bygt är mitt moot middagz Solen medh mull vthi, hwilkas wäggiar och taak kunna både vplätas och igen lätas, ther vthi man kan såå i Februario, Martio, så tieldiga som man wil, och sedan ella vthi Vgnen, så komma the frön bittijda fram, och kunna mot sommaren omplanteras i the större husen eller qwarteren, och således komma till mogenheet.» Likväl var det en särskild konst att sköta uppvärmingen på sådant sätt, att ej frön eller rötter af den samma förstördes. Om trädgården med afsende på växternas antal ej vore så fullkomlig för tillfället som han kunde och borde vara, så torde det ej väcka någon förundran, om man betänkte, att han endast var två år gammal, och det dessutom fordrades större konst att få dess alster, hvaraf en stor del nu odlades här för första gången, att växa och trivas i det kalla Sverige än i andra länder.

Vidkommande nyttan af en sådan trädgård vid akademien, yttras sedan i företalet, vär icke then allenast, at man til Apoteken kan hafwa friska Örter, hwilka man måste många gånger från Fremmande Land köpa, och är intet annat än uffskrap, torra eller mögliga stielkar, vthan och många andra Krydder aff stora dygder moot Siukdomar, men kunna intet til Apoteken föras, emedan man kan intet hafwa aff them i en sådan myckenheet. Ther til medh kunna Medicinæ Studiosi så och andra lära i Trädgården, ther han ähr i ordning kommin, känna alla gräs och ther hoos få wetta theras dygder, hwilka, när man seer för ögonen, man snarare begriper och i minne beholler, en (o: än) om man hundrade gånger om them läser. Ty såsom en resande person snarare begriper en Landz eller Stadz Situation genom synan (o: synen) och förfarenheten, än han om them i Böker många gånger läser: så stoor åtskilnat är thet ther emillan att see sjelfwa gräsen och om them i bökren studera. Och ändoch alla icke kuna theras dygder behålla, så är thet doch så wackert att kenna och wetta gräsens namn genom theras stoorå åtskilligheet och vnderligha skapnat, som wetta allenast Stiernornas namn, hwilkens dygd man nästan i synnerheet intet weet.»

Något dylikt som denna trädgård med ett så stort antal af både in- och utländska växter hade man aldrig sett i Upsala förnt, och dess upphofsman kunde med allt skäl i samtidens glada förundran häröfver se en belöning för den möda och kostnad han

nedlagt på detta sitt verk. Att döma af samtida yttranden, så måtte man aldrig kunnat föreställa sig, att sådana blomsterskatter i sådan mängd och af sådan lägring kunde uppspira under Sveriges oblidla luftstreck, och äfven bildade män, som under resor i främmande länder troligen egt tillfälle att se ojemförligt större och rikare trädgårdsanläggningar, uttalade häröfver sin stora förtjusning¹⁾. Främlingar från aflägsna länder, som besökte Upsala, skyndade sig att betrakta ett sådant under som en botanisk trädgård, snart sagdt i yttersta norden. Trenne år efter den ofvannämnda växtförteckningens utgifvande, och då antalet växter troligen ökats ännu mera, fick Upsala besök af en medicine doktor Joh. Belovojus från Moskvå, hvilken till Rudbeck medförde ett rekommendationsbref från Göran Stjernhjem. »Nunc antequam Sueciæ valedicat», heter det i brefvet om öfverlemnaren, »cupido illum incessit Academiam et Professores Upsalienses iuvisendi. Inprimis movet illum Hortus tuus, hoc coelo, hoc solo stupendus; Illum perlustrare constituit, Vertunnum simul et Floram veneraturus». Att botaniska trädgården i Upsala och dess varmbus väckte förundran äfven utomlands, derom vittnar, bland andra, äfven ett uttalande af dansken Th. Bartholinus, som väl icke gerna kan misstänkas för partiskhet för Rudbeck, med hvilken han förut legat i tvist angående prioritet-rätten till upptäckten af vasa lymphatica. I ett af sina arbeten²⁾ yttrar han nämligen härom: »Upsaliæ artificiosam domum extruxit Olaus Rudbeckius, in qua semina stirpesque ex Italia, Gallia, India utraqve allata beneficio ignis æqve feliciter seruntur et propagantur, ac si in natali solo germinarent. Ut appareat neutiqvan tam arctis terminis septentrionalium ingenia et industriam clandi, quin præter domestica ad externa se quoque pari laude et curiositate diffundant.»

Som den plats, hvarpå trädgården befann sig, troligen var alldeles otillräcklig för behofvet, blef Rudbeck snart betänkt på att öka densamma och inköpte därför år 1660 en kryddgårdstomt af E. d. rådmannen Erik Olofsson »widj dammen». Tomten, som låg i kvarteret Tolvan i närheten af botaniska trädgården, kostade Rud-

¹⁾ Så t. ex. Erik Benzelius, Edm. Figrelus, G. Stjernhjem.

²⁾ De domestica Danorum medicina. Hafniæ 1666 p. 506, enligt anteckningar om akademiens örtegård i Palmeskölds samlingar å Upsala univ. bibliotek.

beck af egna medel 300 daler samt 40 dr., allt kopparmyut, »till wenskapsgåffwa»¹⁾).

I början af följande år²⁾ erhöil Upsala akademi besök af sin kansler, Magnus Gabr. De la Gardie, och bland de akademiska angelägenheter, som vid detta tillfälle föredrogos i consistorium, kom äfven trädgården på tal. Rudbeck fäste nämligen uppmärksamheten på den otillräckliga lön, som bestods akad. trädgårdsmästaren, hvilken yttrat sin önskan om afsked, ifall han ej kunde erhålla löneförbättring. För egen del ville dock R. lönna honom sin lön, »dhe 150 pro ordinario, som han förr haft halwer», och detta förslag vann bifall af kanslern, hvilken »lofwade något Extraordinarium af Chronan att hielpa Dn. Rudbeckium igen till underhåldh.» Rudbeck stadnade dock ej vid detta, utan framställde äfven det förslaget, att om han kunde bekomma sin ordinario lön från den 3 April 1660, då hans företrädare dog³⁾, »så will han gifwa en Tompt till Academien igen, som han iempte Hortum Academicum kiöpt hafr i förledne åhr för 340 Dr., som kan dher i hoop medh läggias. Item will Dn. Rudbeckius skienka all dhen cultur, som lagdh ähr och kostat på Horto Academico af hans egne Sumptibus förnthan Academiens kostnat», hvarjemte han lofwade cessions- och donationsbref på ifrågavarande tomt. Hans begäran beviljades också af consist. »medh föreslagne conditioner.»

Första halfåret 1662 var Ol. Rudbeck akadem. rektor och redan den 15 Januari s. å. inlemnade han i consistorium gåfvo-brevet på den tomt han skänkt akademien ett år förut⁴⁾. Enligt detta bref skänkte han ej blott sjelfva tomten »till en hortum Botanicum», utan äfven all den kostnad han för arbete och växters anskaffande derå nedlagt, »hwilken effter en riktigh Räkningh till 3950 Dr. kop. M. sigh belöper.» För denna frikostiga och om intresse för institutionen vittnande gåfwa erhöil R. en välförtjent tacksägelse af consistorium, »som lofwade honom sin redebogne ähra igen». Samma dag meddelade han också consistorium, att han kort förut hade i åtskilliga af akademiens angelägenheter be-

1) Örnhjelm. Afskrifter rörande Upsala universitet å univ. bibl.

2) Consist. prot. 1661 den 17 Januari.

3) Rudbeck hade 1660 den 23 Juni erhållit fullmakt att vara andre med. professor efter afl. Ol. Stenius.

4) Örnhjelm. Afskrifter etc.

sökt kanslern och vid detta tillfälle gjort en påminnelse om akad. trädgården, »att dhen nödig åhr wijdare begrippas och medh några huus bebyggas, som en Bothanices professor kunde boo uthi», hvilket allt kanslern gillade.

Rudbecks påminnelser om behovet af trädgårdens utwidgning blefvo ej fruktlösa, utan redan den 9 April s. å. upplästes i cons. conceptet till köpebref på en tomt utmed akademiska trädgården, och hvilken cons. var i begrepp att tillhandla sig af en köpman vid namn Clas Edenberg för ett pris af 1200 d:r kmt¹⁾. Ytterligare tillökning erhöill trädgårdens jordvidd i början af Maj månad, då akad. tillbytte sig en tomt af en vid trädgården boende smed, för att »Academiae Trädgårdh, som för dhetta begynt åhr, skulle icke allenast till ungdomsens nyttia, uthan och Academiens heder större inrättat blifwa»²⁾. Mot slutet af året skänkte Upsala stad fyra tomter till trädgårdens ytterligare förökande³⁾, men akademien inköpte nya tomter åt åboerne på de förra och bekostade äfven flyttningen af deras hus.

Sedan nu botaniska trädgården genom ofvannämnda gåfvor, köp och byten erhållit en betydligt förökad jordrymd, vidtog Rudbeck en välbehöflig åtgärd, som besparade mycket arbete och kostnad, då han nämligen från den af honom i Upsala anlagda och redan i Juli månad 1662 till en del färdiga vattenledningen, som sedermera sträckte sig öfver större delen af staden, lät inleda vatten i trädgården⁴⁾. Dessa åtgärder gillades både af kan-

¹⁾ Köpet gick också i verkställighet, men som cons. ansåg priset vara nog högt, beslöts, att »skulle dhen Clausula af hans köpebref uthelätas, som förmåler att han en deel af gården skänkt hafver».

²⁾ Cons. arkiv. Literæ ad varios 1657—1668.

³⁾ Fastebref på dessa tomter af den 6 December 1662 läses hos Örnhejm Afskrifter etc.

⁴⁾ Oaktadt denna vattenlednings historia endast delwis sammanhänger med vårt föreliggande arbete, kunna vi likväl ej underlåta att lemna några uppgifter härom, hufvudsakligen därför, att dess tillvaro betvilats och man länge gjort sig lustig öfver det förment misslyckade företaget, hvaråt man gifvit det ovärdiga namnet »Rudbeckens fåfånga». Då Rudbeck år 1685 inför kommitterade redogjorde för sin embetsförvaltning och de byggnadsföretag, som stått under hans ledning, meddelade han äfven en detaljerad beskrifning öfver den af honom anlagda vattenledningen, hvilken redogörelse finnes ännu, och det i original, bland hans manuskript i riksarkivet. År 1662 började han arbetet på vattenledningen och redan den 7 Juli detta år skref han derom till kanslern: »Vatnkonsten haffver redo 3 dagar fört

slern¹⁾ och regeringen²⁾, och den förre befallte i början af 1663, att hvad som påkostats på trädgården med dess byggnader skulle afskrifvas på kapitalet och på samma sätt skulle man, hvad »Trädgårdens heela byggning» angick, förkara äfven följande år.

Närmare beskrifningar om trädgårdens utseende och inrättning äro hos samtidens författare sparsamma, och under dess första tid känna vi endast tvenne, som något utförligare yttrat sig derom. Den förste af dem var Rudbecks svåger, med. stud. G. Lohrman, som 1664 under R:s præsidium försvarade en offentlig afhandling

watn från slottet till Communitetet (en underhållsanstalt för fattige studenter) och kastar watnet dreffligh högt på Academia gården, thess förutan hufwa några redo i fjerdingen inlagt pipor att leda watnet i sinu kök, som och går lika fort. Kanslern hade Rudbeck vunnit härför, då han nämligen för honom framlade ett förslag häröfver och visade, huru nyttig en vattenledning vore dels för dagliga behofvet inom staden, serdeles i Fjerdingen, vid communitetet och i botaniska trädgården, »der elliest 2 karar nogh hufwa att göra till att bära watn», samt dels vid inträffande eldsfara, och det ej minst för akademiens byggnad, som var täckt med spån. Företaget vann både kanslerns och regeringens bifall och bragtes sedermera till ännu större fulländning. Enligt Rudbecks 1685 uppgifna beskrifning häröfver, så uppfordrades vattnet från ån till slottet, der det upptogs i ett stort kar af 50 tunnors rymd. Härifrån leddes detsamma genom trädrör till Fjerdingen, hvarest det utströmmade i ett annat något mindre kar på Kampladstorg, der de kringboende fingo hemta sitt behof deraf, och sedermera till communitetet. Vid Nybron gick ledningen öfver ån till torget och »derifrån hela nya gatan in i Acad. Trädgård.» Hela vattenledningen egde en längd af 4,230 alnar utom de rör, som ledde vattnet upp till slottet, och att märka är, att den för det alluänna bästa så nitälskande Rudbeck hade sjelf bekostat en stor del af detta arbete. Bland de personer, som inledt vatten i sina hus, uppräknas erkebiskoparne Lenæus och Stigzelius, flere professorer, borgmästarinnan Lohman, Rudbecks svärmor, och dessutom erhöles communitetet och akad. trädgården, säson redan är nämndt, sitt behof från samma ledning.

Som ytterligare bevis för tillvaron af denna i flera af samtidens offentliga handlingar omnämnda vattenledning kan nämnas den omständigheten, att då Svartbäcksgatan i Upsala uppgreädes i och för den nya vattenledningen, som vfra dagar sett fullbordas, anträffades temligen djupt under jordytan åtskilliga längs efter hvarandra liggande gamla pipstockar, hvilka otvifvelaktigt voro återstoden af dem, som under Rudbecks tid ledde vattnet till akad. trädgården. — Vattenledningen egde dock ej länge bestånd i följd af stadsinvånarnes araktlåthenhet att bidraga till dess underhåll. Redan 1685 var den, att döma af ofvan anförda redogörelse, förfallen och efter stadens brand 1702 och Rudbecks samma år inträffade bortgång omtalas densamma ej vidare.

¹⁾ Cons. prot. 1663 den 8 Januari.

²⁾ Förmyndareregeringens resolution på akad. kanslerns ingifna memorial 1663 den 14 Februari.

med titel: Horticultura nova Upsaliensis. Arbetet innehåller egentligen praktiska föreskrifter i trädgårdsskötsel, till stor del hemtade från äldre författare såsom Columella, Palladius m. fl., och lemnar slutligen en beskrifning öfver det drifhus, som R. omkring fem år före offentliggörandet af nämnda afhandling låtit uppbygga i akad. trädgården. Som författaren likväl, såsom han också sjelf medgifver, beskrifver denna inrättning något mera storartad än den i verkligheten var, och sålunda i sjelfva verket endast uppställer en ideel bild af ett dylikt varmhus, så torde det ej här vara skäl att ingå i en närmare granskning deraf.

En fullständigare bild af den botaniska trädgårdens utseende lemnan den lärde Scheffer i sin 1666 tryckta beskrifning öfver Upsala¹⁾, hvarest han skildrar den på följande sätt: »Adjiciendum aliquid de Horto Academico. Eum primus auspicio ac voluntate Gloriosissimæ memoriæ Regis Caroli Gustavi anno 1657 adornavit instruxitque O. Rudbekius, Medicinæ Profes. celeberrimus. Situs est ab septentrionali urbis parte, prope portam, quam appellant Suartebekens tullport, a vicinia Suartebeken nominata. Structura ejus prorsus elegans egregiaque. Ab Orientali occidentaliqve parte domus habet spaciosas, columnis crebris pulcherrime distinctas, inter quas januæ patentissimæ cum fenestris, quæ hiberno tempore possunt claudi, una cum tecto, quod totum facilimo negotio ad posteriora submovetur, ædificioque, cum sic usus postulat, iterum imponitur. In illis ædibus omne genus herbarum, stirpium, arborum peregrinarum servatur. Est ab extremo harum ædium, ubi ad formam litteræ V velut coeunt, minor aliqua ædicula, tota undiqvaque et a lateribus et in summo vitreis fenestris clausa, quæ et ipsæ, quando visum, possunt submoveri, cum fornaco subterraneo, in qua primo vere semina foventur, ut adulta deinde nivibus decedentibus, et cessante frigore, transferri possint in loca alia, et sic ad maturitatem suam perduci, quod sine istiusmodi subsidio non posset in tanta æstatis brevitate. Reliquum quoque horti spacium crebris areolis pulchre est distinctum, in quibus ingens omnis generis herbarum numerus, quotquot non in his solum, sed et vicinis, remotis quoque, si frigus ferre quoant, regionibus nascuntur. Ut nil plane

¹⁾ J. Schefferi Upsalia p. 272.

desit, quod hortum istiusmodi vel numero, vel raritate, vel elegantia herbarum, fruticumve possit commendare»¹⁾).

Af de föreläsningsskataloger, som finnas i behåll från denna tid, visar sig att Rudbeck, som vid tillträdet till sin professur 1658 fick botanik och anatomi på sin lott, under höstterminen 1661 i det närmaste avslöt sina botaniska föreläsningar, hvarefter han hade för afsigt att föredraga fysik²⁾. Att han sökte göra åtminstone de medicine studerande, så mycket sko kunde, förtrogne med växtverlden, visar sig flerstädes, och vid tillsättandet af stipendia-ter mot slutet af sistnämnde år påminte han »om studiosis i medica Facultate, att the ingen willia till beneficia admittora, förr än han kenner alla gräas och [är] temmelig förfahren in anatomia». ³⁾ Undervisningen sträckte sig äfven till akademiens apotekare N. Wolimhaus, hvilken Rudbeck erbjöd sig lära »alla speties herbarum i trädgården», men den förre, som ej synes hafva brytt sig särdeles om anbudet, infann sig endast en gång till en dylik lektion. Då Rudbeck i consistorium omnämmer denna händelse⁴⁾, omtalade han också, att apotekaren ur trädgården fått så många växter för sitt behof, att han ej behöft köpa $\frac{1}{2}$, deraf utifrån, och det för intot, «dhet lijkwäl fadren betala måste när han leido.»⁵⁾

1) Som en komplettering af ofvanstående skildring kan man anse den lilla handskrifna förteckning öfver »Sängarnes afdelningh i Academie [träd-] gården samt med deras fördehningh och des gräsuampn, som på hwar dehl finnes», hvilken utgör ett tillägg till ett på Marklinska museum i Upsala förvaradt ex. af 1666 års katalog, som 1669 egdes af Rudbecks lärjunge med. studeranden Dan. Dalhemius.

2) I Cons. prot. 1661 den 20 Dec., då professorerne afgåfvo redogörelser för sina arbeten under föregående rektorat, heter det: »In Facultate Medica Dn. Ol. Rudbeck bekendhe sigh hafwa läsit Indicem Botanicum i år så när till ända exceptis Litteris postremis N. Y. Z., som restera».

3) Cons. prot. 1661 den 18 Dec.

4) Cons. prot. 1663 den 5 Dec.

5) Trots all på de studerandes undervisning nedlagd möda, hade dock R. understundom den förtroten att erfara, huru ringa deras håg för botanikens studium ännu var. I en skrifvelse till kanslern den 12 Juni 1685 lemnar han följande skildring af huru olika undervisningen i växtkänedom af hans lärjungar begagnades: »E. H. Ex. kan tenkia, huru snella våra medic. studios. äro, som ända reda hafwa stipendium ok borde så länge wara qwar, att nu in till missommar, när alla mest berbe florera. Lära dem kättna, så resa de sin kooss ok ingen lär en gång kienna herbas indigenas, mycket mindre exoticas, ok somom M. Prytzens Son i Persos, den E. H. Excell. prest varit hafwer, nu i 3 år sökt stipendium, hafwer Facultas

En vigtig omständighet, som nog torde hafva lagt hinder i vägen för trädgårdens snabbare uppblomstrande, var att densamma ännu ej egde något statsanslag till inköp af växter, ty de medel, hvilka i akademiens stat finnas upptagne för trädgården, 150 d:r s:mt, användes endast till aflöning åt trädgårdsmästaren. I saknad af närmare uppgifter härom, kunna vi ej afgöra, om Rudbeck sjelf inköpte växter för dessa penningar under den tid, då trädgårdsmästare saknades, eller icke. Visst är dock att Rudbeck, som ej skydde några uppoffringar för fullkommandet af den botaniska trädgården, till största delen underhöll densamma på egen bekostnad och inskaffade nya växter. Som dessa omkostnader i längden blefvo för honom nog betungande, afläts år 1666 härom en hemställan till kanslern, hvilken derpå gaf följande svar, dat. den 23 Maj sistn. år: ¹⁾ «Efter Academiæ Hortus Botanicus är till Academiens nytta och bästa wäl inrättadt, och allenast Trädgårdsmästaren sin lön niuter aff Academiem, nembl. Etthundra och femtije D. S:mt, men alla Träü och Örtor ifrån främmande orter tillijka medh förra bygningar och halfwa des Tompt är aff H. Professoren Olao Rudbeckio nu i Tijo år ifrån 1654 till 1664 på hans egen omkostnadh cultiverat, Örtorna aff främmande ohrter i förberörd motto af hans medel så wäl som Tompten kiöpte och husen uphygde, och han det frjwilleligen för någre år sedan genom sitt donationsbreff aff den Nijt han drog till Academiens public nytta gifvit och skänckt till Academiem; hwarföre och till att wed macht hålla samma Hortum Botanicum och i synnerheet att antingen nya Örtor och Träü wijdare förskrifua eller i deras ställe, som förgåås, andra inskaffa samt husen, balkar och hwad mehra,

swarat, att när han kunde giöra prof, skal han få. när iagh nu skulle i Trädgården examinera honom i Botanicis, som nu i 3 år gät medh i Trädgården, kände han inet twenne örter, ok är det remarquabelt, att när man lär om dagen skulle gå ut til Diurgålen ok lära dem kenna alla de swenska, så kom ingen tilstüdes mera än H. Fabian Wredes son, hans præceptor, P. Ivar Skefers son ok min Olaus. ok examinerade iagh H. Fabian Wredes son i går i Acad. Trädgårdh, så war han perfectare där utbi med Admiration än alla medicinæ studiosi, undantagandes min son, som nu ex professo det tracterar, ok P. Skefer, som ok i 3 år temlig fljtt giort, men H. Wrede allenast denna wär warit tilstüdes ok (på) alla de han redo lärt, behollit namnen i sådant got minne.»

¹⁾ »Resolution på någre hans Hög. och Grefl. Excelltitz och W:ne Herr Rijkz Academiæ Cantzleren föredragne iihrender angående academiem i Upsala». Original i Ol. Knös' saml. på Ups. akad. bibl.

som upbyggt är, att conservera; Ty bestås till alt sådant Trädgårdens behoff för året 1664 och så åhrligen bortåt Etthundrade femtije Dl. Sölfrimt föruthom dee 150 Dl. S:mt, som Trädgårdz-mestaren för sin lön niuter, doch så, att Räktemestaren lefrerar penningar effter handen, såsom inwijsningerne honom aff Professore Botanices tillskickas, hwarmedh han Räkningerne verificerara. Att kostnaderna för trädgården måtte varit stora, kan man bland annat äfven sluta af den mängd inköpta nya växter, som upptagas i den katalog öfver trädgården, hvilken R. utgaf 1666.

Några år efter sedan detta välbehöfliga anslag beviljats, inträffade en förhöjning af myntvärdet, så att Rudbeck, då akademiens stat ej räckte till att underhålla trädgården, ånyo såg sig nödsakad att understödja densamma af egna medel, och det under flora år. Do stora utgifter, som han i anledning deraf fick vidkännas, nödgade honom dock att 1675 hos kansleren anhålla att trädgården måtte återfå sitt förra anslag eller 150 dal. s:mt. ¹⁾ Denna billiga anhållan bifölls också af kansleren och »effter Hr Ol. Rudbeck icko wijdare hinner med kåstnaden på honom, den han sigh påtog, när Acad. Staten bogyute brista för Sölfwermyntz förhöjning, håller H. Högr. Excellz. skiähligt, att Hr Rudbäck ej wijdare graveras med det som publiqvt är, uthan förordnar, att dhe 150 Dr S:mt., som för detta till Trädgården waret anslagne, och här effter der till opføres och lefwereras.« ²⁾ Detta anslag bibehölls sedermera till 1685, då detsamma alldeles indrogs.

År 1675 hade Rudbeck för sin svågers, akad. boktryckaren Curios skull, hvilken för oordentlighet blifvit afsatt, råkat i ett så späudt förhållande till consistorium, att han, för att ej behöfva vara under akademiens jurisdiktion, lät inskrifva sig såsom borgare i Upsala. På samma gång började han också draga sig ifrån sina föreläsningar - - om det skedde med vederbörligt tillstånd hela tiden, hafva vi ej kunnat utröna — och då han i consistorium tilltaltes härför, ursäktade han sig dermed, att »han har hortum Botanicum, hwilken så mycket sättier honom giöra, som han skulle läst Physicam Borlingii eller Anatomiam Riolani, helst effter han ingen förfaren Trä-

¹⁾ Ol. Rudbeck till De la Gardie 1675 den 24 Febr. I Rudbecks brevvevling i Kongl. biblioteket i Stockholm.

²⁾ Cons. prot. 1675 d. 8 April.

gårdsmästare har, som vid andre Acad:r plär brukeligit wara.«¹⁾ Några dagar efter insände han till consist. en skrifvelse, hvori han ursächtar sigh emot någres spargamente och klander dher på, att han icke alltid lääs publice, såsom tilförende, hwileket han säger derföre skier, att han för horti botanici cultivation intet finner sigh meer obligerad till giöra än han gör och wedh andre academier i Hålland och Parijs wanligt är, helst dher ingen färdig trädgårdsmästare är; berättar dher hoos hwad han lijkwäl i sin profession har läst.«²⁾ Consistorium, som vid tillfället var fåtaligt, yttrade sig ej härom, men trenne år efteråt,³⁾ då Rudbeck var i tur att blifva akademiens rektor, uttalade prof. Brunnerus i consistorium sin förundran deröfver, «t Rudbeck »i många år hållit sigh ifrån menere professorio och Cathedren». Prof. Hoffvenius, som till besvarande upptog detta yttrande, upplyste då, att det skett med kanslerns tillstånd och nämnde äfven, att »i hof laas han i sin trädgård, lärar och giöra det i år.» Rektoratet ville Rudbeck ej gerna emottaga, men lät dock öfvertala sig att blifva akad. rektor under sednare delen af år 1679.

Åtskilliga omständigheter förorsakade, att Rudbeck från början af 1680-talet mindre egnade sig at botaniska trädgården än förut, icke derföre att hans intresse för denna institution slappats, ty detta följde honom ännu i hans sista lefnadsår, utan emedan en storartad literär verksamhet alltnera började taga hans tid i anspråk. För att nu bland de arbeten, som han i detta afseende hade för händer, icke nämna den beryktade *Atlantica* och dermed i samband stående arkeologiska forskningar, vilja vi blott fästa afseende på ett botaniskt verk, hvaråt han egnade sig med lifligaste intresse. Professor J. Bursers stora herbarium, «klassiskt för bestämmande af växterna i C. Bauhini *Pinax*»,⁴⁾ hade nämligen efter vexlande öden slutligen kommit till Upsala akademi, dit detsamma efter anhållan af Rudbeck skänkts af svenske ministern P. J. Coyet. Som denna växtsamling naturligtvis var utsatt för att under tidernas lopp taga skada och blifva mindre användbar, hvilket med afseende på dess dyrbara beskaffenhet varit en öersättlig förlust, så

¹⁾ Cons. prot. 1676 d. 12 Jan.

²⁾ Cons. prot. 1676 d. 19 Jan.

³⁾ Cons. prot. 1679 d. 21 Maj.

⁴⁾ E. Fries *Botan. utflygter* III s. 41.

fattade R. den storartade planen att låta afteckna och utgifva densamma och sålunda inom den botaniska literaturen skapa »itt reallt värck». ¹⁾ Han visste också att därför intressera konungen, som anslog medel till arbetet, hvilket dessutom af M. G. de la Gardie och Karl Oxenstjerna understöddes med frikostiga bidrag, och själf skydde han hvarken möda eller penningeuppoffringar, då det gällde detta verk. Under sådana förhållanden, och då hans tid upptogs af detta vidlyftiga arbete, var det naturligt att han ej skulle kunna egnas åt botaniska trädgården så mycket som förut, men lyckligtvis egde han dervid i sin son, Olof Rudbeck den yngre, ett skickligt biträde. Redan i början af 1680-talet synes sonen hafva egnat sig häråt, och 1685 erhöll han på konungens rekommendation tvänne stipendier, emedan han «ex professo har slagit sigh på studium Botanicum, Anatomicum och Chymicum och till proof skrivit een tractat de propagatione plantarum, som nu är under trycket, underwijst studenterne uthi Horto Academico och annorstädes i allehanda Öhrters och Trääns kienande, och således icke allenast giordt sig wähl förtient, uthan och winlegger sig ännu dageligen på alt sätt at giöra sig mehr och mehr skickelig.» ²⁾

Året 1685 är viktigt i botaniska trädgårdens historia dels emedan Ol. Rudbeck detta år utgaf sin sista katalog öfver dess växter ³⁾, och dels för de detta år uppsatta redogörelser öfver dess uppkomst och äldre förhållanden, som Rudbeck lemnade till den kommitté, hvilken skulle granska hans förvaltning under den tid, då han haft om händer flora af akademiens större byggnadsföretag.

Såsom redan i det föregående är nämndt, utkom 1658 den första katalog öfver den trädgårdsanläggning, som genom Rudbecks oupphörliga omsorger och stora uppoffringar omsider året förut nått sådan utveckling, att den kunde kallas en botanisk trädgård. Denna förteckning utgör dock, liksom de tvänne efterföljande, endast en namnlista öfver de i densamma odlade växtformer, hvilka år 1658 upptagas till ett antal af 1052, namngifna varieteter inberäknade. År 1666 utkom nästa katalog öfver trädgårdens växter, men, som

¹⁾ Cons. prot. 1680 d. 1 Dec.

²⁾ Konungen till consistorium 1685 d. 14 Mars.

³⁾ Hortus Botanicus variis exoticis indigenisque plantis instructus curante Olao Rudbeckio. Ups. Excud. Henr. Curio 1685.

det synes, är första afdelningen deraf alldeles densamma som den af år 1658 med omtryckt titelblad, hvarefter de växter, som sedermera tillkommit, upptagas i en densamma åtföljande förteckning med titel Appendix Catalogi Plantarum och är deras antal 649. År 1685, då trädgården troligen stod högst, uppgick växtantalet derstädes till 1873 ¹⁾).

De i botaniska trädgården i Upsala odlade växterna indelar Rudbeck redan i sin första katalog i fyra afdelningar, botecknade med bokstäfver, och följer sedermera detta beteckningssätt äfven i de följande katalogerna. Öfver betydelsen af de använda bokstäfverna a. c. d. f. gifver han i 1658 års katalog följande förklaring: »a. Bemerker the gräss, som i Apoteken införas och äro i gement bruk hoos Läkiarena, och endock mästedels alla the andra gräs äro medh skiöna dygder begåfwade, doch förwaras dhe inthet i Apoteken; Ty sombliga aff them kunna intet i någon myckenheet finnas; sombliga hafwa samma dygder som the, hwilka aff Apotekarna församlas, therföre skiötas thessa intet; somliga kiöpas för dyrt, emedan the äro Vtiländske och mz stoor omkostnat dyrkas i Trägårdar.

c. Äro the gräs, som våra Åkrar, Ängiar, Skogar och Bärgh i Swerige äro bekrönta medh.

d. Äro the som i Köket tiäna och lända til wårt dageliga uppehälle.

f. Äro the gräs, som ögon förlusta och therföre hoos the frömmade för thes blommas, blades, fröös eller hela gräsetz skönheet medh stoor flijt i Trädgårderna planteras och skötas».

Med kursiv stil utmärkas för öfrigt namnen på de växter, som för första gången odlades i trädgården.

Tid och utrymme hafva ej medgifvit att närmare redogöra för alla i dessa trenne kataloger upptagna växter, utan vi hafva sett oss nödsakade att, med utelömnande till en början af samtidens vanligast odlade närings- och prydnadsväxter samt de allmännaste svenska, som Rudbeck infört, endast upptaga och synonymiskt

¹⁾ Redan femton år förut eller 1670 var bot. trädgården enligt Rudbecks uppgift en af de förnämsta i Europa, och i den redogörelse öfver sina ätgärder såsom en af akad. kuratorer, hvilken R. inlemnade till cons. 1670 d. 4 Juli, yttrade han om densamma: »Och är den intill dato så cultiverat, att han wijsa skall näst den Parisienska wara den största af alla Trägårdar i Europa till sitt tual af örter och trää.»

söka utreda ett mindre antal bland trädgårdens sällsyntare och mera utmärkta såväl utländska som inhemska växter. I efterföljande förteckning äro namnen till venster de, som växterna ega i Rudbecks kataloger, men till höger de nyare. Bokstäfverna, som stå öfver hvarje af de följande afdelningarne, hafva samma betydelse som i Rudbecks växtförteckningar, och årtalen utmärka tryckår för den af hans kataloger, hvarur de anförda växterna hemtats.

A.

1658.

Aconitum salutiferum	<i>Aconitum Anthora</i> L.
Acorus verus	<i>Acorus Calamus</i> L.
Agnus castus	<i>Vitex Agnus castus</i> L.
Ammi vulgare	<i>Ammi majus</i> L.
Angelica maxim. sive Archangelica	<i>Angelica Archangelica</i> L.
Aristolochia longa vera	<i>Aristolochia longa</i> L.
Arum folio maculoso	<i>Arum maculatum</i> L.
Balsamina mas sive Momordica	<i>Momordica Balsamina</i> L.
Bryonia nigra	<i>Bryonia alba</i> L.
Carduus benedictus	<i>Cnicus benedictus</i> Gærtn.
Cariophyllata vulgaris	<i>Geum urbanum</i> L.
Cataputia major s. Ricinus	<i>Ricinus communis</i> L.
— minor s. Lathyris	<i>Euphorbia Lathyris</i> L.
Cochlearia	<i>Cochlearia</i> Spec.
Colutea vesicaria	<i>Colutea arborescens</i> L.
Enula campana sive Helenium	<i>Inula Helenium</i> L.
Filix mas	<i>Polystichum Filix mas</i> Roth.
— foemina	<i>Pteris aquilina</i> L.
Foenugræcum	<i>Trigonella Foenum græcum</i> L.
Glycyrriza sylvestris	<i>Astragalus glycyphylus</i> L.
Hyssopus fl. coerul. et alb.	<i>Hyssopus officinalis</i> L.
Hyoscyamus peruvianus s. Tabacum verum	<i>Nicotiana Tabacum</i> L.
Levisticum vulgare	<i>Levisticum officinale</i> Koch.
Mandragoras mas	<i>Mandragora vernalis</i> Bertol.
Melissa vulgaris	<i>Melissa officinalis</i> L.
Panax peregrinum	<i>Opopanax Chironium</i> Koch.
Papaver sativum	<i>Papaver somniferum</i> L.

Petasites	<i>Petasites officinalis</i> Müsch.
Rhodia radix ¹⁾	<i>Rhodiola rosea</i> L.
Salvia.....	<i>Salvia</i> Spec.
Sanicula foemina	<i>Astrantia major</i> L.
Seseli creticum.....	<i>Meum albananticum</i> Jacq.
Solanum lethale	<i>Atropa Belladonna</i> L.
Valeriana sylvestris.....	<i>Valeriana officinalis</i> L.

1666.

Allium ursinum	<i>Allium ursinum</i> L.
Aloe	<i>Aloës</i> Spec.
Amygdalus vulgaris.....	<i>Amygdalus communis</i> L.
Aristolochia longa Clematidis.....	<i>Aristol. Clematidis</i> L.
Colocyntis.....	<i>Citrullus Colocynthis</i> Schrad.
Cyclamon	<i>Cyclam.</i> Spec.
Ebulus	<i>Sambucus Ebulus</i> L.
Elleborus albus.....	<i>Veratrum album</i> L.
— verus niger	<i>Helleborus niger</i> L.
Gratiola	<i>Gratiola officinalis</i> L.
Iris florentina	<i>Iris florentina</i> L.
Malus aurantia.....	<i>Citrus Aurant.</i> L.
— — punica	<i>Punica Granatum</i> L.
Myrtus latifolia	<i>Myrtus communis</i> L.
Olea vera	<i>Olea europæa</i> L.
Rhus s. Sumach	<i>Rhus Coraria</i> L.
Sabina	<i>Juniperus Sabina</i> L.
Sanicula mas	<i>Sanicula europæa</i> L.
Valeriana vera s. Phu magnum...	<i>Valeriana Phu</i> L.

1685.

Asarum	<i>Asarum europæum</i> L.
Digitalis fl. rubro.....	<i>Digitalis</i> Spec.
Eryngium vulgare	<i>Eryngium campestre</i> L.

¹⁾ Rudbeck synes vid denna tid ej hafva kunnat *Rhodiola rosea* som svensk, men hans son planterade i Upsala botaniska trädgård honstånd deraf, som han troligen medfört från Lappland. Linnæi Flora Lapponica. Pag. 304.

Malus Cydonia	<i>Cydonia vulgaris</i> Pers.
Morus	<i>Morus nigra</i> L.
Nux juglans	<i>Juglans regia</i> L.
Psyllium annuum	<i>Plantago Psyllium</i> L.
Scilla	<i>Scilla</i> Spec.
Staphisagria	<i>Delphinium Staphisagria</i> L.

C.

1658.

Aconitum lyeoetorum coerul. sive	
Napellus	<i>Aconitum Napellus</i> L.
— bacciferum s. Christo-	
phoriana	<i>Actaea spicata</i> L.
Alysson echioides Germanorum ..	<i>Asperugo procumbens</i> L.
Antirrhin. nostr. aqv. fl. luteo ..	<i>Scytrium Carolinum</i> Rudb.
Araeus longissimus fl. pallido	<i>Vicia sylvatica</i> L.
Asclepias flore albo	<i>Cynanchum Vincetoxicum</i> Br
Asperula odorata	<i>Asperula odorata</i> L.
Bifolium s. ophrys	<i>Listera ovata</i> Br.
Cicuta sylvestris major	<i>Comium maculatum</i> L.
Coronopus marin	<i>Plantago maritima</i> L.
Dentaria baccifera	<i>Dentaria bulbifera</i> L.
Echium vulg. fl. coerul.	<i>Echium vulgare</i> L.
Fragaria fruticans ¹⁾	<i>Rubus arcticus</i> L.
Geranium sanguineum	<i>Geranium sanguineum</i> L.
— saxatile	<i>Geranium lucidum</i> L.
Gramen parnassi	<i>Parnassia palustris</i> L.
Herba tricalis	<i>Tricalis europæa</i> L.
Lychnis viscosa fl. rubro	<i>Viscaria vulgaris</i> R.

¹⁾ Under Ol. Rudbecks praesidium resp. D. Kellander 1716 för en akadem. aflundling om *Rubus arcticus* (= *Rubus Humilis* *Fragariae* folio, fructu rubro, Åkerbär från Norlandens). Här omtalas, att Ol. Rudbeck d. ä. fick växten af M. Celsius till bot. trädgården 1658, men att den der endast lefde 3 å 4 år. I 1685 års förteckning öfver bot. trädg. återfinnes den dock. Ol. Rudbeck d. y. sökte sedan 1695 »omni adhibita cautela» att ånyo få den att växa i trädg., men förgäfv. I *Flora Lapponica* p. 162 berättar Linné, att prof. Ol. Celsius flera år haft densamma växande i sin trädgård, men att den derstädes icke velat sätta mogen frukt.

Lysimachia siliqvosa maj. purp....	<i>Epilobium angustifolium</i> L.
Iris palustris fl. luteo	<i>Iris Pseudacorus</i> L.
Lillium convallium	<i>Convallaria majalis</i> L.
Marrubium album.....	<i>Marrubium vulgare</i> L.
Myrtus palustris s. Gagel	<i>Myrica Gale</i> L.
Napellus	<i>Aconitum Lycoctonum</i> L.
Nigellastrum.....	<i>Agrostemma Githago</i> L.
Origanum vulgare	<i>Origanum vulgare</i> L.
Orobus pannonicus 1 Clus.....	<i>Orobus vernus</i> L.
— — 2 —	— <i>niger</i> L.
Pinguicula.....	<i>Pinguicula vulgaris</i> L.
Polygonatum angustifolium.....	<i>Convallaria verticillata</i> L.
Primula veris fl. purp.	<i>Primula farinosa</i> L.
Pyrola uniflora minima	<i>Pyrola uniflora</i> L.
Rhamnus catharticus	<i>Rhamnus cathartica</i> L.
Sambucus aqvatica	<i>Viburnum Opulus</i> L.
Saxifragia aurea	<i>Chrysosplenium alternifolium</i> L.
Sedum majus	<i>Sempervivum tectorum</i> L.
— aqvaticum.....	<i>Stratiotes aloides</i> L.
Trifolium aqvaticum.....	<i>Menyanthes trifoliata</i> L.

1666.

Calceolus Mariæ	<i>Cypripedium Calceolus</i> L.
Cassyta	<i>Cuscuta</i> Spec.
Chamælea Germanorum	<i>Daphne Mezereum</i> L.
Circæa Svecorum minor	<i>Circæa alpina</i> .
Elleborine.....	<i>Epipactis latifolia</i> Sw. (?)
Erica florida	<i>Erica Tetralix</i> L.
Gentianella maj. s. Pnevmonanthe	<i>Gentiana Pnevmonanthe</i> L.
Glaux	<i>Glaux maritima</i> L.
Impatiens herba Dod.	<i>Impatiens Noli tangere</i> L.
Lunaria racemosa.....	<i>Botrychium Lunaria</i> Sw.
Marrubium aqvaticum.....	<i>Lycopus europæus</i> L.
Rorella solis.....	<i>Droseræ</i> Spec.
Taxus.....	<i>Taxus baccata</i> L.
Tripolium	<i>Aster Tripolium</i> L.

1685.

<i>Alisma</i> Mathiol. s. <i>Doronicum</i> vulg.	
<i>Germanicum</i>	<i>Arnica montana</i> L.
<i>Alsine</i> baccifera Svevorum	<i>Cornus succica</i> L.
<i>Betula</i> nana Svevorum	<i>Betula nana</i> L.
<i>Chamæmorus</i> Svevorum	<i>Rubus Chamæmorus</i> L.
<i>Cicuta</i> aquatica.....	<i>Cicuta virosa</i> L.
<i>Cistus</i> Oelandicus.....	<i>Helianthemum oelandicum</i> Pers.
<i>Cytisus</i> hirsut. fl. lut.	<i>Potentilla fruticosa</i> L.
<i>Filipendula</i> aquat. s. milefol. len- <i>ticulata</i>	<i>Utricularia vulgaris</i> L. ¹⁾ .
<i>Myrtillus</i> palust. ruber	<i>Oryzococcus palustris</i> Pers.
<i>Nymphæa</i> fl. luteo major	<i>Nymphæa luteum</i> Sm.
— fl. albo pleno	<i>Nymphæa alba</i> L.
<i>Orchis</i> flore virescente.....	<i>Coccyglossum viride</i> Hn.
— lapponum	<i>Calypso borealis</i> Salisb.
<i>Orobanche</i> radice corallina	<i>Corallorhiza innata</i> Br.
<i>Ranunculus</i> fl. lut. globoso.....	<i>Trollius europæus</i> L.
<i>Sagittaria</i>	<i>Sagittaria sagittifolia</i> L.
<i>Tithymalus</i> maxim. Oeland.....	<i>Euphorbia palustris</i> L.

D.

1658.

<i>Asparagus</i> altilis	<i>Asparagus officinalis</i> L.
<i>Campanula</i> lactes. minor s. Ra- <i>punculus</i>	<i>Campanula Rapunculus</i> L.
<i>Cynara</i> altilis	<i>Cynara Scolymus</i> L.
<i>Fagopyrum</i>	<i>Fagopyrum esculentum</i> Moench.
<i>Fruentum</i> indicum.....	<i>Zea Mays</i> L.
<i>Milium</i> albnm.	} <i>Panicum miliaceum</i> L.
— luteum	
<i>Ocimum</i> majus.....	<i>Ocimum Basilicum</i> L.

¹⁾ Hanc, quam vesiculariam, crystallinam, adamantinam vocabat, ab O. Rudbeckio 1656 inventam esse statuit Frankenius, quamvis dudum nota erat Botanicis. Lin. Flora Svec. p. 9.

Sisarum	<i>Sium Sisarum</i> L.
Solanum tuberosum s. Papas peruvianorum	<i>Solanum tuberosum</i> L.
Spinachia	<i>Spinacia oleracea</i> L.

1666.

Capparis leguminosa	<i>Zygophyllum Fabago</i> L.
Citrullus s. Anguria	<i>Citrullus edulis</i> Spach.
Lathyrus tuberosus s. Glans terre	<i>Lathyrus tuberosus</i> L.
Malus armeniaca	<i>Armeniaca vulgaris</i> Lam.
— persica	<i>Persica vulgaris</i> Mill.
Vitis vinifera.....	<i>Vitis vinifera</i> L.

F.

1658.

Capsicum indicum siliquosum ...	<i>Capsicum annum</i> L.
Carduus sphaerocephalus fl. coerul.	<i>Echinops sphaerocephalus</i> L.
Clematis pannonica fl. coer.	<i>Clematis integrifolia</i> L.
Colchicum autumnale	<i>Colchicum autumnale</i> L.
Cucurbita lagenaria	<i>Lagenaria vulgaris</i> Scr.
Datura Turcarum	<i>Datura Stramonium</i> L.
Eranthemum s. flos adonis.....	<i>Adonis autumnalis</i> L.
Flos africanus	<i>Tagetes</i> Spee.
Hedysarum clypeatum fl. rubr.	<i>Hedysarum coronarium</i> L.
Lilium album	<i>Lilium candidum</i> L.
Lychnis chalconica	<i>Lychnis chalconica</i> L.
Melanthium damascenum.....	<i>Nigella damascena</i> J.
Mirabilis peruviana	<i>Mirabilis jalapa</i> L.
Moly montan. latifol. fl. lut.	<i>Allium Moly</i> L.
Paeonia mas rotundifolia	<i>Paeonia corallina</i> Retz.
Trifolium bituminosum.....	<i>Psoralea bituminosa</i> L.
Viola matronalis	<i>Hesperis matronalis</i> L.

1666.

Arbor vitae	<i>Thuja</i> Spee.
— Judæ	<i>Cercis siliquastrum</i> L.

Arundo cypria	<i>Arundo Donax</i> L.
Flos passionis	<i>Passiflora</i> Spec.
Hedera arborea.....	<i>Hedera Helix</i> L.
Laurus nobilis	<i>Laurus nobilis</i> L.
Laurus tinus.....	<i>Viburnum Tinus</i> L.
Malum Æthiopicum s. melanzana	<i>Solanum Melongena</i> L. vel Spec.
	<i>valde affin.</i>
Medicago sativa s. fœnum Bur-	
gundicum	<i>Medicago sativa</i> L.
Phillyræa latifolia.....	<i>Phillyræa latifolia</i> L.
Ranunculus asiaticus	<i>Ranunculus asiaticus</i> L.
Solidago saracenica	<i>Scorcia saracenicus</i> L.
Syringa fl. coer.	<i>Syringa vulgaris</i> L.
— italica fl. alb.	<i>Philadelphus coronarius</i> L.

1685.

Abelmoschus.....	<i>Hibiscus Abelmoschus</i> L.
Alaternus	<i>Rhamnus Alaternus</i> L.

Att döma efter Ol. Rudbecks i riksark. förvarade brefvexling med M. G. De la Gardie och andra, synes han hafva erhållit största delen af de sällsyntare växter, som i Upsala bot. trädgård infördes, från Holland, hvilket laud då i afseende på trädgårdsskötsel var det förnämsta i Europa. Bland dem, som bistodo honom vid anskaffandet af växter derifrån, nämner han, utom åtskilliga andra, dels svensko residenten hos Generalstaterna Peter Trotzig, och dels sin svåger G. Lohman, hvilken för medicinska studiers idkande 1664 reste till Holland. Frökataloger synes R. hafva årligen erhållit från flera af utlandets förnämsta trädgårdar, och på detta sätt blef han i sländ — så långt tillgångarne medgäfvor — att ej blott inskaffa det nyaste af frön och lefvande växter för bot. trädgårdens behof, utan äfven att vara förmän och vänner till tjenst med gäfvor och byte af växter. Detta sednare gällde i främsta rummet akad. kanslern M. G. De la Gardie. Så snart R. bekom några nya trädgårdsalster från utlandet, skyndade han genast att meddela sin höge gynnare förteckning deröfver, och ur trädgården sände han ofta till kanslern frön af medicinal-, økonomi- och prydnadsväxter samt

buskar, lökar och ympqvistar, och meddelade honom, efter sin egen erfarenhet i Upsala, goda råd i afseende å val af växter, som kunde uthärda Sveriges klimat ¹⁾. Denna uppmärksamhet lemnades ej af kanslern olönt, utan tvärtom visade han sin tacksamhet genom åtskilliga gengäfvor, och bland dylika fick R. vid ett tillfälle år 1680 några lefvande rudor att plantera i en af bot. trädgårdens dammar.

Hvad de i trädgården införda svenska växterna angår, så hade väl deras anskaffande i främsta rummet varit ott verk af R. sjelf, men af 1658 års katalog synes dock, att han dervid haft något bistånd af P. Hoffvenius och M. Celsius. Den förre hade nämligen skaffat honom *Plantago maritima*, *Chrysosplenium alternifolium*, *Pinguicula vulgaris* och *Stratiotes aloides*, och af M. Celsius erhöi Rudb. *Peucedanum palustre*, *Aconitum lycoctonum* och

---

¹⁾ Kanslern intresserade sig lifligt för trädgårdsskötsel, och då han vid ett tillfälle 1670 rådfrågade Rudbeck om hvilka lefvande växter voro de lämpligaste att dermed bekläda ett lusthus vid Wennegarn, svarade denne: »Lusthuset om dätt skal teckias medh sommarväxter, så kan dett ske medh pumpor, humbla ok Bryonia. pumporna stå mycket väl, men wara allenast en mäna att de rätt täckia, the komma seent up, waxa väl sedan hastigt, men aff en natfrost förgås. humblan håller sigh lengre, men Bryonia waxer alrasnarast up och håller sig långst.

Aff Buskar är nu *Caprifolium*, hassel, *Hedera arborea*, *Clematis peregrina*. *Syringa* är mycket skön och finnes nogh på ett rum i Ekholms trädgården, waxer något långsamt och tål tenligh köld. *Caprifolium* är skönt, men fryser bort, hassel bliffwer på sistone mycket stoor och skullåt nedan til, warföre moste hon som oftast huggas ut inuti och låta åter nya teiningar tilwaxa, wilket kan väl gå an, om man higger efter handen ut, så att lusthuset är likuel altidh betekt. *Hedera arborea* är den skönesta, ty hon är grön winter och sommar och får aldrih tiocka stammar, men iagh hafuer aldrih försökt, om hon fryss ut här i Swerie, ty iagh har ännu inthet mera än ett stånd, som står inne i husett, efter hon kläder så wackert weggiarna. *Clematis* är och mycket skön, men er inthet grön om wijnteren, ej håller weet iagh, om den tål kölden.»

Så ofta kanslern befann sig i Upsala, besökte han alltid Ol. Rudbeck och ådagalade för botaniska trädgården stort intresse. I flera bref tackar R. för dessa kärkomna besök och inbjuder att förnya dem. Så t. ex. skrifwer han till De la Gardie 1684 den 17 Juli: »Jagh tror inthet att hiortarna i skogen eller E. G. Excell. rådiur i Diargården skola i denna förskrikkeliga bettan så mycket längta efter kalt watn, som iagh nu längtar ut på en timme eller 2 så hafwa den nåden att se E. G. Excell. i mitt ringa huuss ok i Botaniske Trädgården». Som kanslern lofwat komma till Upsala, uttalade R. sin glädje deröfwer på följande sätt (den 26 Juli): »Ellest tackar E. H. Excellens iagh på dätt aldrådmiukaste för de öfwer mottan kärkomne tiender, att E. H. Excell. wil i nästkommande wicka komma ok se på all min flijt både i Antiqviteterna, i trädgården ok mit Botaniska würk».

Rubus arcticus. Huru och genom hvilka *R.* erhöill några af de sällsyntare svenska växter, som förekomma i 1685 års katalog, såsom *Holanthemum oelandicum*, *Potentilla fruticosa*, *Euphorbia palustris* och framför allt den utmärkta *Calypso borealis*, är ej kändt ¹⁾.

En vigtig öfversigt af trädgårdens uppkomst och öfriga förhållanden vinner man genom de redogörelser, hvilka Rudbeck år 1685 afgaf till de kommitterade, som skulle granska hans åtgärder vid ledningen af åtskilliga större byggnadsföretag, hvilka han för akademiens räkning haft om händer ²⁾. Denna granskning, som vi ej funnit omnämnd hos samtida författaro, men till hvars kännedom rika bidrag finnas bland Rudbecks brefsamling i riksarkivet, rörde, som det synes, hufvudsakligen användningen och redovisningen af de medel, som nedlagts på theatrum anatomicum, botaniska trädgården och vattenledningen i Upsala — alla Ol. Rudbecks verk — och för allt detta fordrade de kommitterade redogörelse i början af ofvanstående år. Denna begäran efterkom också *R.* med all beredvillighet, meddelade erforderliga upplysningar och inlemnade vederbörliga verifikationor, af hvilka sednare likväl flera, och det ganska vigtiga, numera ej finnas i bekvål ³⁾.

I den första af de inlagor, dat. den 9 Febr. 1685, som *R.* till de kommitterade aflemnade såsom svar på deras skrifvelse af den 26 Jan. samma år, i hvilken *R.* blifvit »considerad för den, som åhr 1658, 1659 och 1660 skulle här ved Academien hafwa graverat des Stat och Aerarium», meddelar han en kort uppgift öfver sitt lefnadslopp, de tjenster han beklädt, hvad han till akademiens nytta, oftast på egen bekostnad, utträttat, och berör i denna skrifvelse äfven inrättandet af botaniska trädgården i Upsala. Denna inlaga synes vara i hast uppsatt, men i en sednare och utförlig

¹⁾ Bland dem, som samlade svenska växter till bot. trädgården, nämnes i de ofullständiga och skadade räkenskaperna öfver trädg. åren 1678—1685, hvilka finnas i riksark., en kvinna från Funbo (»Hust. Karin i funbo», »funbo kerlingen»), som vid flera tillfällen skaffar växter, deribland Elleborine (*Epipactis latifolia?*) och Ros Solis (*Drosera*).

²⁾ Riksark. Academica XIII. »Från Prof. Ol. Rudbeck till kommitterade vid Upsala Academi 1685». — En dylik granskning synes äfven hafva egt rum 10 år förut: Rudbeck till Bengt Horn 1675 den 21 Dec. — Hans redogörelse för trädgården 1670 den 4 Juli är förut omnämnd.

³⁾ T. ex. Litt. P. om de i trädgården odlade växter, hviikas antal *R.* uppgifver till nära 2000.

gare (d. 1 Mars) redogör han närmare för trädgårdens uppkomst och dess öden intill år 1685. De kommitterade hade nämligen i en ytterligare skrivelse af den 14 Febr. anhållit att af Rudbeck erhålla svar, och det före den 1 Mars, på följande frågor om botaniska trädgården:

»1:o quo titulo et jure han är cultiverat. 2:do Hwadh Räckningar om honom fins på ordinario medel efter Staten der till anslagde. 3:tio på Extraordinarie medel och 4:to hwadh nytta den inbracht.»

Hvad den första af dessa frågor angick, så svarade R. härpå, att planen om anläggningen af en botanisk trädgård i Upsala väckts och behandlats i consistorium redan tio år före hans ankomst till universitetet derstädes ¹⁾, hvarefter han uppräknar de åtgärder, som för inrättandet af trädgården vidtagits, till dess han sjelf tog saken om hand, upprättade densamma af egna medel, köpte tomt, uppbyggde derå nödiga hus och sedermera skänkte alltsammans till akademien 1662. Sjelf hade R. också lodt uppförandet af pomerans-, frö-, bulbos- och glasugns-hus, men hade dervid hvarken för ritningen eller uppförandet af dessa hus åtnjutit någon lön, oaktadt han synes haft löfte om 30 dukater för »deseigen» och 750 daler, troligen kopparmynt, såsom byggmästare. Vid sjelfva arbetet hade han äfven personligen lagt hand och »medh egne händer giordt Capitelerne och afstrukit alla lister, ty ingen snickare brukades der till.» Härigenom hade naturligtvis trädgården med dess byggnader, som förslagsvis upptagits till 12,150 der kmt, blifvit betydligt billigare. Hvad det femte huset på trädgårdens grund »för Speciebus och professore Bothanices» angick, så hade detta ej blifvit uppfördt, oaktadt regeringen och kanslern derom gifvit befallning, och detta af den anledningen, att »medlen blifwo knappa och Staten betaltes efter S:mts förhöjningen, som intet kunde bära sigh, efftor Aca-demiens Intrader äro störst i afradzspanmähl, hwilken sedan galt en tijdh mindre än tillförende, när Silfrmyntet oij war för högt ²⁾). Några allmänna medel härtill hade R. ej haft om händer, utan hade

¹⁾ Ol. Rudbeck inskrefs dock ej förr än i Febr. 1648 i universitetets album.

²⁾ Att Rudbeck med vanlig storsinhet sjelf bekostade trädgårdens underhåll under en del af denna tid, då akademien stat ej räckte till för densamma, är fört omnämnd

han gifvit assignationer för arbete, materialer m. m., hvilka sedermera inlöstes af räkthemästaren, och af specialräkningarne hos denne kunde de kommitterade inhemta, hvad trädgården alltifrån dess början kostat akademien. För egen del hade Rudbeck endast till år 1670 utlagt öfver 12,000 daler k:mt för akademiens trädgård, då akademiens omkostnader derföre under samma tid ej uppgingo till mer än omkring 10,770 dal. k:mt, och om de kommitterade ville granska räkningarne för de derpå följande tvänne åren, så skulle de finna, att akad. år 1671 ej betalt mer än 19 dal. 13 $\frac{1}{2}$ öre och 1672 19 dal. och 27 öre k:mt «till en sådan Trädgårdz uppehåll, som hafver 4 ugnar att ulla och förtära årligen allenast i wedh till 70, 80 å 90 d:r; föruthan all annan omkostnad; hwem det öfriga wthlagt, lär ingen annan wara än iagh af min fattige medel.» Af det, som R. af öfverboten och förnäma personer bekommit i äreskänker, samt det han genom arbete förtjent, hade han för det allmänna bästa uppoffrat inemot 40,000 daler (k:mt), »men såsom Academie Trädgård war min förstfödde Sohn strax iagh kom till Academien i tjänst», säger han vidare, »så har han och sannerligh af mig nitit förstfödsörätten, och fruchtar han och där medh migh, der icke Min Aller Nädigste Konung will gifwa honom ett Kongeligit Stipendium, dät iagh intet twijkar.»

Sist hade de kommitterade framställt den frågan, hvad nytta bot. trädgården medfört. Härpå gaf R. till svar, att denna ådagalades bäst deraf, att medicine studerande numera kunde studera hemma utan att behöfva resa utomlands för detta ändamål, såsom förut var fallet, hvarföre också deras antal på sednare tider ökats. Vid hofvet såg man förut antingen uteslutande utländske läkare ss. Castroen (?), Bourdelot, Durietz, Koster, Below, Herman, Fuchs, Dominicus m. fl. eller också ett fåtal svenskar: Palmerona, Watt-rang och Scallerus. Föga bättre var det vid Upsala akademi, der man bland lärarne i medicinska fakulteten förut haft D. Raicus och Kirstenius, som voro tyskar, samt Chesnecopherus och Frank, hvilka i utlandet förvärfvat sina insigter. »Men nu, Gudbi skee loff, hafver widh Hofwet och i Stockholm infunnit sigh alla, som här studerat och mina Disciplar, D. Lohrman, D. Urban (Hjärne), D. Bromelius, D. Zirfogel, D. Figrelius, D. Rothemius, D. Scragge. Widh Amiralitetet D. Dalhemius, D. Rothman; här widh Acad. D. Hofvenius, D. Drosander; widh Åbo Acad. D. Tillandz, och flera,

som snart lära Doctorera»¹⁾. För öfrigt hade ej blott medicine studerande, utan äfven andre vettgirige nytta af botaniska trädgården, hvarjemte också apoteket i staden kunde derifrån hemta en del af sitt behof af växter. Slutligen fäster R. de kommitterades uppmärksamhet derpå, att en sådan trädgård lände fäderneslandet till berömmelse i utlandet, ty att storartade byggnader kunde uppföras samt konster och manufakturver blomstra här i landet, torde ej i så hög grad väcka främmandes förvåning, »men öfver oen sådan Hortum Bothanicum undra alla främmande storligen, ingalunda troendes, att så många örter skola här kunna lefwa och Cultiveras, derföre iagh och på mångas bref uthomlands nyligen tryckt denna Indicem²⁾. Så att de skatta denna Hortum intet för en ringa pärla i en Konungzligh Crona.»

Hvad egentliga resultatet af de kommitterades granskning blef, känna vi icke, men att de emellertid om trädgården till konungen inlemnade »een uthförligh deduction jämpte förslag till des understödh», är dock bekant³⁾. De 150 dal. s:mt, som på kauslern De la Gardies befallning anslagits till inköp af frön, växter och ved för trädgårdens behof samt till vidmakthållande af derstädes uppförde hus, indrogos detta år, men om det skett på den ofvan nämnda kommittéens tillstyrkande eller af andra skäl, har ej varit möjligt att utröna.

Följderna af denna sista åtgärd blefvo snart märkbara och i början af följande år⁴⁾ inlemnade Rudbeck till consistorium en skrifvelse af innehåll, att akad. trädgårdsmästaren Börge Bengtson begärt afsked, emedan han ej kunde lefwa på den förminskade lön han nu skulle få, men att R. likväl lyckats öfvertala honom att stadna qvar till sommaren. Längre ville han ej blifva qvar, såvida han ej finge 200 dal. s:mt i lön. »Här jämpte förmäler och Hr Rudbeck, dhct Facultas Medica öfverwägett hwad som requireras till Trädgårdens wid macht hållande åhrl. såsom till weedh och kåhls inkiöpande, takens, Sångars, Ballkars, som oen dehl förrättnade äro och kullfallne, Fröers och Träers införskaffande medh hwadh mehr

¹⁾ Om de ofvan uppräknade läkarne se Sackén, Svensk Läkarehistoria.

²⁾ Troligen menas här katalogen öfver trädgårdens växter 1685.

³⁾ Omnämnes i cons. prot. 1686 den 20 Jan. Sjelfva det nämnda memoriålet har dock ej kunnat återfinnas.

⁴⁾ Cons. prot. 1686 den 20 Jan.

i förbete skriftt innehålles, hwilcket alt under 100 D. S:mt intet kan åhrhl. århållas, kunnandes för det öfriga Hr Rudbeck af sine medell så stoor omkostnad ej här på här efter använda, som här tills skedt.» Consistorium tog inlagan i öfvervägande och uttalade sin önskan, att trädgården måtte hållas vid makt, men beslöt, att, innan något vidare gjordes vid saken, afvakta konungens resolution öfver det förslag, som kommitterade i denna fråga inlemnadt.

Frågan om trädgården kom ånyo på tal i Consistorium den 31 Mars med anledning af en af Rudbeck inlemnadt skrifvelse, hvari han, som vid denna tid på året brukade så frö af utländska växter, anhöll att få vota, om några medel disponerats för trädgårdens behof, sedan han ingaf sin förra skrifvelse. »Men dher så wore inga medell i förråd, begär han att gode män måtte deputeras, att kunde han i dheras närwaro i Wår och i Sommar, så fort alla Species blommas, låta see och inventera hwad till datum dher för slag i förråd är, och, der så nödigt bepröfvas, kunde något föryttras i pp:r till dhe andres underhåld». Consistorium tog genast saken under ompröfning, och som öfverläggningen härom är ganska karakteristisk, införes densanima i sin helhet, dock med den förutskickade anmärkningen, att räntmästaren (Jac. Arrhenius) var en af Rudbecks häftigaste motståndare i consistorium, hvidan hans under öfverläggningen om Rudbeck uttalade hätska omdömen deraf kunna förklarar:

»H. Qvæstor: Jag har flere gånger sagdt åth Börge Bengdts-son, dhot wille han påminna H:r Rudbeck att taga uth dhe pp:r, som Kongl. Staten består Trädgården, och betiena sig dher af som bäst han kan, men kan intz påminna mig, øtt han dhetta åhret 1686 tagit öfwer halftannat hundrade Dr. kopp:nt ohngefär. Och will han intz taga uth de öfrige och dhem använda till trädgårdens conservation och oprätthållande, må han sielf stå dherföre. Sedan påminte H:r Qvæstor, att ohngefär 300 Dr. kopp:nt. innestå, som kunna användas till Trädgårdens wid macht hållande.

Undrade altså *Consistorium*, hwij icke dhesse ponningar uttagas och brukas till trädgårdens bästa, hvarigenom han lijkwål till een god deehl kunde uphielpas, contesterandes alle samtl., dhot dhe hålla dhes conservation icke allenast nyttig, uthan och sådan, som är till Acad:ns prydnadt och heder i alla måtto.

Sedan påmintte och *H. Qvæstor*, att många Tusende Dr. äro anwände till samma Trägårdh, men lijkwäl klagar Rudbeck een och annan gång alt wara ruttit.

H. Norcop. ¹⁾ förmente dhet wara teckn till att Trägården är förbättrat, att mehr ppr. nu än före fordras till hans conservation.

H. Qvæstor sade och stora omkostnader dher af komma, att icke i tijdh inkiöpes hwad nödigt är, uthan ibland, när dhet som dyrast är, såsom bland annat är wedh inkiöpt för Juhl för 10 rdr. lasset, dher man lijkwähl honom för ringare kunnat haft, om man kiöpt i rättan tijd.

Der öffter sade *D. D. Drossander*, att H:r Rudbeck will weta, om icke Consist. will förhöija trägårdsmästarens Löhn, ty olliast will han dher inthet blifwa.

H. Qvæstor: Trägården böhr underhållas med dhet, som Kongl. Staten består, och mehr kan intz pretenderas. Och blijr iag wijd Kongl. Resolutionen, som förmåler, att inga ppr. uthom Staten böhra af ærario utgifwas.

H. Norcop.: Men huru skall då blifwa, om Trägårdsmästaren kan dher med intz komma uth?

Qvæstor: hwad Staten består Trägården böhr han wara förnögd medh. Will Trägårdsmest:n hafwa mehr, så må han söka Rudbeck, som sitter med full löhn och lijkwähl publice intet läs.

H. Norcop. förmente ingen på Rudbecks lectioner hafwa att tala, emädan han sig förr dher på förklarar.

Qvæstor sade, att han excuserat sig sielf för sin lection under dhet namnet, att han hafwer curam hortus (!) Botanici, förmenandes han sig intz böhra derföre, för dhe 700 Dr. S:mttz löhn han ährhåller, giöra någon annan dienst än skiöta Hortum botanicum, men Kongl. M:tt består ingen löhn till någon Trägårdsmestare under honom.

D. D. Drossander sade, att intz är wanligt dhet Prof. Botanices underbåller Trägårdsmestaren wid något Universitet, uthan plågar dher till wara a part löhn.

Frågades sedan, huru och på hwad sätt skall finnas utwäg till Trägårdens conservation?

¹⁾ Andreas Norcopensis, phil. pract. professor, sedermera kallad under namnet Nudenhjelm.

Orator sade bäst vara, att Prof. Rudbeck optager pp:ne, som innestå, och brukar dhem till dhes nödtorfft och underhåld, så kan mycket dhor igenom förbättras hwad fördärfvat är. Och dher dhetta intz tillhinte, will han af Cassan ändå förskiuta något, doch att dhet böhr beräknas på föllliande åhr.

Dhet bepröfwades för ett hållsossampt förslagh, att Ränntmästaron will öfwer dhe pp:r., som innestå, om dhe icke förslå, låta H:r Prof:n få för föllliande åhr något förnth att således dhet nödigste kan repareras.»

Emellertid sökte Rudbeck på allt sätt att rädda botaniska trädgården från det förfall, som genom brist på medel hotade densamma, och på hvilken omständighet har sedermera erhöll ett tillfälle att fästa konungens uppmärksamhet. På försommaren 1687 kom Karl XI till Upsala, vid hvilket tillfälle han äfven besökte botaniska trädgården och gjorde sig underrättad om dess tillstånd, »Och såsom H:s Majjt märckte det vara ringa och slätt, befalte H:s Majjt, att man skulle eftertänkia förslag til des conservation och det med Illustriss. Cancellario communicera.» Till åtlydnad häraf inlemnade medicinska fakulteten till kanslern det förslaget, att man till trädgårdens underhåll skulle använda några af de till nämnda fakultet hörande stipendier, ett förslag, som Rudbeck i en enskild skrifvelse till honom förordade ¹⁾. I sitt svar härfpå (d. 21 Juni) gillade han fakultetens förslag och hemställde till dess betänkande, hvilkotdera för befrämjandet af doras läroämnen vore nyttigare antingen att akad. trädgårdsmästare, »som med sin wettenskap och arbete excolerar Hortum Academicum till Acad:s heder, Studenternes underwijsningh samt till nyttige mediciner», erhöles stipendium, eller om en eller två studenter af samma medel fingo ett troligen ofillräckligt understöd. Slutligen infortrade han consistorii, och i främsta rummet medicinska fakultetens utlåtande häröfver. I medlet af November s. å. väcktes frågan härom i consistorium ²⁾, som understödde förslaget om stipendiens användning for botaniska trädgården och insände dotta beslut till kanslern. Då han fått underrättelse om, att »hortus Botanicus är i ett helt slätt tillstånd, i det att byggningarne förfalla och att någre hun-

¹⁾ Ol. Rudbeck till Bengt Oxenstjerna 1687 d. 10 Juni.

²⁾ Cons. prot. 1687 den 16 Nov.

drade species äro allaredo förgångne af orsak, at inge Medell finnas till husens och andre nödtärfters underhållande», gaf han, om också mindre gärna och endast tills vidare, sitt bifall dertill, att trenne enkla stipendier, två från medicinska och ett från filosofiska fakulteten,inge användas för det afsedda ändamålet, emedan »Medicinæ Studium lærer fast mehr nytta och förkåfring af en horto Botanico, än en eller två Studenter kunna hafwa af denne hielpepenningen»¹⁾.

I början af 1686 uppträdde Olof Rudbeck den yngre med sitt första botaniska arbete, då han nämligen den 17 Mars under presidium af prof. Drossander försvarade en akademisk afhandling »de propagatione plantarum», som väckte sådant bifall af drottning Ulrika Eleonora, hvilken densamma var tillegnad, att hon befallte att den skulle öfversättas på svenska, hvarjemte hon tilldelade den unge skicklige författaren en gåfwa af 100 dukater²⁾. På grund af de insigter Rudbeck d. y. redan ådagalagt utnämndos han året derpå till adjunkt i medicinska fakulteten, hvarefter han anträdde en resa till utlandet för att vid dess förnämsta undervisningsanstalter ytterligare öka sina kunskaper³⁾. Att botanik då blef bland hans förnämsta studiämnen, synes af ett ännu bevaradt bref från hans fader, hvori denne uppmanar honom att, emedan hans »förnämsta studier blifwa Botanica, som är det aldraljudligaste, innocentaste och det menniskan först blef skapat», noga göra sig underrättad om beskaffenheten och skötseln af de växter, som han utomlands anträffade, men hvilka ännu ej kommit till botaniska trädgården i Upsala, och särskildt skulle han taga reda på skötseln af »Pomeranzer, Citroner och andra curiose trån». För öfrigt skulle han samla pålitliga frön, afteckna de växter, som hans fader ej egde i sin trädgård, men hvilka behöfdes för dennes stora botaniska planschverk, och granska förteckningarne öfver trädgårdarne i Leyden, Amsterdam och annorstädes⁴⁾. Dessa föreskrifter synes han också hafva ställt sig till efterrättelse, hemsändande under sin vistelse i utlandet rötter och frön och medförde »en myckenhet

¹⁾ Bengt Oxenstjerna till cons. 1687 d. 21 Dec.

²⁾ Sacklén, Sveriges Läkarehistoria I. s. 476.

³⁾ Olof Rudbeck d. y. inskrefs vid universitetet i Leyden 1687 den 13 Sept.

⁴⁾ Brefvet, som är dat. den 15 Nov. 1687. finnes tryckt i Svensk Mercurius 1757 s. 192.

rära frön och örter till Botaniska Trädgården»¹⁾, då han offer att hafva blifvit medicine doktor i Utrecht, i början af 1691 återkom till Upsala, der han redan den 11 Januari s. å. utnämndes till professor efter sin fader, som då blef tjenstefri, och tillträdde sin plats med en föreläsning »de studio botanico rite excolendo». Hans föreläsningar i botaniska trädgården väckte stort uppscende och bevestades af en mängd åhörare, hvaribland man ofta såg landshöfdingen i Upsala Joh. Hoghusen²⁾.

Under det att Rudbeck d. y. skötte föreläsningar och andra till hans professur hörande göromål, fortför hans gamle fader att hafva hand om bot. trädgården och gjorde allt hvad i hans förmåga stod att hålla densamma i godt skick och hindra dess byggnader att förfalla. År 1693 vände han sig till konungen för att erhålla medel »til det lilla Pommerantshusets reparation» samt till »nödigo huus upbyggjande för Horti Botanici Professoren»³⁾, hvilken begäran konungen biföll och anslog till det förra 748 daler och till det sednare 4590 dal. kimt⁴⁾. Hvad deremot angick Rudbecks öfriga begäran, att adjunktlönen i med. fakulteten »mätte blifva förlagd och anwänd så til Horti Botanici cultur, bygnadt och conservation, som

¹⁾ Sacklén. Sv. Läk. hist. I. s. 477.

²⁾ Sacklén. I. s. 477.

³⁾ Behofvet af bostad i trädgården för botanices professorn hade Rudbeck d. ä. redan 1691 framställt i följande bref till kanslern (d. 21 Dec.): »Sesom E. Excellens städse wisar dess stora åhoga om Academiens wälferd ok upkonst. Gudh gifwe allenast att wij den rett bruka motte ok taksamme wara, så kommer til E. Excellens iagh ok på dätt ödminkaste att framföra en bön för Academiens Hortum Botanicum för in iagh aldeles skilies ifrån honom, att sesom alt sedan han inrättades, så är där til hans conservation en tomt köpt, som ligger widh gatan och ännat behyggias medh en gårdh för Professor Botanices, sesom dätt är widh alla andra Academier, emedan dätt böör en stadigh opwaktning wara att de fremuande örter ei må antingen af hetta eller köldh förloras, sesom ofta sket är, ok iagh bodt så langt ifrån, att iagh ej hint så ofta om dagen komma djgt som sigh hort, hafva ok Academiens medel eij hint til att nontzin samma huuss eller gårdh upbyggja. Hwarföre flyr iagh til E. Excellens wanliga berönliga åhoga — — — att E. Excellens ok gunstigast tåktes förfodra hooss H. K. Majestet att dätta Botaniske huset kunde ok byggias widh Hortum Botanicum, på hwilket iagh giordt förslag, ok kommer på 1000 daler Silfwermynt at kostu af sten giordt, på dätt motte wara trygt för brand, på samma maner, som iagh mina huuss i detta åhret bygt, om dätt skulle af trä byggias. så kommer dätt intet mera än 120 D. sijlwer [-mynt] mindre att kostu».

⁴⁾ Registrat. 1693 d. 13 Juli Konungen till statskontoret om medel hertill.

til fremmande trääns och öhrters införskrifwande, medan berörde Adjunctur tillkommande höst blifwer ledig och eliest intet pröfwes nödig wid berörde Academie», så ville konungen derom först inhemta akad. kanslerns yttrande. Detta utföll tillstyrkande, hvar efter adjunktlönen anslogs till trädgården ¹⁾). Troligen blefvo äfven dessa medel i längden otillräckliga, hvarföre Ol. Rudbeck d. ä. i consistorium 1696 den 6 Maj uppläste ett memorial om trädgårdens »widmact hållande» ²⁾). Dessutom inträffade en ogynnsam sommar år 1695, som förorsakade stor skada på dess växter, och gjorde troligen behofvet af större anslag ännu mera känubart ³⁾). Ökade tillgångar bereddtes också trädgården 1699, då densamma erhöll, om också endast för tillfället, 120 dal. smt. af besparingsmedel och exorcitii hemmanens mantalspenningar ⁴⁾), om hvars utbetalande »till horti botanici förnödenhet» landshöfdingen i Upsala J. Hoghusen kort derefter gaf befallning till kronans befallningsmän ⁵⁾). Ej eus detta ytterligare tillskott förslog, utan året efter beklagade sig Ol. Rudbeck d. ä. i consist. deröfver, att de af konungen anslagne medlen till trädgården voro otillräckliga för behofvet, hvarföre han till dess reparation anhöll om bidrag af akademiens byggnadsmedel ⁶⁾). Consistorium förordnade då, att man först skulle besigtiga trädgården och infordra ett betänkande i frågan af de professorer, som hade räntkammaren under sin vård, innan man skulle våga tillgripa den åtgärd, som Rudbeck föreslagit. Både kanslern och en del af consistorium gáfvo emellertid sitt bifall till samma åtgärds vidtagande, men ett fulltaligare consistorium, som längre fram i början af hösten s. å. behandlade saken, vågade ej göra något vidare deråt, utan tyckte att bot. trädgården väl kunde »komma uth med de 270 Dr. Smt., som honom på Acad. Stat åhrl:n äre tillagde» ⁷⁾). Resultatet af besigt-

¹⁾ Kanslerns resolution härom är dat. 1693 d. 18 Aug. och finnes i kopia i cons. ark.

²⁾ Detta memorial har ej kunnat återfinnas.

³⁾ Ol. Rudbeck till Bengt Oxenstjerna 1696 den 2 April: »Academiar Trädgårdh hafwer döden alt för mycket pressat i förledne sommar, i dält af 1500 slagz frön, som iagh pligar bekomma, inthet mera än 263 äro wedh lif ok til sin mogenhet komne. Sådan somnar hafwer inthet varit sedan Trädgården upprättat blef».

⁴⁾ Cons. prot. 1699 den 17 Maj.

⁵⁾ Cons. prot. 1699 den 23 Juni.

⁶⁾ Cons. prot. 1700 den 18 April.

⁷⁾ Se härom kanslersbrevet af den 16 Juni och cons. prot. den 21 Juni och 15 Sept.

ningen på trädgården meddelades Rudbeck i cons. sammanträde d. 10 Oktober, hvarefter han d. 7 derpå följande November inlemnade en uppsats om botaniska trädgården, hvilken lades ad acta. I detta sistnämnda protokoll finnes, egendomligt nog, frågan ej vidare omnämnd, men bland Rudbecks manuskript i riksarkivet hafva vi anträffat ett dithörande dokument med öfverskrift »Protocolls Copia Dhen 7 November Anno 1700», hvilken utan tvifvel är just det, som cons. prot. bort härom innehålla, fast detsamma troligen genom glömska af protokollsföraren aldrig blifvit på vederbörligt ställe infördt. Denna nämnda handling lemnar för öfrigt så viktiga bidrag till kannedomen om botaniska trädgården i Upsala, att vi ansett den värd att här nedan meddelas i sin helhet.

»Profess:r Rudbeck den äldre inlade ett förslagh på den reparation, som Academ. Hortus Botanicus nödwändigt fordrar offer den besichtning, som under Prof. Aurivillii Rectorat uthaf Magnif. Rectore sielf och andra Deputatis af Consistorio skiedde den 18 April. Och sedan af Prof. Rudbeckio begiärtes, att göra förslagh hwadh den stiga skulle, som är till 516 Dal. 8 ört. koppmt, betygandes Prof. Rudbeck widh dätta tillfälle först hwad nytta Academ. Hortus Botanicus medh sigh hafwer, i dätt att ehuru på Biblioteket, fast dätt aldrih så rikht wore af Botaniske böcker och bästa Figurer, så kunna intet Medicinæ studiosi eller andra den nyttan af dem hafwa, som af Trädgården, emedan böckerna intet kunna till dem sällas, icke heller hafwa uthur böckerna örternas rätta färgh, luft, smak, kionsel eller wärkan. Men uthur Trädgårdens örter finna dec alt dätta och där ofwan på få dec loof att göra sigh lofwandes Gräsböcker och äro nu så curieus wordne, att icke allenast Medicinæ Studiosi, uthan uthaf alla slagz Faculteter mången gångh till 50, 70 och 100, ia och stundom där öfwer, komma till att höra Lectiones Botanicas, på dätt när dhe medh tijden komma antingen till Prästeståndet, Krigz- eller Borgarståndet, kunna i nödhfall betiena sigh af de örter, som wäxa i landet eller dhe i sina trädgårdar kunna cultivera. Recommenderaundes så till nu warande Rectorem och Venerandum Consistorium tjenstligast att willa öfverläggia först om Academ. Hortus Botanicus syntes än wijdare wara nödigh för Academien, och till dätt andra, hwem Venerand. Consistorium wille här effter förtroo byggnaden, emedan den, som prof. Botanicus nu är eller här effter blifwer, intet kan

taga sigh före hwadh som byggningarna anga, kan och hända intet lagdt sigh på architecturam, och Prof. Rudbeck d. ä. nu för dess ålder intet mera förmår dett bekymber att draga. Badh derföre Hans Magnif. och Venerand. Consistor., att dett wille hafwa litet tolamodh att see hwadh han uthi 10 åhr hade alt af sine egne medell kostat uppå Hortum Botanicum, förr än han någonienst hade, och sedan han blöf Adjunctus och Extraordinarius Profess:r och än ingen Staat var giord för trögården, då han skiänkte hela dess cultur medh trään, örter, byggningar och $\frac{1}{3}$ deel af dess tomt till Academien, framwijsandes original Documenter på räckningar, quittensor, breef etc. till 249 folier, föruthan många än ofolierade, ifrån Rom, Arabien, Venedig, Paris, Amsterdam, London, Hamburg, Haag, Lejden, Gottorp, Assoff, Jena, Jacobsdahl, Ekolsundh, Bershammar. Mörby etc. införskaffade genom Rikz Rådth Dalberg, Öfwersten Kock, Resident Apolbom, Doct. Herman, Doct. Bartolinum, D. Gust. Lohrman, D. Schijl, Doct. Huswedel, Commissarien Trotzig, Dr. Nordenhielm, Prof. Lundius, Prof. Spole, Doct. Tilander, Secret. Lindman, De Geer, Prof. Fornelius, Hr Stropen(?), Hr Lejoncrona, Hr Tigerkloo, Mons:r Monk, Assess:r Anders Stiernhöök, Hr Gyllenankar, Borgmäst. Thomas Lohrman, Hr Törneerantz, D. Melitor, Hr Kenicius, Hr Simon Krast, Doct. Rothman, Mons:r Bohloman, Mons:r Stoffil, Marcus Dostman, Mästr Albrect etc., så att hela den omkostnaden han gjordt war ifrån Anno 1653 till 1670 till 11,294 Dr. Kopp:mt, förutan dätt han sedermera (och hwad hans son Prof. Ol. Rudbeck den yngre både i fröen och rötter uthan ifrån sände i senare tijden, medan han uthe war) påkostat, stigandes till 1400 Dr. kopp., hwilket alt han wiste och berättade för Venerand. Consistorio, intet till denna ändan, att han den ringesta refusion derföre begiär, uthan allenast att wisa, hwadh som een sådan Trögårdh kostar att inrättas, där han förfalla skulle, och att dhe medhlen, som äro där till anslagne, kunna knapt nogh hålla widh makt den wedh, káhl, fönster, massa, sängelistor, örteglas, gräskruker, bálljor, täckebräden etc., och att införskrifwa örter i dhe ställen, som genom mycken wáát sommar och annan oförmodeligh orsaak kunna utgå. Men omöjeligen effter hans omdömmen dhe medlen hinna att hielpa, där någon stoor reparation böer skie uthi byggningar, som uthaf ålder förfalna, såsom nu sees af inlagda förslagh, förmenandes han, att sådant kunde skie af byggnings-

medhell, emedan sådan reparation intet så ofta skier, och han, när senaste gången Academ. Staat skulle öfrsees både af Hans Kongl. May:it, Sahl. Glorwyrdigh i äminnoise, så och af Hans Excell:tz Grefwe Bengt Oxenstierna, Acad. Cancellor befallningh fick att sin meningh upsättia, hwadh som till Acad. wälfärdh tarfwades, och då uthwätkade att 100 Dr. Silfr:mtt föröktes till dhe 200 Dr. för till byggingar anslagne, emedan Hortus Botanicus och Theatrum Anatomicum woro öökte till Academ. nytta och heder. Detta alt wille han tiensteligast nu påminna och berätta, emedan han effter denna dagh, nu för dess ålder, intet råder medh att draga den försorgh om Horto Botanico, som han här tills giordt, lijkwal williandes dätta gifwa widh handen, på dätt han icke skulle så wårdslöseligen honom ifrån sigh lefwerera. Lembnandes således dätta i Magnif. Rectoris och Venerand. Consistor. och Facultat. medicæ mogna betänckiande om dess försorgh här effter, tackandes sedan Hans Magnif. och hela Venerand. Consistorium för dhen ähran de honom bewist och så gunstigt toleligen hördt dess hela berättelse.»

Denna inlaga måtte emellertid ej hafva genast haft åsyftad verkan, ty i Januari 1701 ¹⁾ påminte Ol. Rudbeck d. y. om nödvändigheten af trädgårdens upphjelpande, och wille han vara utan ansvar, om detta, af brist på medel, ej skedde. Som andra medel ej funnos att tillgå, fäste consistorium sin uppmärksamhet på den för förra året besparade adjunktlönen i med. fakulteten, hvilken utgjorde 150 dr. S:mt. och redan förut användts för trädgården. Detta förslag gillades också af kanslern, men med det förbehåll, att det endast var för en gång ²⁾. Sedan man nu fått medel, verkställdes behöfliga reparationer i trädgården, hvarom Rudbeck d. ä. sedermera underrättade Bengt Oxenstierna ³⁾.

Så långt hade man nu kommit, att botaniska trädgården genom Rudbeckarnes omsorger blifvit satt i ett bättre skick, då den samma ej långt derefter hemsöktes af den förfärliga eldsvåda, som

¹⁾ Cons. prot. 1701 d. 23 Jan.

²⁾ Kanslerns skrifvelse härom är af d. 13 Febr. s. å.

³⁾ Ol. Rudbeck d. ä. till kanslern 1701 d. 21 Sept.: »Emedler tidh är här af Adjuncti Medicinæ medel efter E. Excellens nådiga tillåtelse Acad. Trädgårdh så reparerat, att man nu medh nogon heder kan låta fremmande den besökia.» -- För öfrigt inköptes örter och frön från Stockholm för omkr. 34 dal. k:mt, frön från Holland samt Buxbom från Kiplinge.

i midten af Maj månad 1702 öfvergick Upsala stad, vid hvilket olyckstillfälle några af trädgårdshuset uppbrunno och trädgården led stor skada ¹⁾, men förstördes icke helt och hållet, som allmänt antagits, utan åtminstone räddades en hop lefvande växter undan den förhärjande elden och funnos ännu mot slutet af år 1702 i behåll ²⁾. Boningshuset i trädgården blef också oskadadt.

Under eldsvådan hade den 72-årige Ol. Rudbeck d. ä. inlagt stora förtjenster och genom sitt mod och sin rådighet räddat Gustavianum, der akad. biblioteket då förvarades, samt den redan itända domkyrkan från en sannolikt total förstöring. Sjelf gjorde han dock de största förluster: hans gård med deri förvarade värdefulla samlingar lades i aska, och då elden fattade i domkyrkan, uppbrunno der en stor mängd exemplar af hans *Atlantica* samt, hvad dyrbarare var, de för tillfället färdigskurna figurerna till hans stora botaniska arbete *Campi Elysii*, hvilka han, enligt en sin redogörelse till kanslern om branden, sjelf uppgifvor till ett antal

¹⁾ Hiörom skriver Ol. Rudbeck d. ä. till kanslern den 26 Maj: »Consistorium var fullt tillsammans för några dagar sedan och badh migh inläggia förslag för Acad. Botanisko trädgård Reparation, efter alla Balkar på 2 sidor så och dätt stora Pomerantzhuset och dätt mindre Örtehuset äro helt afbrända, och efter som nu min Son måste boe (sedan hans lyrda gårdh af Prof. Svedes änkia brun heel och hållin af) allii Prof. Botanicæ huuss. som nu behållit blef, där iagh nu och medh min mågh måste alla krypa in, til des iagh för min gårdh uprätta och laga, och här widh Prof. Botanicæ huuss inga uthuuss äro, sosom Bryghuuss, Wijsthuuss, Stall och Kåhuuss, som heel nödige äro, så lofvade iagh att til nesta Consistorium där medh inkomma, och sade och migh willia tienstüdmunkast E. G. Excellens där om i tidh tillkenna gifva och abträdmunkast bidia, att sosom *Adiunctura Medicinæ* medel är nu i 4 eller 5 år, inreknandes detta året, besparte, att de medlen kunde där til användas, så och af de, som äro ansligne til ordinari medel för trädgårdens ordinarie underholdh, att införskrifwa nya trån och örter, ty til dät ringesta är [mer] än 600 eller 700 Species bortbrände, och så kommer dett inthet til dätt ringaste att gravera Academiens andra medel och Stat, hwar om iagh inthet twikar på E. G. Excellens gunstige behagh, när och Consistorium warder dätt E. G. Excellens aldträdmunkast förbringandes.»

²⁾ I Consistorii sammanträde den 3 Dec. ofvanst. är påyrkade Rudbeck reparation af husen i bot. trädgården, som var ytterst behöffig »i ascende till de kostelike och många der ännu befändtelige örter.» — »Rudbeckii quidem cura et labor pro re Hortensi etsi neutiquam cessaret, experiri tamen cogelatur, species plantarum activo tempore collectarum, aut exteris ab oris advectarum, vi hiberni frigoris quotannis emori, quandoquidem ad earum conservationem nullum amplius suppetebat Hybernaculum.» S. Naudé's Hortus Upsaliensis p. 14.

af 7000—8000 ¹⁾), allt frukten af 40 års arbeten. Svåra, som dessa förluster än voro, så förmådde de likväl ej nedslå den gamle Rudbecks förtröstansfulla mod, utan, oaktadt sin höga ålder, blef han en af de första och verksamaste att arbeta för den ödelagda stadens återuppbyggande och glömde derunder ej att vidtaga nödiga åtgärder för upphjelpandet af den genom elden illa skadade botaniska trädgården. Med tanken härpå gaf han den deputation från consistorium, som i början af Juni reste till Stockholm för att hos kanslern söka hjälp i akademiens betryckta tillstånd, i uppdrag, »att wid tillfälle något talas måtte om horti botanici reparation och förbättring» och gaf förslag på adjunktlönen i med. fak. såsom lämplig att använda för ändamålet. Kanslern fann dock bäst att genom några af professorerne först låta besigtiga trädgården, som ock skedde, hvarefter karta och kostnadsförslag deröfver till honom insändes ²⁾). Angående den påtänkta adjunktlönen, så erhöll Rudbeck d. ä. tillåtelse af kanslern att använda densamma till trädgårdens upphjelpande, men som detta medgifvande endast var muntligt, så vågade ej consistorium tillgripa dessa medel, utan man beslöt, att å nyo besigtiga trädgården och sedan skärskåda frågan i ett fulltaligare consistorium ³⁾).

I början af hösten 1702 insjuknade emellertid den gamle Rudbeck, hvars krafter troligen brutits genom öfveransträngning vid den nämnda branden, och den 17 Sept. s. å. gick den utmärkte mannen ur tiden, »nomen post se reliqvens vix unquam moriturum». Efter upphofsmannens bortgång råkade snart hans älsklingsverk, den botaniska trädgården, i förfall och blef under sonens tid aldrig hvad den förut varit. Som ytterligare orsaker härtill kunna också uppgifvas den svåra penningställningen i landet, som gjorde att trädgården ej kunde erhålla tillräckligt understöd, samt att dess föreståndare med tiden alltmera vände sin håg från medicin och botanik till antiqvariska och linguistiska forskningar.

Den rättvisan måste man dock göra Rudbeck d. y. i afseende på bot. trädgården, att han åtminstone under tiden närmast efter branden sökte med större ifver att upprätta densamma ur sitt förfall. Bland de första åtgärder, som i detta afseende måste vid-

¹⁾ Ol. Rudbeck till Bengt Oxenstierna 1702 den 17 Maj.

²⁾ Cons. prot. 1702 d. 5 Juli.

³⁾ Cons. prot. 1702 d. 1 Sept.

tagas, var att få trädgården inhägnad, ty dess staket hade under branden förstörts, och då R. väckte fråga härom i cons. ¹⁾), fick han till en början använda 120 dal. samt af trädgårdens årliga anslag dertill, men som dessa medel ej räckte för det afsedda ändamålet, så måste man tillgripa den adjunktien i medicinska fakulteten, som användts flera gånger förut, då medel ej på annat sätt kunnat erhållas ²⁾). Samma år väckte R. de förslagen i cons., att man i akademiens på trädgårdens grund uppförda byggnad skulle inrätta ett sjukhus, emedan »samma huus är så situeradt emot Norden såsom et Nosocomium bör vara beläget», samt att akademiens kirurg borde få bostad i trädgården, »eftter han der hafwer örterna wid handen» ³⁾), men förslagen ledde ej till något resultat.

Bland de sparsamma uppgifterna om trädgården, hvilka förekomma i samtida cons. prot., torde som en egendomlighet böra anföras, att Rudbeck, som möjligen haft någon tanke på att i trädgården underhålla sällsynta lefvande djur, derstädes egde en kamel under flera års tid. Huru och när han fått den samma, är obekant, men i början af April 1707 infann sig akad. trädgårdsmästaren Falk i consistorium och anhöll, bland annat, »att Ven. Consist. behagade draga försorg om det stora diuret Dromedariens sustentation och födo.» Härpå ingick cons. med beredvillighet och beviljade till djurets underhåll $\frac{1}{2}$ karolin af hvarje professor. Kamelen fanns ännu kvar år 1710, ty i trädgårdsräkningarne för detta år uppföras i Jan. månad 16 öre för »Trädgårdz Port Nyckelen som Dromdarius bröt sönder.»

Rudbecks embetsbroder inom medicinska fakulteten var prof. L. Roberg, en mångkunnig man, som egde för sin tid goda insigter i botanik och derföre också vid flera tillfällen ådagalade sitt intresse för bot. trädgården ⁴⁾). Genom hans uppmärksamhet och nit erhöles trädgårdens växter år 1707 en tillökning af en hop unga lagerträd från Holland. Som Rudbeck sjelf ej var i staden, då träden utbjödos till salu, så hemställde Roberg till cons., om de ej borde inköpas, »emedan tillförende sådana slag icke finnas uti

¹⁾ Cons. prot. 1708 d. 21 Jan.

²⁾ Cons. prot. 1708 d. 23 Mars.

³⁾ Cons. prot. d. 16 och 26 Avg.

⁴⁾ Så t. ex. 1729 den 17 Juni. då han uppmanade consist. att tänka på Hortus Botanicus, som nu är nog förfallen».

åtti Kgl. Academiens Trädgård. Consist:m lät sig wäl behaga denna påminnelsen, och som det fann att desse Trä äro Trädgården till prydnadt och dess Lof vid ett och annat tillfälle nyttige, så lämnades till Hr Doctors försorg dem att inkiöpa för billigaste priss af Trädgårdzmedlen.»

i 1700 Trenne år efteråt inköptes ytterligare lefvande växter, lökar och frön från Forsmarcks och Gimå bruk, hvarifrån de i slutet af året afhemtades af akad. trädgårdsmästaren O. Falk, hvilken deröfwor lemnat följande egenhändigå förteckning bland 1710 års trädgårdsräkningar:

»Ifrån Forssmarckz bruk ähro kiöpte och hemtade dhesse, dhen fänte dhag Juhl nästlidet var ett blidt töowäder, då fördes dhesse ifrån Forsmark til Gimou bruk Nämbl:

Myrthus Cristatus flore Pleno Ett stort stånd.

Myrthus minor augustifolia noget mindre.

Jasminum Hispanicum latifolia flore luteo odorata. Et wackert stånd med låda.

Caprifolium flore Rubro.

Rosmarinus arborecens noget stort stånd. 10 st. Schuibilar
Narc. Junci fol. flore luteo odorat.

Ifrån Gimou Bruk hemtat dhesse nämbl:

Marum Thyme odore 3 stånd.

Hyacinthus orientalis flore Coeruleo odorata.

Hyacinthus tuberosus fyra stora rötter.

Cariophyllus Romanus flore variegato stort stånd.

Semen Malva hortensis flore Coeruleo.

Semen Polyanthemum.

Semen Phaseolus Indicus Semine Nigro.

På dhesse örter och på sielfva resan har iag kostat — — —
— — — 15 D.»¹⁾

För hvarje år förfullo trädgårdens byggnader alltmera, och särskildt var den bostad, som bestods akademien trädgårdsmästare, så usel, att denne efter åtskilliga fruktlösa påminnelser om repara-

¹⁾ Räkenskaperna för trädgården åren 1709—1710 äro de enda utförliga under hela den tid, då Ol. Rudbeck förestod densamma, som vi kunnat finna. De innehålla för öfrigt uppgifter om inköp af ved »åt örtestugan», massa att täcka ömtaliga växter med, snärre reparationer i »Blomsterstugan», förfärdigande och reparation af åtskilliga »Mellon Klocker» m. m., men äro icke fullständiga.

tion deraf måste mot början af hösten 1715 anhålla om annan till vintern ¹⁾). Själfva trädgårdens lägervall var samtidigt härmed så ögonskenlig, att den väckte uppmärksamhet på högre ort, och ombudsmannen And. Lejonstedt, som i en skrifvelse till Consistorium mot slutet af sistn. år påpekade åtskilliga brister och fel vid akademien, nämnde deribland, »att ock Hortus botanicus skal wara i lägerwall kommen och intet cultiveras», samt uppmanade professorerne att i detta afseende göra sin skyldighet ²⁾). Cons. fattade då i början af år 1716 beslut att inventera trädgården och infordra dess räkenskaper, men några verkksamare åtgärder för institutionens upphjelpande omtalas icke. Troligen funnos, utom trädgårdens årliga anslag, hvilket dock ännu var 270 dal. smt. unga medel till en så stor och dyrbar reparation, som den förfallna trädgården vid denna tid synes hafva behöft, då akademien fick göra stora förskott af egna medel till rikets behof under de långa och förödande krigen, samt dessutom både hög och låg samtidigt drabbades af de most betungande gårdar och kontributioner ³⁾).

Då trädgården sålunda befann sig i ett förfallett skick, emottog cons. 1716 helt oförmodadt en uppmaning, att söka erhålla en annan i afseende på läge och jordmån vida förmånligare plats dertill, nämligen köksträdgården vid Upsala slott. Prof. Molin omnämde frågan i cons. sammanträde den 20 Okt. detta år på följande sätt: »När iag förleden wecka war hos Ilögwälb. Her Landshöfdingen och han uti sit drefhus kom til at wisa et och annat, som han låtit hämta ifrån Acad:æ Trädgården, hölt han ock et sådant tal, at om Kongl. Academien wille hos Kongl. Maj:t göra underdånig ansökning om Köks Trädgården ofwanför Slottet, som i många mål är mer fördelachtig både til jord och belägenhet, än den de tilförene hafwa til Academiæ trädgård, wille han å sin sida hielpa dertil så mycket som i hans förmågo stod.» Årendet hänsköts af cons. till medicinska fakulteten, som derom skulle ingifwa sitt betänkande, men något dylikt hafva vi ej kunnat finna och ej heller omtalas frågan vidare i consistorii protokoll.

¹⁾ Cons. prot. 1715 d. 27 Aug.

²⁾ A. Lejonstedt till Cons. acad. 1715 den 14 Dec.

³⁾ Som ex. på, huru dryga dessa utgifter den tiden voro, kan anfinnas, att akademiens trädgårdsdrängar år 1714 fingo i kontribution betala 2 daler silfvermynt hvar. Cons. prot. 1714 den 12 April.

En af de förnämsta orsakerna till bot. trädgårdens allt mera tilltagande förfall torde man, såsom redan förut är nämnt, hafva att söka hos Rudbeck sjelf, som i stället för att på bästa möjliga sätt upprätta och vidmakthålla en för vetenskapen så ytterst vigtig inrättning, tvärtom åsidosatte denna sin pligt och för hvarje år alltmera fördjupade sig i filologiska studier. Redan alltifrån hemkomsten från resan till Lappland 1695 hade han trott sig finna likhet emellan lappska och hebreiska språkon, och under årens lopp mognade hos honom allt mera tanken, att i ett stort verk framlägga en jembörelse emellan Asiens och Europas mest kända språk. För att kunna förverkliga en dylik uppgift, hvaråt han i det mest fosterländska syfte egnade nära en tredjedel af sin lefnad, önskade han att erhålla ledighet från sina embetspligter och sökte 1721 att få »transportera på sin måg H:r Doct. Martin den syslan at hålla lectiones publicas.» Denna hans anhållan, som han ofvannämnda år tvänne gånger framställde ¹⁾, togs af consistorium i närmare skärskådande den 21 Okt., vid hvilket tillfälle prof. Lars Roberg framhöll vigten och betydelsen af de stora arbeten Rudbeck hade för händer, och yrkade derföre på bifall till hans begäran. Med Roberg förenade sig de öfriga professorerne, och hvad angick med. adj. D:r Petr. Martin, hvilken Rudbeck föreslagit som sin vikarie, så uttalade den i växtkännedom utmärkte D:r Ol. Celsius sin belåtenhet med honom, emedan han »uti Botanicis, som til denna Professionen närmast hörer, är grundel:n förfaren.» Resultatet af denna consistorii öfverläggning öfversändes kort derefter till akad. kanslern Gustaf Cronhjelm, hvilken den 14 Dec. s. å. meddelade cons. den underrättelsen, att konungen samtyckt dertill, att prof. Rudbeck »i anseende til des långl. och som ordinarie Professor i 31 åhrs tid gjorde tienster samt för de åtskilliga under händer hafwande wärks utarbetande och fullbordan på någon tid må slippa des publique Lectioner wid Academien i Upsala, dock så at des Måg Med. adjunctus Doctor Martin dem imedlertid förrättar».

Doktor Martin öfvertog nu vikariatet för sin svärfader, hvar till naturligtvis äfven hörde uppsigten öfver bot. trädgården. Uppgifterna öfver hans verksamhet i detta sednare afseende äro knappa, men af samtida förteckningar öfver föreläsningar vid Upsala aka-

¹⁾ Den 23 Aug. och 4 Oktober enl. cons. prot. d. 21 Okt.

demi kan man dock inhämta, att Martin under vårterminerna föreläste i trädgården och demonstrerade dess växter, hvarmed han förtfor till sin död, som inträffade år 1728.

Nu kom Rudbeck i stor förlägenhet, då ingen lämplig person för tillfället fanns i med. fakult. att taga hand om botaniska föreläsningarna och trädgården, hvarföre han sjelf nödgades i detta afseende återtaga sin förra verksamhet. Lyckan fogade dock så, att på hösten sistn. år kom ifrån Land en ung student vid namn Carolus Linnæus till Upsala, lockad af de fördelar, som vid Sveriges äldsta universitet troddes vara att vinna: »Under Linnæi vistande i Stenbrohult anländer en gång Assessor Rothman, hvilken föreställer Linnæum, huru som Lunds Academie icke vore tjenlig för hans ändamål att studera Medicinen, deremot berömmar Upsala, huru där voro Medicinæ Professores, den lärda Roberg uti sjelfva Medicinen, den stora Rudbeck uti Botaniqven, huru der vore ett ståtligt Bibliotek och en vacker Academisk Trädgård med många Stipendia så Regia, som Magnatum, utom hvilka en qvick, men fattig, Medicinæ Studiosus aldrig kunde komma fort. Linnæus var ung och snart intalt af den, som gjordt sig så mycket godt — — och reser så till Upsala»¹⁾. Brist på tillgångar hotade dock snart att alldeles stänga den lefnadsbana, som den unge mannen för sig utstakat, då han vid ett tillfälligt sammanträffande i bot. trädgården på hösten 1729 lärde känna den utmärkte prof. Ol. Celsius, som, förtjust öfver den unge mannens insigter i botaniken, tog honom i sitt hus, der Linnæus nu jemförelsevis fri från sina mest trängande behof erhöi ett välkommet tillfälle att i professorus bibliotek, som äfven i botanik var rätt anseeligt, ytterligare förkofra sina insigter.

Ol. Rudbeck hade emellertid vid Der Martins frånfälle återtagit sin föreläsningsskyldighet och föredrog botanik in på år 1730, då han å nyo fick löfte om tjänstledighet, blott kan kunde skaffa någon vikarie. »Vice Adjuncten Preutz blef först kallad, att hålla Lectionerna i Trädgården, men vid undersökningen af Rudbeckens hölt intet målet, ty blef Linnæus förekallad och af Fakulteten examinerad och med adprobation antagen, fast Prof. Roberg hölt af-

¹⁾ Egenhändiga anteckningar af Carl Linnæus om sig sjelf. Enligt originalmanuskriptet i Ups. akad. bibl.

ventyrligt, att göra en ännu icke 3 års gammal Student till Docens, mycket mera att lemna honom publicque föreläsningar. Men som ingen annor var att tillgå, blef Linnæus den, som skulle läsa i Trägården, och derföre om vårtiden 1730 begynner sina publicque Botaniska Lectioner, får en myckenhet colleganter vid Botaniska Excursioner, och Rudbecken tager honom i sitt hus till Informator för sine små barn med sednaste giftet. Linnæus låter ändra hela Trägården, förer ifrån Trägårdar och Landsbygden de raraste blomster, dem han planterar efter egen method. Förledit åhr existerade vacance vid Trägårdsmästare-Sysslan, den Linnæus sökte på Prof. Robergs tillstyrkande¹⁾, men Prof. Rudbeck afslog det, sägandes sig hafva större tanka om Linnæus, hvilket honom hjerteligen förtröt, in till dess han nu som Docens feck befalla den succederande Trägårdsmästaren att efterkomma sina ordres uti Trägården.»

Åtskilliga omständigheter gjorde dock att Linnæus redan 1731 upphörde med sina föreläsningar i botanik samt lemnade sin plats i Rudbecks hus²⁾, hvarefter R., som alltjemt sysselsatte sig med sitt stora filologiska verk, samma år fick med adjunkten N. Rosén till vikarie³⁾, hvilken sedan skötte platsen så länge dess ordinarie innehafvare lefde.

Enligt de föreläsningsskataloger, som från denna tid ännu finnas i behåll, föreläste adj. Rosén hvarje år botanik, men Rudbeck sjelf synes hafva varit mindre nöjd såväl med dessa föreläsningar som med Roséns sätt att sköta bot. trädgården, och möjligen torde han haft något stöd för sitt missnöje i den omständigheten, att Rosén, som hufvudsakligen egnat sig åt anatomi och praktisk medicin, var mindre hemmastadd i botaniken än Linnæus⁴⁾. Rudbecks obenägenhet för Rosén framlyste vid flera tillfällen, såsom

¹⁾ Cons. prot. 1729 d. 23 Jun.: »Insinuerades Studiosi *Caroli Linnæi* skriff, at blifwa antagen til Hortulanus horti botanici Academici uti aff. M. Wingses ställe. Detta ärendet differerades til Hr Pr. Rudbeck, som nu är wid Surbrun, återkommer.»

²⁾ Linnæi egenhänd. anteckn.

³⁾ Enl. kongl. brefvet den 28 April 1731.

⁴⁾ Att han dock ej var så obevandrad i sin tids botaniska vetande, visar sig af ännu bevarade anteckningar från hans föreläsningar, hvaraf ett häfte från 1732 finnes bland botaniska manuskript i Upsala akad. bibl.

t. ex. vid akad. kanslern Gustaf Bondes besök i Upsala 1738 ¹⁾, då Rudbeck på dennes fråga, om något lästes i botanik, svarade sig ej veta, om Rosén under två års tid hållit några föreläsningar i detta ämne. Någon tid derefter sökte Rosén att blifva tredje professor i med. fak., men då ärendet föredrogs i consistorium, beklagade sig Rudbeck deröfver, »at K. Lif-M. och Med. Dir N. Rosén, som des vices på sig tagit, uti Botanicis och Anatomicis på alla dessa åren i horto botanico icke läsit. Hvilket Arch. efwenwäl wid Hans Ex. Ill. Cancellarii närwarelse uppå förfrågan berättat har; mycket mindre at bemelte K. Lif-M. och Med. Dir N. Rosén uppå trädgården och Hortulanum behörig upsickt hållit, som alt för ögonen är.» Lika skarpt yttrade han sig emot Rosén, då denne året derpå förnyade sin ofvan nämnda ansökning ²⁾: »Skulle han (Rosén) gjöra Hr Archiatorns sysla, som är i Botanicqven, så kan han efter od och samwete icke gifwa Hr Assessor Rosén det witsord, at han deri är så funderad, at icke Doctr Linnæus, som i 3 år warit i des hus och njutit information, wore tjenligare.» Roséns insigter för öfrigt skänkte Rudbeck sitt gillande, men tviflade på, »at Hortus Botanicus någonsin kommer i stånd, hwar icke Doctr Linnæus antages.»

Att botaniska trädgården under de sju första åren, då Rosén vikarierade för Rudbeck, ej vunnit någon synnerlig förbättring, synes framgå af protokollet vid akad. kanslerns ofvannämnda besök i Upsala 1738: »Som Hortus Botanicus berättades wara i slätt tillstånd, emådan til des förnödenhet wore mycket litet anslagit, så önskade Hans Excellence, at någon utwäg kunde finnas till någon Cassa, hwarigenom drefbänkar, pomerantzhus med andra tillhörigheter borde förskaffas samt efwen Trädgårdsmästaren med någon tillräckeligare lön upmuntras at göra der wid så mycken större flit; som ock Hans Excellence lofwade af de simplicia, som han sielf i sina Trädgårdar äger, willia förära Academien.»

Ett viktigt steg till trädgårdens upphjelpande skedde 1739 derigenom, att man från Holland och genom bemedling af Linnæus inkallade en förfaren trädgårdsmästare vid namn Did. Nietzel.

¹⁾ Cons. prot. s. å. d. 10 Febr.

²⁾ Cons. prot. 1739 d. 23 Juni.

Denno ankom till Upsala i medlet af nämnda år och medförde då omkring 300 »rara trån och örter», hvilka han skänkte till trädgården¹⁾. Rosén sjelf var ej heller overksam för trädgårdens bästa, och bland de åtgärder han i dylikt syfte vidtog, sedan han efter Rudbecks bortgång lått friare händer, må anföras, att han hos cons. utverkade att antalet af trädgårdsdrängar ökades till 24 st., samt genomdref det beslut, att ett drifhus måtte med det snaraste uppbyggas, emedan det förut befintliga var så bristfälligt, »at ot Camphert Träd i Academie Örtgården nyligen bortfrusit»²⁾. Samma år erhöll också trädgårdens jordrymd en större tillökning, då nämligen akademien af Rudbeck inköpte donnes egen tomt för 1800 dal. kmt. och lade den tillsammans med den öfriga trädgården.

Under årens lopp hade Rudbeck, som uppburit, men ej alltid redovisat för användningen af trädgårdens penningeanslag, kommit på stor balans i detta afseende, och redan 1725 uppgick summan af dylika medel, för hvilka redovisning saknades, till öfver 1800 dal. kmt. Samtidigt hade också den bostad, hvilken han såsom professor hyresfritt bebodde, råkat i sådant förfall, att R. flora gånger förklarade i cons., att han ej vidare kunde ansvara för densamma, såvida den ej blefve fullständigt reparerad. Från consistorium åter erhöll R. ständiga uppmaningar att lemna redovisning för trädgårdsmedlen och det nämnda boningshuset, men som detta drog ut på tiden, aflät kanslern 1739 d. 8 Oktober till consist. en skrifvelse, hvari han bland annat uttalade önskvärldheten deraf, »at et redigt slut blefve träffat om Botaniska husets och trädgårdens inkomster och underhållande», hvarjemte akad. sekreteraren Fick erhöill uppdrag att väcka åtal emot Ol. Rudbeck. Denne sökte naturligtvis försvara sig för de anklagelser, som emot honom anstälts, och för att visa att trädgården ej blifvit så vanskött under hans tjänstledighet, som det uppgifvits, så uppviste han i consistorium³⁾ »den bok, *Adonis Uplandicus* kallad, som Dr Linnæus til Wetenskaps Societeten ingifwit år 1731, hwaraf han sade klarl. kunna skönjas både sjelfwa ritningen af Horto Botanico härstädes och alla des arcer, som der nette äro aftagno, samt hwad ansenlig numerus

¹⁾ Cons. prot. 1730 d. 15 Sept. Samma dag uppvistes i cons. »en dessein til Trädgårdens nya anläggning», men någon sådan har ej kunnat återfinnas.

²⁾ Cons. prot. 1749 d. 23 Okt. och 8 Nov.

³⁾ Cons. prot. 1739 d. 24 Oktob.

plantarum då wärkel. warit i Trädgården at läsa öfwer. Til ytterligare bewis häraf inlämnades Trädgårdsmästarens Nietzells egenhändig uppsats under d. 3 sidstl. Octobr., at ännu denna tiden funnos i bemälda Horto Botanico 280 blommor.» Hvad räknin-garne för trädgården widkom, så påstod Rudbeck, att de för längre tid sedan inlemnats till akad. bokhållaren, men härpå svarade sekr. Fick, att detta ej var tillräckligt, såvida de ej på samma gång blifvit godkända i akad. kontoret.

Som Rudbeck vid flera tillfällen yttrat uisnöje med sin vikarie, adj. Rosén, inkallades denne för att iuför cons. »förklara sig om och hwarföre han icke tilbörigen bewakat de Botaniska föreläsningarna»¹⁾. Härpå svarade han, att han straxt efter emottagandet af vikariatet för Rudbeck börjat sköta de till professuren hörande äligganden och äfven haft för afsigt att föreläsa i botaniska trädgården, men som derstädes hvarken då eller sedermera funnits något att läsa öfver, så hade han i stället föredragit andra och lika nödvändiga ämnen. Då han fäst Rudbecks uppmärksamhet på nödvändigheten af trädgårdens upphjelpande samt att densamma borde synas till honom, »gaf Hr Archiatern honom hopp om det förra, men afslog det senare». Rosén hade då med Rudbecks medgifvande efterskrifvit ett stort parti frö från Jussieu i Paris, men vid deras ankomst hade Rudbeck nekat betala dem, »hwarföre han (Rosén), sedermera icke kunde sig en Trädgård antaga, som ruinerad war och man icke wille upphjelpa». Härtill kom att akad. trädgårdsmästaren var oduglig, och då stud. Samzelius erhöi denna plats, kunde ej heller han något uträtta, »medan han bemöttes med hårda ord, då han begärte det som til förbättringen nödigt war, el. penningar». Att Rosén ej brytt sig om trädgården, var helt naturligt, »medan, som sagt är, der ingenting war at läsa öfwor och ingen ting funnos der ännu, hwilket alt af Consistorii Deputerades i sommar håldne syn skal aftagas kunna.»

På detta anförande svarade Rudbeck, att det såväl af Martins föreläsningar som af Linnæi attest wore bevisligt, att tillräckligt antal växter funnits att läsa öfver, och som ännu för tillfället öfver 300 växter lefde i trädgården, så wore «Hr Assessorus talan förmycket efter des egen wilja inrättad.» Rosén hade hvarken be-

¹⁾ Cons. prot. 1739 d. 24 Sept.

gärt penningar till trädgården eller syn derpå. Om de från Paris anskaffade frön och deras betalning hade Rudb. ingen kunskap. Angående Samzelius, så hade han blifvit akad. trädgårdsmästare emot Rudbecks vilja, »efter han den saken icke förstod», men icke desto mindre hade han ej blifvit med hårdhet bemött — På allt detta svarade Rosén med en begäran om redovisning, så att man kunde få kunskap om, »hvarest de penningar, som til Trädgårdens förbättring varit anslagne, tagit vägen.»

Häraf uppstod sedermera en häftig strid emellan Rudbeck och Rosén, hvilka båda i åtskilliga till consistorium ingifna skrivelser sköto skulden på hvarandra för trädgårdens vanvård. Den långa tvisten dem emellan slöt dermed, att Rudbeck högsint återkallade allt hvad han i denna sak anfört mot Rosén ¹⁾. Rättegången emellan Rudbeck och akademien deremot fortsattes, men ännu innan utslag fallit, gick den 80-årige Rudbeck ur tiden — 1740 den 23 Mars — hvarefter hans sterbhus mot slutet af 1741 dömdes till en dryg husröta för boställshuset i botaniska trädgården. Om det samma också måste återgälda de anslagsmedel, hvarför redovisning saknades, kunna vi ej upplysa.

Upsala botaniska trädgård hade under Ol. Rudbeck d. y. ständigt förfallit, och detta torde väl kunna förklaras, om man besinnar, att han efter branden 1702 emottog den i ett dåligt tillstånd, samt att omständigheterna sedermera gjorde, att densamma aldrig under hans tid kunde erhålla medel att blifva fullständigt istånd-satt. Sjelf fick han också snart ett annat mål för sin arbetskraft och sina sträfvanen, och för detta, i hans tanke betydelsefullare, arbete åsidosattes trädgården. Denna omständighet bör dock icke fördunkla de förtjenster, som den vördnadsvärde mannen i yngre år inlagt om svensk naturforskning, då han nämligen bland annat utgifvit värdefulla botaniska arbeten och riktat vår flora med så många dyrbara fynd af växter från Lapplands ödsliga nejder. Det är blott att på det högsta beklaga, att en så bildad och lärd naturforskare, som han var i sjelfva verket, skulle af antiqvariska irrbloss lockas från det studium af naturen, hvori han i början af sin bana atlade så vackra och löftesrika prof.

Redan den 10 Juli 1740 utnämndes N. Rosén till Rudbecks

¹⁾ Cons. prot. 1739 d. 18 Dec.

ortförträdare och sedan den gamle prof. L. Roberg samma år tagit afsked, blef C. Linnæus den 5 maj 1741 med. professor. Vid slutet af sistn. år (den 3 Nov.) erhöilo de tvänne nya professorerne i med. fakultoten tillstånd att byta professurer, och bland sina ämnen fick då Linnæus på sin lott botaniska trädgården.

Redan innan C. Linnæus emottog fullmakt att vara med. prakt. professor, hade han erhållit i uppdrag af regeringen att resa till Öland och Gotland samt anteckna och beskrifva dess naturalster, och denna resa, hvilken varade hola sommaren år 1741, hindrade L. att under tiden egna sig åt uppbjelpandet af bot. trädgården i Upsala. I det afseendet blef dock denna resa till nytta för trädgården, att Linnæus till densamma från Öland och Gotland hemförde lefvande åtskilliga sällsyntare växter, bland hvilka må nämnas *Allium Schoenoprasum*, *Artemisia rupestris*, *Gypsophila fastigiata* och *Cladium Mariscus*.

Följande år eller 1742 grep Linnæus sig an med det stora verket att återupprätta trädgården, och så snart som årstiden tillät begynnandet af några arbeten derstädes, inlemnade han till Consistorium academicum en inlaga härom ¹⁾, hvilken skärskådades, hvarefter beslöts, »at Academie Ränt-Cammaren skulle prænunerera til det Botaniska husets reparation samt til et orangeries upbyggande här uti Academie Trägården efter det förslag, som Slots-Murmästaren Kiörner på bem:te byggnader giordt, helst omedan sådant länder til Academiens heder och förmon, och utom dess Tretusende Dahl. besparing är af de medel, som til ofwannämde Trägård äro anslagne, och Fem Tusend Fyrahundra och Tretton Dahl. k:pprnt husröta för det Botaniska huset är uti Rudbeckiska sterbhuset innestående». Sedan Linnæus ännu en gång — den 20 Mars — påyrkat, att drifhus måtte uppbyggas och boningshusot i trädgården repareras, uppgjorde öfverintendenten K. Härleman en ritning till »Academie trägårdons ändrande och anläggande», hvilken af kanslern öfversändes till consistorium, och detta lofvade att sätta den uppgjorda planen i verket. Ytterligare tvänne kartor öfver trädgårdsanläggningen, hvarpå Härleman i enlighet med Linnæi begäran gjort några ändringar, öfversändes af kanslern till consistorium, hvarefter man beslöt att uppgöra kontrakt om uppförandet af de

¹⁾ Cons. prot. 1742 den 6 Mars.

nödiga byggnaderna, orangeri och boställshus för bot. professorn¹⁾. Öfver de arbeten, som för trädgården detta år verkställdes, lemnar Linnæus i sina anteckningar om sig sjelf följande skildring:

»År 1742. Ingifver Linnæus en remonstration för Academien om Academic Trädgårdens uprättande utur sitt öde ock wisar oomgängligheten af ett orangeri; och blef Resolveradt, att Trädgården skulle å nyo anläggas och ett fullkomligt orangeri uppbyggas, och Domus Praefecti skullo nedrifvas och åter uppbyggas. Baron Carl Horleman gifver en präktig dessoin till Trädgårdens anläggande. Trädgården blifver utvidgad, genomgrafven och jämkad, Dammar, Qvarter och Gångar anlagde; det gamla Stenhuset, som var upbygdt af Olof Rudbeck Fadren, utan alt trä, med jernposter och jernbjelkar, hvilket nu liknade ett uglenäste, blef åter adapteradt till våningsrum för Professorn.»

Under sin vistelse i utlandet hade Linnæus haft tillfälle att göra bekantskap med flore af Europas förnämste botanister och blomsterodlare, med hvilka han efter hemkomsten underhöll en liflig brefvexling, och blef på detta sätt i stånd att till akadem. trädgården erhålla lefvande växter och frön från utlandet i utbyte mot dem han kunde sända från Sverige. Så t. ex. erhöill L. redan 1740 från en blomsterälskande köpman i London vid namn P. Collinson frön af Nordamerikanska växter²⁾, prof. J. Amman i Pottersburg sände honom frö af *Isopyrum fumarioides*³⁾, från B. de Jussieu i Paris kommo samma år lefvande Orchideer⁴⁾, och under de följande åren erhöillo trädgårdens växter genom dylika presenter en sådan tillökning, att de redan på hösten 1742 stego till ett antal af omkring 2000⁵⁾. Bland dessa befanns ett stort antal svenska, såsom man finner af ett hans bref till prof. A. Haller under sommaren samma år: »Introducti in Hortum 200 plantas spontaneas in Succia nascentes, et inter has 20 gramina, inclusis caricibus et juncis; quo quædam ex nostris, exteris semina dare»⁶⁾.

Byggnadsarbetena fortgingo under tiden med sådan fart, att

¹⁾ Cons. prot. d. 27 Mars samt d. 17 och 24 April.

²⁾ P. Collinson till Linnæus 1740 d. 10 April.

³⁾ J. Amman till L. 1740 d. 18 Nov.

⁴⁾ B. de Jussieu till L. 1740 d. 20 Juli.

⁵⁾ C. Dillenius till Linnæus 1742 d. 23 Sept.

⁶⁾ C. Linnæus till A. Haller 1742 d. 26 Juli.

Linnaeus redan på sommaren 1743 kunde inflytta i den nya bostaden i trädgården, och hvad orangeriet angick uttalade han i ett bref till Haller sin förhoppning, att äfven detta innan årets slut skulle vara färdigt ¹⁾. Sjelf sparado han ej mödan, då det gällde att bringa trädgården till fulländning, och när akad. kanslern Karl Gyllenberg den 31 Januari 1744 visiterade Upsala universitet, inlemnade Linnaeus i consist. följande memorial om hvad han för trädgårdens upphjelpande redan gjort och hvad ännu vore af nöden att göra:

»Academiae Trägårdar hafwa hos alla Nationer räknats ibland ett af de förnämsta medel at sättja deras Universiteter i lustro, hwarföre sådane ock bliwit anlagde wid alla de yppersta Academier i Europa. Utaf den högt beprisliga omwårdnad, Eder Hög-Grefl. Excellence stedse botygat wår Academie, skal altid räknas wår Academia Trägård, som just då Consistorium Academicum war betänckt at härom anropa Eder Hög-Grefl. Excellences höga bifall, fick icke allenast bifall, utan nådig befallning at anlägga densamma effter en dessein, som uti regularitet och täckhet wida öfwergår alla de Trägårdar iag någonsin sedt.

Consistorium Academicum gaf mig då befallning at exsequera en sådan dessein, hwarpå iag straxt med alfwar angrep wäretket, lät grunden genomgräfwat, uphöijas, planeras, afdelas i gångar, kvarter och sängar; lät dammarne upgrafwas, wattenet genom Pipstäckar til- och afledes, Orangeriets grund anläggas, wäggar och tak upsättas, dot aldeles förfallna och ödeliggande Botaniska huset nedrifwas, uppbyggas och förfärdigas.

Därpå införde jag alla de inländske örter i Trägården och alla de växter iag af andra trägårdar kunde ärnå inskaffade, utom all den sorgfällighet iag användt på fröns församlando ifrå Tyskland, Holland, Frankrike, Ängelland och Virginien genom Botanister, utan Academiens gravation, at iag första året fick så 460, af hwilka dock wintren mer än hälften dödade i mangel af Orangerie, och andra året 480, at Academiens således redan äger öfwer 1200 sär-

¹⁾ Linnaeus till A. Haller 1743 d. 18 Juli: »Occupatus hodie sum in transferendo familiam resque domusque in Hortum Academicum et in ejus nova aedificia. Nunc ultima pars Hybernaculi aedificatur, ut spero omnia aedificia cum hoc anno fore in Horto absoluta, ut quaeam proximo anno excurrere ad Gothos occidentales, quod iter diu meditatus sum.

skilte Species på sina ställen i ordning stående, som tåla Climatet, och mer än 500 i Orangeriet, utom 1000 slags frö, som iag redan hafwer i beredskap til nästa wår af utländske Professores Botanici mig tilsände. Har altså iag, med flit at förskaffa, med daglig möda at conservera, giordt alt hwad af mig på 2 åhr kunnat bidragas. Men som alt detta mitt arbete, Kongl. Academiens omkostnad och ändamålet af alt detta blifwer förgäfwes, så framt denna härliga inrättningen ey brachtes til fullkomlighot, hwilket iag dock ser hädanefter med mycket litet sig giöra låter; Förden skull understår iag mig följande aldri ödmiukast föredraga.

1:o. Om icke iag nu får såsom de förra intendenten öfwer Trägården bebo det Botaniska huset utan hyra, då iag swarar för reparationen: hålst sielfwa mödan wid Trägårdens bandhafwande sätter mig dubbelt arbete emot sielfwa Professionen.

2:o. Om Academien will tillslå Orangeriet 50 lass wed, antingen af sina skogar elr på annat sätt.

3:o. Om en dräng får antagas öfwer wintron, som stadigt har upwackning wid Orangeriet med luckornes täckande och öppnande, wedens huggande och eidande.

4:o. Om icke den port wid gatan mitt emot Trägården bör byggas af spjälur el. af Järn.

5:o. Huru Academien skall få wedergjällning för den depense, som giorts på Academiens Trägårdens reparation, eller om icke den får afskrifwas i Räckenskaperne.

6:o. Om iag icke nu får det som återstår med rappning, panelning, golf, Fönster, träd och sand til gångarne med mera efter deseimon, så snart det låter sig giöra med wåren fuga till slut.

Dessa Linnæi förslag vunno också consistoriij bifall och medel härtill skulle tagas af den skadeersättning, hwartil Ol. Rudbecks arfwingar blifwit dömda. Bland andra åtgärder, som detta år för trädgården vidtogos, må nämnas, att gatan utanför lagades och Linnæus fick medel att till bot. trädgården flytta några granar, som erhöållits från kungsträdgården i Upsala. Redan under sommaren var trädgården och dess byggnader i det stånd, att föreläsningar derstädes kunde hållas.

År 1745 i Dec. månad försvarade med. studeranden S. Naucloér under Linnæi presidium en akademisk athandling med titel *Hortus Upsaliensis*, och som denna lemmar en god beskrifning om botaniska

trädgårdens utseende vid denna tid, de byggnader, som för institutionens behof uppförts och derjemte uppräknar många af de växter, som för tillfället odlades derstädes, hafva vi ansett nödigt att lemna en kortare öfversigt af detta arbete.

Sedan författaren kastat en blick på betydelsen af botaniska trädgårdar för medicinens studium, uppräknat några af de äldre och i korthet tecknat den i Upsala före Linnæus, öfvergår han till sjelfva ämnet och omnämner hvad denne för trädgården uträttat och hvilka byggnader för dess behof blifvit uppförda.

Vid denna tid befann sig i fonden af trädgården orangeriet (*Hybernaculum*) bestående af tvenne flyglar, af hvilka den ena emot norr innehöll *Caldarium* och *Tepidarium* och den emot söder utgjorde bostad för örtagårdsmästaren. Midtemellan och sammanbygdt med flyglarne låg *Frigidarium* på sådant sätt, att flyglarne med detsamma bildade ett slags båge. Framför dessa byggnader lågo trenne kvarter, till venster den så kallade *Area vernalis* och en drifbänk (*Vaporarium*), till höger *Area autumnalis* jemte en fensterbänk (*Apricarium*) och midtemellan dessa båda kvarter befann sig *Area meridionalis*, alla tre afdelade i smärre lister och figurer och ytterst omgifna af låga häckar och gångar.

Bland de växter, som under den kallare årstiden hade sin plats i *Frigidarium*, men under sommaren utflyttades på *Area meridionalis*, uppräknar författaren: *Ambrosiæ*, *Arctotis*, *Acanthus*, *Alaternus*, *Amygdalus*, *Armeniaca*, *Asclepias arborosc.*, *Ammi*, *Aralia*, *Asphodelus*, *Bignonia*, *Beidalsar (Asclepias)*, *Castanea*, *Cephalanthus*, *Cornus virginian.*, *Cedrus*, *Chrysocomæ*, *Cisti*, *Celtis*, *Coronillæ*, *Celsia*, *Carlina*, *Chenopodium frut.*, *Cochlearia glastif.*, *Crithmum*, *Coriaria*, *Crambe*, *Colutea*, *Diervilla*, *Evonymus virgin.*, *Falcata Riv.(?)*, *Ficus*, *Grevia*, *Geuistæ*, *Glychyrriza*, *Garidella*, *Galoga*, *Hibiseus syriacus*, *Heliotropia*, *Hellebori*, *Iberis*, *Ilex*, *Jasmina*, *Juglans*, *Liriodendron*, *Lycium*, *Lavendulæ*, *Lavatheræ*, *Laurus*, *Melanthus*, *Morus*, *Menispermum*, *Melittis*, *Marrubium*, *Myrtus*, *Osteospermum*, *Oenanthe*, *Phaseoloides*, *Padi*, *Phillyroæ*, *Persica*, *Pyrethrum*, *Phlox*, *Phytolacca*, *Peganum*, *Phlomis*, *Prasium*, *Rosmarinus*, *Rubia*, *Ricinus*, *Ruscus*, *Salviæ africanæ*, *Stoechas*, *Santolinæ*, *Spartia*, *Smyrnium*, *Sisyrinchium*, *Toxicodendron*, *Tinus*, *Trachelium*, *Teneria*, *Telephium*, *Thuja*, *Vitis*, *Zygophyllum*. — Under sommaren, då dessa växter

utflyttades i det fria, användes sjelfva Frigidarium till föreläsningssal.

I *Caldarium* förvarades under hela året växter från de tropiska länderna, som krälde en större och jemnare värme, sådana som: *Acasia aegyptiaca*, *Abrus*, *Adhatoda*, *Ammannia*, *Acalypha*, *Anastatica*, *Ageratum*, *Baobab*, *Basella*, *Boorhavia*, *Bauhinia*, *Bromelia*, *Coffea*, *Colocasia*, *Custus*, *Commelinæ*, *Corallodendron*, *Cassia*, *Convolvuli*, *Capsica*, *Cannæ*, *Cardiospermum*, *Celosia*, *Coix*, *Dioscorea*, *Elephantopus*, *Gomphrena*, *Gossypium*, *Guilandina*, *Hibisci*, *Hymenaea*, *Indigo*, *Jatropha*, *Jussiaea*, *Kaempheria*, *Lantanæ*, *Malpighia*, *Martynia*, *Melothria*, *Melochia*, *Milleria*, *Mollugo*, *Momordica*, *Nerium*, *Nyctanthes*, *Parkinsonia*, *Passifloræ*, *Paullinia*, *Petiveriæ*, *Phoenix*, *Phyllanthus*, *Physalis*, *Psidium*, *Rivina*, *Ruellia*, *Saururus*, *Sesban (Aeschynomene)*, *Sidæ*, *Siegesbeckia*, *Solana*, *Styrax*, *Tournefol (Heliotropium?)*, *Triumfetta*, *Urena*, *Zingiber*.

Tepidarium innehöll plantæ succulentæ samt åtskilliga växter från Cap såsom: *Amaryllides*, *Andrachne*, *Carposium*, *Ceratonia*, *Cercis*, *Cleome*, *Citri*, *Cupressus*, *Cyclamen*, *Euphorbia foliac.*, *Gerania africana*, *Gleditschia*, *Hedysarum*, *Hæmanthus*, *Hermannia*, *Ixia chinensis*, *Phyllis*, *Porophyllum*, *Psoralea*, *Rhus african.*, *Sempervivum Canariense*, *Volchameria*, *Yucca*.

Under den varmare årstiden utflyttades åtskilliga växter såsom *Cactosæ*, *Euphorbiæ*, *Aloosæ*, *Crassulaceæ* och *Mesembryanthema* dels i *Apricarium*, en med fenster försedd bänk, och dels till *Solarium*, som synes hafva varit en dylik. I denna sednare insattes äfven de krukväxter, som nyss uppkommit och ännu voro för späda att kunna uthärda fria luften. I *Vaporarium*, som var en varmbänk, bragtes frön af de sällsyntaste växterna till groningen, hvarjente dit inflyttades växter från *Caldarium* för att derstädes hämta sig efter vintern.

På det till venster belägna af de framför orangeribyggnaderna liggande qvarteren eller den så kallade *Arca vernalis* befunno sig hufvudsakligen sibiriska och likartade växter såsom: *Alyssa*, *Ancmones*, *Aschyron T. (?)*, *Asphalathi*, *Astragali*, *Blitum*, *Bunias*, *Centaureæ*, *Corispermum*, *Dracocephala*, *Helxine*, *Heracleum*, *Isopyrum*, *Lactuca*, *Leonuri*, *Melica*, *Nepeta*, *Lophantus*, *Papaver*, *Porra*, *Ruy-schiana*, *Seneciones*, *Staticæ*, *Soda*, *Scutellaricæ*, *Tussilago Anandria*, *Valeriana*, *Vicia*, *Urtica*, *Ziziphora*. Utmed den låga inhägnaden

omkring detta qvarter voro planterade slingerväxter såsom *Convolvulus*, *Ipomœa*, *Cucurbitaceæ* m. fl.

På *Area autumnalis* funnos till största delen virginiska växter, som under vintern behöfde täckning af ris, och af dessa uppräknas: *Asteres virgin.*, *Atropa*, *Clinopodium*, *Coreopsis*, *Erigeron*, *Eupatoria*, *Helenia*, *Kleinia*, *Linum perenne*, *Mimulus*, *Monarda*, *Papaver perenne*, *Rudbeckiæ*, *Silphium*, *Verbena*. — Växterna på *Area meridionalis* äro redan förut nämnda.

Midelpartiet i trädgården utgjordes af trenne längs efter hvarandra liggande dammar med rinnande vatten af olika djup och hvilka genom i jorden nedlagda pipstockar stodo i förening med hvarandra. Redan under Ol. Rudbeck den äldres tid omtalas att dammar funnos i botaniska trädgården, men som dessa under tidernas lopp förfallit, lät Linnæus upptaga dessa nya, hvilka troligen erhöilo sitt vattentörråd på samma sätt som de äldre dammarne, nämligen »a fonte cis plateam finitimam jacente». Trappor ledde ned till dessa dammar, af hvilka de båda yttersta voro aflånga, men den mellersta hade en stjernlik form. Deras sidor kläddes af lefvande växter och längst ned gick en väg rundtomkring vattnet. — Utom den viktiga omständigheten att tillvaron af dessa dammar, som för öfrigt i ej ringa grad bidrogo att höja trädgårdens skönhet, lemnade tillfälle att kunna odla en mängd kärr- och vattenväxter, så voro de äfven af stor betydelse derigenom, att de upptogo och afledde en del af det regnvatten, i synnerhet höst och vår, som under äldre tider i brist af nödig utdikning qvarstannat och gjort trädgården sumpig.

Den längst mot söder liggande af dessa dammar (*Aquarium palustre*) var grundast och i samt omkring densamma växte åtskilliga vattenväxter såsom: *Acorns*, *Alisma*, *Butomus*, *Cyperus*, *Erigeron*(?), *Eriophorum*, *Iris*, *Juncus*, *Phellandrium*, *Scheuchzeria*, *Schoenus*, *Scirpus*, *Sium*, *Sisymbrium* (?), *Sparganium*, *Triglochin* m. fl. Den mellersta dammen (»*Aquarium lacustre stellata figura et artificio hortulani insigne*»), som var djupast, egde flytande vattenväxter såsom *Nymphæa alba* och *N. lutea* samt *Hydrocharis*¹⁾. Härifrån

¹⁾ En upptäckt i denna den största och djupaste af trädgårdens dammar gaf Linnæus anledning att belysa och söka skingra den äfven af högt bildade personer hyllade vidskepliga föreställningen, att vatten på öfvernaturligt sätt kunde förvandlas till blod. Härom skrifver han den 13 Februari 1746 till Vetenskaps-

leddes vattnet till den tredje af dammarne (Aquarium fluviatile), hvars sidor kläddes af 20 arter Carex och i hvilken växte Hottotonia, Hippuris, Myriophyllum, Potamogetones, Sagittaria, Utricularia m. fl. Från denna leddes vattnet slutligen ut ur trädgården.

akademiens sekreterare P. Elvius: I lären M. H. pamina Eder. huru ofta rön blifwit insände til kongl. wetenskapsakademien ifrån landet, at watten blifwit förwändt i blod, och huru ofta jag gifwit min mening deremot. Det är swårt at tala något i denna saken, helst sedan det är bekant, huru sal. Biskop Svedberg beifrar detta, då han kallar det en abyssus Satanae; han säger positivt, at det ej är något naturligt, och at när Gud låter sådant under ske, så bjuder satan till, hans verktyg också, de ogudaktige, säkre, sjelfkloke och werdsligen sinnade människor at göra det til intet. Se här om sal. Archiat. Hierners Flock om watten p. 32, 33, 34, 35, 36, som har åtskillige dylika berättelser om watten i blod förwändt. Det är icke allenast hos oss som watten wändis i blod; det har skedt i Frankrike, (Swamm. qvar. 70) uti Holland och Leyden, at folket blifwit bestörte öfver watten, som blifwit i blod förwändt; i Engeland, Derham etc.; i Sverige är det mera allmänt än på något annat ställe. Här i Academiae trädgården äro 3 Dammar, af hvilka den medlersta och största, som är fri från wattenväxter, blifwer hwar sommar, wid solståndet, förlytt i blod, och det hwarannan Afton och Morgon, då det är lugt. Detta wattblödet är på 2 sätt, sällsamt; jag har visat det för oändelig många, ibland andra för vår starka Physicus Profess. Klingenstierna, som med nöje sedt här på. Hwar Morgon, då det är lugt, finnes på denna Dam liksom swart krut strödt in wid brädden och jämt efter alla bräddar; detta swarta krut flytter sig efter hand ifrån brädden allt närmare åt centrum, liksom wore det en armé, som commenderades, så jämt går det alt, intill det efter några timmar stannar och går tilsamman in centro: på watten, där detta pulver passerat fram, tyckes liksom en grå, nästan osynlig linna skymta, jag kan ej säga, hwaraf han kommit. Då man uptager detta pulver med en sked, ses huru det hoppar och är åtsammans lefvande samt består af många millioner små insecter, dem Herr De Geer så makalöst beskruifwit och uppritat under namn af Podura aquatica. På samma tid synes ock liksom blodlefrar nedre i sjelfwa watten, på lika sätt som när någon låter öppna ådren på foten och den sedan nedsätter uti et käril med watten; desse blodlefrar göra watten helt rödt eller lifvärgat på de ställen de ligga; blodlefrarne äro stundom tjockare, nu ater tunnare, resolveras och aldeles förswinna, då andra derjämte upkomma; här af är hela watten i dammen så fullt, at ingen skulle willa bruka watten till mat; emot kl. 9 å 10 på dagen försvimmer och skingras det; men emot aftonen kommer det igen, och äfven littida om Morgon synes det, helst om regn fallit om natten. Då en tager häraf upp med en sked, finnes det bestå af så många millioner små kräk, som hwardera är likt et liljet gryn, har 2:ne grenige långa horn, hwarmed det sig kastar up, och har i pannan et öga; kallas på latin Monoculus, är artigt afritat af Swammerd. qvar. p. 66 t. 1. När watten står stilla, så rutnar det och blifwer grumligt, der af genereras fida för desse kräk; då de få tillräckelig fida, föriskas de ödroligen. Det är wis under at så många millioner så hastigt kunna framkomma, det wisar wist den oändelige skaparens allwisa magt,

Emellan dessa dammar och bot. professorsn vid Svartbäcksgatan belägna bostad lägo tvåne, af en hufvudgång skilda, större aflånga qvarter, hvardera afdeladt i 40 smärre sängar eller lister och inhägnade af häckar, hvilka utefter stora gången bestodo af klippta granar men på de andra sidorna af sl. Spiraea, Syringa, Philadelphus, Berberis, Evonymus och Salix.

Dot af dessa qvarter, som läg till venster om ingången i trädgården, kallades *Arca perennis* och der odlades de fleråriga växter från Norra Amerika och Europa, inberäknade ett stort antal svenska, som kunde uthärda vinterkölden. Bland dessa upptagas författaren: Aconitum, Adonis, Althæa, Anthericum, Arabis, Aristolochia, Artemisia Carol., Betula nana, Circeæ, Clematis, Colehicum, Cornus herbacea, Crocus, Chrysosplenium, Daphne, Dentaria, Dianthus, Ebulus, Echinops, Epimedium, Eryngium, Pritillaria, Galanthus, Gladiolus, Globularia, Hedera, Hemerocallis, Hyacinthi, Imperatoria, Irides, Lathyrus, Leucojum, Ligustrum, Lilia, Lonicera, Myrica, Narcissi, Ornithogala, Primulæ, Pulsatilla, Ranunculi, Rheum, Rhodiola, Sanguisorba, Saponaria Carol., Saxifraga, Squamaria, Struthiopteris, Thalictrum, Tradescantia, Vinca.

Till böger om ingången och midt emot nyssnämnda qvarter läg *Arca annua* med åtskilliga ett- och tvååriga växter såsom: Anagallis, Androsace, Aphaca, Argemone, Caucalis, Cerinthe, Cheiranthus, Clypeola, Crocus, Cunila, Digitalis, Dipsacus, Fumaria canadens., Glaucium, Hesperis, Hippocrepis, Hypecoum, Isatis, Knautia, Lagurus, Lunaria, Lycopsis, Medicagines, Micropus, Moehringia, Moluccella, Nigellæ, Oenothera, Ornithopus, Panicum, Phalaris, Reseda, Scabiosæ, Scandix, Sceptrum Carolin., Scorpiurus, Securidaca, Sherardia, Tordylium, Tribulus, Trigonella, Trionum, Tropaeolum, Valantia, Vicia, Vulvaria, Xeranthemum.

En stor del af dessa växter hade Linnæus erhållit från naturforskare och mecenater såväl inom som utom landet. Af svenskar,

men at det skall betyda mycket ondt för landet, ser jag ej mer följa. än om en wille säga, at efter många Lopper äro uti et osnygt fälus, så skal intet före blifwa om wintren. Ej eller hafwa wi något exempel at desse små kräk göra något ondt; Ankor och Änder, watuskrilban (Dytiscus), watuwigglöss (Cimex Tipola), wattuwanter (Notonecta) och andra hafwa af desse sin föda. När en wistas på widlyftiga hafresor, plägar ofta det watten, som man har ombord til dricka, blifwa af desse upfylldt, men då antingen några droppar win eller bränwin slås i en bägere watten, då de snart och falla till botnen.

som bidragit att rikta trädgården med växter, uppräknar författaren greve J. Cronstedt, hvilken lemnat åtskilliga växter från sina trädgårdar på Fullerön, greve Clas Ekeblad och baron Sten Bjelke, som sändt bidrag från Frankrike och Ryssland, från hvilket sednare land äfven hofpredikanten Sven Bælter hemfört frön och örter¹⁾. Med Dr. Abraham Bäck hemsände under sin vistelse i utlandet frön och lefvande växter »plantæ succulentæ» till Upsala, och domprosten Ol. Celsius hade ur den gamla trädgården räddat åtskilliga växter, som sedan återflyttades på deras förra plats.

Bland utländingar, som skiekat frön och växter till botaniska trädgården, nämnas: Bernh. Jussieu i Paris, Fr. de Sauvages i Montpellier, A. van Royen i Leyden, P. Barrère i Perpignan, J. Dillenius i Oxford, A. Haller i Göttingen, J. Gleditsch i Berlin, C. Ludwig i Leipzig, C. Berger i Frankfurt, samt J. Gmelin och J. Amman i Petersburg, A. Gesner i Württemberg, J. Gronovius i Leyden, P. Collinson, J. Lawson, M. Catesby i London och P. Wagner i Brandenburg. De dyrbaraste sändningarna voro dock ifrån Jussieu, Gesner, Sauvages och van Royen.

Den öfriga delen af trädgården närmast utmed Svartbäcksgatan upptogs af den jordrymd, på hvilken bot. professors bostad med tillhörande uthus voro belägna, och denna del af trädgården skildes från sjelfva gatan med ett staket, hvarpå funnos trenne portar. I professors bostad hade äfven akademiens naturalhistoriska museum sin plats, och författaren slutar sin afhandling med en kort beskrifning af detsamma.

För fullständigare kännedom om botaniska trädgårdens utseende vid ofvannämnda tidpunkt vilja vi här nedan anföra en uppsats härom från J. Arrhenii samlingar å Upsala universitetsbibliotek, skrifven af Linnæi egen hand. J. Arrhenius var nämligen vid

¹⁾ I sin beskrifning öfver resan till Ryssland, som 1759 lemnades till bibliotekarien Gjörvell, yttrar Bælter om sitt besök hos prof. J. G. Gmelin i Petersburg: »Han (Gmelin) gaf mig åtskilliga Sibiriska Frön, som jag sände til Arch. Linnæus, och äfwen tre rara lefvande Växter i krukor, som jag hemförde til Academia-trädgården i Upsala.» — Om de växter från Sibirien, som baron Bjelke skiekat, skrifer Linnæus den 28 Aug. 1744 till Vetensk.-Akad:s sekreterare P. Elvius: »Den sibiriska Cedren och Larix borde införskrifwas, så i museende till hennes hädliga växt och träd, som skieka frön, de där tuffa med mandlen, hilst hon aldeles tohl wänt eljnat. Det wore en skam för wår tid, om wij det skulle lämna till barnarnes onhugsande.»

denna tid sysselsatt med utarbetandet af Upsala akademis historia, som han också lönade i manuskript färdig att offentliggöras år 1745. I detta verk, hvaraf endast en del utkommit i tryck, synes han först hafva på eget beväg utarbetat en beskrifning öfver botaniska trädgården, men då Linnæus granskade densamma, fanns åtskilligt att anmärka och rätta ¹⁾, hvarföre han sjelf skref en kort uppsats i ämnet, hvilken Arrhenius sedan använde i sin historia. Linnæi uppsats, som något afviker från Naucelers ofvan anförda afhandling, har följande lydelse:

»Orangeriet afdelt:

1. uti en stor sahl, som innehåller de växter, som komma ifrån södre delarne af Europa.
2. den ene flygelen wåningsrum för trädgårdsmestaren, at han altid kan vara tillstädes.
3. den andra flygelen af 2 rum, det ena drifhuset för de växter, som wäxa uti zona torrida, det andra för succulente och växter från caput bonæ spei.

Det ena kvarteret innehåller plantas perennes, som tohla våra wintrar. Det andra kvarteret innehåller plantas annuas och biennes hügge sådde äfter systema sexuelle.

I trädgården äro redan införde vid pass 3,000 örter.

Emällan dammen och orangeriet är fältet fördelt i tre gårdar.

Den medlerste innehåller om sommaren de krukor och växter, som stodo i sahlen.

Den andra gården de växter, som wäxa upp vid wäggen, här äro och dritbänkarnas anlagde.

Den tredie gården innehåller plantas bulbosas.

Träden äro planterade på sidorne af trädgården.

Bägge kvarteren äro inneslutade med häckar, såsom ätven gårdarne för orangeriet, at då främmande spatsera i trädgården, kunna de se alla växter men ingen röra.

Tronne dammar, genom hwilka medelst pipståekar watnet stadigt rinner.

I den ena dammen äro plantæ palustres insatte uti dy, i den

¹⁾ C. Linnæus till J. Arrhenius 1744 den 8 Dec. Original i Ol. Knös' saml. i Upsala univ. bibliotek.

andra plantæ aquaticæ, som wäxa under watnet, i den modlerste är ett klart watn.»¹⁾

Bland åtgärder, som till trädgårdens bästa under den närmast följande tiden vidtoges, må anföras, att i slutet af 1745 inköptes för orangeriets behof en termometer, luckor förfärdigades för »naturalie kammaren», fröskåp uppsattes i orangeriet, och dessutom erhöles 1747 från prinsessan Lovisa Ulrika samt grefvarne C. F. Törnflycht och C. F. Piper löfvande växter för varnhusen.²⁾

Som antalet af varnhusväxter under föregående åren alltmera ökats, erfordrades snart större utrymme, och Linnæus sökte därför att få utvidga orangeriet med den södra flygeln, som eljest beboddes af örtagårdsmästaren. Consistorii protokoll för den 26 Oktober 1747 omnämner, att Linnæus i detta syfte inlemnadt ett memorial, »hwaruti til kända gifves, hurusom wid orangeriets anläggande härstädes uti Horto Botanico, den södra flygeln blifwit inredd til wåningsrum för Academie Trädgårdsmästaren, emedan ingen kunde sig föreställa, at så många örter på lång tid skulle kunna anskaffas, med mindre at Orangeriet skulle wara nog tilräckeligit; och at der det en gång skedt, kunde då den hvita väggen, som därför blifwit lemnadt ofullkomlig, lätt borttagas och i des ställe fönster insättas. Men som igenom Archiaterns bemödande til Academie trädgården hvarjohanda rara växter blifwit an-

¹⁾ I ett af sina mest klassiska arbeten, nämligen *Philosophia Botanica*, som utkom 1751, har Linnæus äfven lemnadt grunddragen till inrättandet af en botanisk trädgård, och man kan tydligen se, att den nyskapade trädgården vid Upsala akademi dervid föresväffvat honom som en idealbild.

²⁾ I skrivelser till gifvarne uttryckte consistorium sin stora tacksägelse för de välkomna gifvorna, och till prinsessan Lovisa Ulrika afgick den 18 Maj 1747 ett af alla professorerne underskrifvet bref af följande lydelse: »Af the många och oskattbara förmoner, hvilka Tit. höga kongl. ömhet och wärndnad för lärda wettenskapers tillwäxt och förkofran theanna Academien tillskyndar, har åtankan och then underdåniga wärndnad, som för Tit. dyra person Cons:m Acad:m hyser, blifwit upprörd och förnyadt wid then senaste högst priswürda nåd, hwilken Tit., förmedelst nyligen ankommen föröring af åtskilliga kostbara orangerietrån till Academie örtagårdens prydnad, i nåder welat å daga lägga. Wi erkänna theanna Tit. höga kongl. nåd med all den undergifwenhet och aldradimpaste wärndnad, som uppå tacksamma sinnen falla kan, som wi ock samt- och synnerligen med djupaste zèle till dödsstunden framhärda etc.» - Af de öfriga tacksägelsebrefven finner man, att greve Törnflycht skänkt »15 st. wackra och kostbara orangerie Trån» och greve Piper tvenne dylika

skaffade och til en sådan myckenhet, at de för trängsel förqväfva hvarandra; ty begär Archiatern, at den södra flygelen nästa sommar måtte få inrymmas til Orangerie och et litet hus til våningsrum för Academie trädgårdsmästaren byggas, hwartil materialier i winter eller nästa vår kunde förskaffas». Denna anhållan bifölls af consistorium, men som verkställigheten troligen gick trögt, förnyade Linnæus sin anhållan i början af följande året ¹⁾, hvaröfter arbetet så småningom tog sin början, och örtagårdsmästaren, som under tiden måste utrymma sin förra bostad i orangeriets södra flygel, erhöill 150 dal. kmt årligen som hyresmedel, tills hans nya bostad blifvit uppbyggd. Trädgårdens areal vann äfven någon tillökning, då nämligen akademien år 1748 inköpte några närliggande byggnader.

Genom Linnæi outtröttliga omsorger hade botaniska trädgården nu blifvit så iståndsatt, att han år 1748 kunde utgifva en förteckning öfver de växter han dit infört alltsedan 1742 eller det år, då han emottog densamma. ²⁾ Arbetet, som är tillegnad tronföljaren Adolf Fredrik, börjar med några ord om bot. trädgårdens äldre historia till 1742, och Linnæus nämner, att den var så förfallen, när han sistnämnda år emottog densamma, att knappt femtio utländska växter återstodo, men sedermera hade naturforskare både inom och utom landet genom gåfvor af frön och lefvande växter understödt Linnæus i hans bemödanden att återupprätta trädgården. De utländske botanister, hvilka skickat frön, voro densamma, som uppräknats i Naucleus förut anförda afhandling, och inom landet hade Linnæus, såsom redan är nämnt haft glädjen att emottaga bidrag från prinsessan Lovisa Ulrika, grefvarne C. F. Piper och C. F. Törnflycht samt kammarhusen C. de Geer, »et sic Hortus Lauris, Citris, Aurantiis, Malis Sinensibus instructus est».

De svårigheter man vid vidmakthållandet af denna trädgård hade att öfvervinna, voro ej få i anledning af dess sumpiga och för nordanvinden utsatta läge, och dessutom var densamma vid

¹⁾ Cons. prot. 1748 den 1 Febr.

²⁾ Hortus Upsaliensis exhibens plantas exoticas Horto Academiae a sese illatas ab anno 1742 in annum 1748, additis differentiis, synonymis, habitationibus, hospitiiis rariorumque descriptionibus, in gratiam studiosæ juventutis. Vol. 1. Stockh. 1748. — Af detta arbete utkom aldrig mera än första delen.

denna tid den nordligaste af alla botaniska trädgårdar, hvadan man hade att kämpa emot långa och kalla vintrar, och under den korta sommaren hunno ettåriga växter från södra Europa antingen alldeles icke eller också endast med svårighet sätta mogna frön: »Plus itaqve ingenii, artis et laboris heic requirunt Floræ Sacra, quam ullibi locorum. Felices vos, Australes Botanici, quibus hæc sub mitiori coelo peragere concessum est». Ehuru förf. önskat att ännu mera öka trädgårdens växter, innan han offentliggjorde förteckningen deröfver, så hade han dock nödgats att förut utgifva arbetet för att derigenom lätta de studerandes möda vid växternas demonstrerande. Sedan han lemnat uppgifter öfver den metod han följt vid arbetets uppställning och de författare han rådfrågat, öfvergår han till närmare behandling af det uppställda ämnet.

De växter, som i detta arbete beskrivas, tillhöra, enligt Linnæi egen begränsning, 514 släkten, fördelade i 1087 arter, hvilka sednare ännu ej äga särskilda artnamn. Under hvarje art finnes en kort synonymik och dessutom uppgifves dess hemland och den plats inom trädgården (på kalljord, i frigidarium, caldarium etc.), som densamma i anledning deraf fördrade, samt dess varaktighet. Vid de medicinska växterna omnämnas deras användning i detta afseende. Svenska namn bifogas, när sådana funnos, men varieteter upptagas endast undantagsvis. Under den kortare artbeskrifningen finnes stundom en utförligare.

De växter af medicinsk användning, som i trädgården förekommo och odlades (»Pharmacopæorum plantæ officinales»), tillhörde 133 släkten och bland de viktigare må anföras: Zingiber officinale, Salvia officinalis, S. Selarea, Rosmarinus officinalis, Tamarindus india, Plantago Psyllium, Mirabilis Jalapa, Datura Metel, Nicotiana Tabacum, Atropa Belladonna, Cyclamen europæum, Capsicum annuum, Physalis Alkekengi, Vitis vinifera, Sambucus nigra, Levisticum officinale, Imperatoria Ostruthium, Anisum vulgare, Rhus Coriaria, Scilla maritima, Aloë perfoliata, Daphne Laureola, Laurus nobilis, Rheum Rhaponticum, Anacardium occidentale, Dictamnus albus, Ruta graveolens, Saponaria officinalis, Punica Granatum, Myrtus communis, Styrax officinale, Amygdalus communis, Persica vulgaris, Papaver somniferum, Euphorbia officinarum, E. Lathyris. Bixa Orellana, Delphinium Staphisagria, Aconitum Anthora, Hejleborus niger, Teucrium Marum, Origanum Majorana, Lavandula

Spica (L.), Hyssopus officinalis, Melissa officinalis, Mentha crispa, M. sylvestris, Althaea officinalis, Trigonella Foenum græcum, Melilotus officinalis, Glycyrrhiza echinata, Citrus Aurantium, Lactuca sativa, Cichorium Endivia, Silybum marianum, Oniscus benedictus, Carlina acaulis, Santolina chamaecyparissus, Tanacetum Balsamita, Artemisia Abrotanum, Morus nigra, Juglans regia, Liquidambar styraciflua, Poterium Sanguisorba, Ricinus communis, Citrullus Colocynthis, Momordica Elaterium, Pistacia Lentiscus, P. Terobinthus, Ceratonia Siliqua, Cannabis Sativa, Juniperus sabina, Ruscus aculeatus, R. Hippoglossum, Ficus Carica, Phoenix dactylifera.

Redan i företalet till Hortus Upsaliensis nämner Linnæus, att han från antalet af deri upptagna växter uteslutit de svenska, som förekommo och odlades i botaniska trädgården ¹⁾, men i slutet af samma arbete finnes dock en efter ordningsnumren i hans Flora Suecica uppställd förteckning öfver åtskilliga inhemska växter (»Suecicæ plantæ ex dissitis provinciis Horto illatæ»), hvilken, som det synes, endast upptager de sällsyntare samt mera utmärkta, och dessa äro:

»Arbores.

Ligustrum, Cornus femina ²⁾, Evonymus, Hedera, Lonicera, Ribes Grossularia, R. nigrum, R. rubrum, Sambucus arborea, Berberis, Daphne, Cratægus, Pyrus (proprie), P. Malus, Rosa canina, R. pumila, Rubus albus, R. maximus, Potentilla fruticosa, Genista tinctoria, G. fol. Hyperici ³⁾, Spartium, Coronilla Emerus, Betula nana, Fagus, Carpinus, Salix germanica ⁴⁾, Hippophaë, Populus alba, P. nigra, Taxus, Atriplex Halimus. ⁵⁾

Perennes.

Circea minor ⁶⁾, Veronica maritima ⁷⁾, Salvia pratensis, Schoenus Agh ⁸⁾, Scirpus sylvaticus, Aira odorata, ⁹⁾ Bromus altissimus, ¹⁰⁾ Avena nodosa, ¹¹⁾ Elymus maritimus, ¹²⁾ Globularia, Asperula odo-

¹⁾ »Suecicæ plantæ, quæ non culinares, quamquam, exceptis Lapponicis, fere omnes introduxi in Hortum, exclusi in hoc opere, utpote quas ante in Flora Suecica dedi.»

²⁾ Cornus sanguinea.

³⁾ Genista pilosa. ⁴⁾ Salix viminalis. ⁵⁾ Halimus portulacoides. ⁶⁾ Circea alpina. ⁷⁾ Veronica longifolia var. maritima. ⁸⁾ Cladium Mariscus. ⁹⁾ Hierochloa borealis. ¹⁰⁾ Festuca gigantea. ¹¹⁾ Avena elatior. ¹²⁾ Elymus arenarius.

rata, Galium maximum ¹⁾ Plantago maritima, Sanguisorba, Cornus herbacea, ²⁾ Lithospermum offic., Symphytum, Lysimachia Nummularia, Convolvulus maximus, ³⁾ Polemonium, Bryngium maritimum, Sanicula, Ligusticum Scotthicum ⁴⁾ Oenanthe aqvatica ⁵⁾, O. Cicutæ facie ⁶⁾, Sambucus Ebulus, Statice Limonium, Allium ursinum, Anthericum ossifragum, ⁷⁾ A. calyculatum, ⁸⁾ A. album (?), Convallaria verticillata, Acorus, Juncus foliis Junci, ⁹⁾ Epilobium maximum, ¹⁰⁾ Chrysosplenium, Saponaria carolina, ¹¹⁾ Saxifraga multiflora, ¹²⁾ Cucubalus Behen, Sedum rupestre, Asarum, Sempervivum, Rubus septentrionalis, ¹³⁾ Euphorbia fruticosa, ¹⁴⁾ Aconitum lycoctonum, A. Napellus, Aquilegia, Pulsatilla hirsuta, ¹⁵⁾ Anemone lutea, ¹⁶⁾ Thalictrum majus, ¹⁷⁾ Th. arvense, ¹⁸⁾ Adonis perennis, ¹⁹⁾ Ranunculus fluvialtilis, ²⁰⁾ R. polyanthos, ²¹⁾ Helleborus Trollius, ²²⁾ Teucrium Scordium, Ballota, Nepeta, Linnæa. *) Alyssum fruticosum, ²³⁾ Alcea major, ²⁴⁾ A. odorata ²⁵⁾ Astragalus dulcis, ²⁶⁾ Lathyrus sylvestris, L. purpurascens, Pisum marinum, ²⁷⁾ Lotus maritimus, ²⁸⁾ Trifolium fragiferum, Ononis inermis, O. spinosa, Hype-

1) Galium Mollugo. 2) Cornus suecica. 3) Convolvulus sepium. 4) Ha-
loscias scoticum. 5) Oenanthe fistulosa. 6) Siun angustifolium. 7) Narthecium
ossifragum. 8) Tofieldia calyculata. 9) Juncus squarrosus. 10) Epilobium hirsutum.
11) Gypsophila fastigiata. 12) Saxifraga Cotyledon. 13) Rubus arcticus. 14) En-
phorbia palustris. 15) Pulsatilla vernalis. 16) Anemone ranunculoides. 17) Thalic-
trum aquilegifolium. 18) Thalictrum minus. 19) Adonis vernalis. 20) Ranunculus
Lingua. 21) Ranunculus polyanthemus. 22) Trollius europæus. *) Oaktadt flera försök,
lyckades det ej för Linnaeus att få denna växt att trivas i bot. trädgården
och han skriver derom 1750 den 8 Juli till N. Jacquin. »Linnaeus semina nun-
quam germinarunt in horto, nec possum ipse eandem alere in horto, gravavis ra-
dices summi: debet crescere in umbroso, rorido solo, tantum inter abieta et radi-
cilibus serpere in Hypno rorido. . . På en begäran af F. de Sauvages: att erhålla frön
af Linnaea svarar L. 1757: »Semina Linnaeae? nunquam germinabunt. Tentavi
plurices ipsam vivam plantam olla inserere, sed nunquam vixit ultra annum». . . Om
sina försök att odla Linnaea och dylika växter, som älskade skugga, skriver han
vedan 1743 d. 14 Juni till Sauvages: »In Horto Academico horas transigo meas.
Instruxi hortum ut possim ibi alere alio loco muscos, alio plantas palustres, alio
fluviales et aqvaticas. Plantae in sylvis densis vel in umbra nascentes mihi ma-
ximum negotium facessere, antequam inveni ollas inversas utrinque patulas et rimas
a lateribus hiantes: sub his possum plurimas et fere omnes nunc conservare, quae
in umbra crescant, uti Linnaeus. Squamaras, chondrillas sonchi folia, Chrysosplenium,
Allia ursina etc.: 23) Farsctia incana. 24) Malva Alcea. 25) Malva moschata. 26)
Astragalus glycyphyllos. 27) Lathyrus maritimus. 28) Tetragonolobus siliquosus.

ricum villosum, ¹⁾ Leontodon alterum, ²⁾ Scorzonera sylvestris, ³⁾ Carduus fol. Helenii, Eupatorium cannabinum, Artemisia carolina, ⁴⁾ A. Scrophium, ⁵⁾ Tussilago Petasites, ⁶⁾ Doronicum Arnica, ⁷⁾ Inula Conyza, ⁸⁾ I. Helenium, I. asteroides, ⁹⁾ Aster Tripolium, Viola officinarum, ¹⁰⁾ Orchis lians, ¹¹⁾ O. minor, ¹²⁾ Satyrium flore nigro ¹³⁾.

Satyrium repens, ¹⁴⁾ Serapias, Cypripedium Calceolus, C. muscæ facie ¹⁵⁾ Calla, Bryonia, Mercurialis, Rhodiola, Ophioglossum, Osmunda struthiopteris ¹⁶⁾.

Annæ.

Veronica Clinopodii, ¹⁷⁾ V. Hederae fol., Verbena, Panicum parvum, ¹⁸⁾ Aira villosa, Lolium annuum, ¹⁹⁾ Sherardia, Plantago Coronopus, Aphanes, Echinum, Anagallis, Datura, Chenopodium rubrum, Ch. Daturæ fol., ²⁰⁾ Ch. ropandum, ²¹⁾ Ch. vulvaria, Angelica sativa, ²²⁾ Cicuta aquatica, ²³⁾ Scandix hispida, ²⁴⁾ Spergula nodosa, Potentilla Fahlunensis, ²⁵⁾ Reseda Luteola, Ranunculus echinatus, ²⁶⁾ Melampyrum arvense, Lunaria, Lepidium pygmaum, ²⁷⁾ Isatis, Raphanus arvensis, ²⁸⁾ Geranium lucidum, G. dissectum, G. villosum, ²⁹⁾ G. moschatum, ³⁰⁾ Anthyllis rubra, ³¹⁾ Vicia foetida, ³²⁾ Trifolium lupul. rep., ³³⁾ T. Melilotus, ³⁴⁾ Sonchus lapponicus, ³⁵⁾ Prenanthes ³⁶⁾, Cichorium, Carduus nutans, Senecio jacobaea, S. radiola, ³⁷⁾ Chrys-

¹⁾ Hypericum hirsutum. ²⁾ Leontodon lustilis. ³⁾ Scorzonera humilis. ⁴⁾ Artemisia rupestris. ⁵⁾ Artemisia maritima. ⁶⁾ Petasites officinalis. ⁷⁾ Arnica montana. ⁸⁾ Inula Britannica. ⁹⁾ Inula Salicina. ¹⁰⁾ Viola odorata. ¹¹⁾ Orchis militaris. ¹²⁾ Orchis ustulata. ¹³⁾ Nigritella angustifolia. ¹⁴⁾ Goodyera repens. ¹⁵⁾ Ophrys myodes. ¹⁶⁾ Struthiopteris germanica. ¹⁷⁾ Veronica peregrina. ¹⁸⁾ Setaria viridis (?) ¹⁹⁾ Lolium temulentum. ²⁰⁾ Chenopodium hybridum. ²¹⁾ Blitum glaucum. ²²⁾ Angelica archangelica. ²³⁾ Cicuta virosa. «Prole eradicanda, non enim homini solum, sed et bobus presentaneum est venenum, quamvis Rivinus boves hanc impune vorare et impense amare una cum Mappo statuat. Vere enim 1741 radices ad littas maris nude jacebant, vel rejectæ et allatæ aliunde, vel ab aqua demutate. boves prestantissima: tres ad ustrinam Roslagiæ accedentes cum custode hac vorabant moriebanturque, unde radix mox ad me allata. ut, que et qualis esset, dicerem, inque hortum Academicum introducta facile se prodidit.» Lin. Fl. Suecica ed. I. p. 84.

²⁴⁾ Anthriscus vulgaris ²⁵⁾ Potentilla norvegica. ²⁶⁾ Ranunculus arvensis. ²⁷⁾ Hutchinsia petraea. ²⁸⁾ Raphanus Raphanistrum. ²⁹⁾ Geranium molle. ³⁰⁾ Erodium moschatum. ³¹⁾ Anthyllis vulneraria var. coccinea. ³²⁾ Vicia sativa ³³⁾ Trifolium procumbens. ³⁴⁾ Melilotus officinalis. ³⁵⁾ Mulgedium alpinum. ³⁶⁾ Lactuca muralis. ³⁷⁾ Senecio sylvaticus.

anthemum luteum, ¹⁾ Matricaria Chamomilla, Cnicus acanthoides Jasione, Impatiens, Xanthium.»

Till denna förteckning torde kunna läggas följande i sjelfva texten upptagna växter, hvilka antingen voro alldeles okända såsom inhemska eller ytterst sällsynta den tid, då Linnæus utgaf Hortus Upsaliensis, eller också, ehuru utifrån införda, sedermera småningom trängt ut ur trädgårdarna och spridt sig till den grad, att de numera kunna anses tillhöra vår flora. Dylika växter äro t. ex.: *Blitum capitatum* och *B. virgatum*, *Syringa vulgaris*, *Salvia pratensis*, *Iris sibirica*, *Ilex aquifolium*, *Campanula Rapunculus*, *Datura Stramonium*, *Levisticum officinale*, *Coriandrum sativum*, *Scandix Pecten*, *Myrrhis odorata*, *Imperatoria Ostruthium*, *Sambucus nigra*, *Narcissus Pseudonarcissus*, *N. poeticus*, *Leucojum vernum*, *Galanthus nivalis*, *Lilium bulbiferum*, *L. Martagon*, *Fritillaria Meleagris*, ²⁾ *Anthericum Liliago*, *Muscari botryoides*, *Colchicum autumnale*, *Æsculus Hippocastanum*, *Acer Pseudoplatanus*, *Polygonum Bistorta*, *Saponaria officinalis*, *Silene noctiflora*, *Prunus Cerasus*, *P. domestica*, *Pyrus communis*, *P. Malus*, *Papaver somniferum*, *Glaucium luteum*, *Euphorbia Esula*, *E. exigua*, *E. Cyparissias*, *Roseda lutea*, *Betonica officinalis*, *Dracocephalum Ruyschiana*, *Mentha sylvestris*, *Anthriscinum Orontium*, *Scrophularia vernalis*, *Digitalis purpurea*, *Bunias orientalis*, *Hesperis matronalis*, *Malva moschata*, *Lavatera thuringiaca*, *Ulex europæus*, *Lathyrus tuberosus*, *Ornithopus perpusillus*, *Tragopogon porrifolius*, *Erigeron canadensis*, *Viola odorata*, *Aristolochia Clematitis*, *Arum maculatum*, *Poterium Sanguisorba*, *Parietaria officinalis*.

¹⁾ *Chrysanthemum sogetum*.

²⁾ «Obs. Hæc in prato Regio Upsaliensi copiose et sponte provenit hodie.» *Lin. Hortus Ups.* p. 81. Redan år 1745, då första upplagan af *Flora Suecica* utkom, fanns *F. Meleagris* »sat copiose» på Kungsängen vid Upsala, men denna omständighet, att densamma endast växte på detta ställe, hindrade Linnæus att då upptaga denna och andra dylika såsom inhemska, »licet nullus dubitem, quin post 100 annos et hæc et longe plures erint inquilinæ, quæ hodie tanquam extraneæ hortensium cohortem intrant». Tio år efteråt hade växten så ökat på Kungsängen, »ubi quotannis floret et luxuriat ac multiplicatur.» att Linnæus då ansåg sig med all skäl kunna upptaga densamma i andra upplagan af *Flora Suecica*. -- Om någon af de former, som *Ol. Rudbeck* d. ä. i sina kataloger öfver Upsala bot. trädg. upptager under släktet *Fritillaria*, verkligen tillhör *F. Meleagris*, torde nu svårigen kunna afgöras.

Till trädgårdens dyrbaraste och mest sällsynta växter hörde naturligtvis de, som hade sin plats i orangeriet, och bland dessa kunna anföras: *Canna glauca*, *Saccharum officinarum*, *Rivina humilis*, *Trachelium coeruleum*, *Coffea arabica*, *Solanum Melongena*, *Ceanothus americanus*, *Nerium Oleander*, *Stapelia variegata*, *Bromelia Ananas*, *B. Karntas*, *Amaryllis formosissima*,¹⁾ *Crinum americanum*, *Agave americana*, *Yucca gloriosa*, *Harmanthus puniceus*, *Bauhinia tomentosa*, *Malpighia glabra*, *Melocactus communis*, *Cereus peruvianus*, *C. tetragonus*, *C. hexagonus*, *C. grandiflorus*, *C. flagelliformis*, *Opuntia vulgaris*, *O. Ficus indica*, *O. curassavica*, *O. coccinellifera*,²⁾ *Pereskia aculeata*, *Mesembryanthemum crystallinum*, *M. scabrum*, *M. tenuifolium*, *Euphorbia canariensis*, *E. nerifolia*, *Mimosa pudica*, *Bombax Ceiba*, *Liriodendron tulipifera*, *Brevallia demissa*,³⁾ *Anastatica hierochuntica*, *Pelargonium zonale*, *Sida Abu-*

1) Thenna sköna vext, som är det största måsterstycke i Regno Vegetabili, hwad des skönhet angår, förplantas i Mexico uti America Meridionali til ganska stor myckenhet, så at hon der ei är rarare, än hos oss de aldrabekantaste. Derifrån har hon sedan kommit til Europa, och så hit til Sverige, hwarest hon aldrig tillförene är sedd, förr än nu i Upsala Academiæ trädgård. Thenna härliga blomman förnöjer så ögonen, at hon bland rosor är för ögonen, som nächtergalen bland föglur i säng för öronen, som sibet bland dinren och amba bland kryddor i lukt för näsan. Anteckn. i materia medica, troligen från Linnæi föreläsningar. Manuskrift i Ups. akad. bibl.

2) Några år efteråt sökte Linnæus äfven införa sjelfva konjonelidjuret i trädgården, hvilket företag dock genom en olycklig tillfällighet misslyckades, såsom han sjelf skrifver derom i sina biografiska anteckningar under den 29 Juni 1756: »Då för 2 år sedan öfverst Leutnanten Dalberg skulle resa till Surinam, förmådde Linnæus genom vinnens vänner att han tog med sig Dan. Rolander, som i Linnæi hus allt ifrån Loeffings tid upföddes såsom informator för sin Son, ock som gjort denna tiden allt sitt studium på insekter; förmånsta orsaken war att Linnæus wille hafwa lefwande cocceionell; Rolander kommen åter från Surinam sänder cactus med cocceioneller i en kruka, men (: medan) Linnæus praesiderar; Trädgårdsmästaren uptager, rensar bort all orenlighet, per consequens ock matskar, sätter henne i kruka, så att fastän de lyckeligen ankommo lefwande, förginges i trädgården för än han fick dem se, per consequens ock allt hopp att få dem, som han trodde, med profit cultiverns i orangerie; det rörde honom så att han fick migrain, en af de swåraste paroxysmer han kiänt».

3) »Linnés lifliga fantasi spelade äfven en vigtig roll vid hans namngifning af växter efter personer, så att han gerna valde till dessas emblem någon växt, som läntylde på deras personliga egenskaper eller lärosatser, såsom *Knautia*. Forskäl var känd som en ganska enwis disputator, och därför benämde Linné en efter honom uppkallad växt *Forskalea tenarissima*. Den berömda Miller sände

tilon, Lavatera arborea, Gossypium herbaceum, Hibiscus Abelmoschus, Indigofera tinctoria, Apios tuberosa, Arachis hypogaea, Verbesina alata, Lobelia cardinalis, Passiflora coerulea, P. incarnata, Arum Colocasia, Jatropha urens, Dioscorea sativa, Musa paradisiaca, ¹⁾ Ficus Carica, Hymenaea Courbaril.

De närings- och ekonomiväxter, som i bot. trädgården odlas och hvilka förf. i slutet af arbetet sammanställt till ett systematiskt helt under namn af »Macellum Suecicum», voro sådana, som ännu allmänt odlas i våra större trädgårdar med undantag möjligtvis af Panicum italicum och miliaceum, Rubia tinctorum, Isatis lusitanica (L.) Reseda alba och lutca, Tragopogon porrifolius, Campanula Rapunculus, Cichorium Endivia, Myrrhis odorata, Rumex scutatus, Valerianella olitoria, Barbarea vulgaris var. acidula, Artemisia Dracunculus, Borago officinalis, Ruta graveolens, Melissa officinalis; Mentha sylvestris, Ocimum Basilicum, Lavandula Spica, Salvia officinalis, Satureja hortensis, Cicer arietinum. Flera

Linné af sitt rika förråd ofta frön, men vanligen endast 2, högst 5 i sender; Linné uppkallade derefter *Millera biflora* och *quinqueflora*. Den berömda Biskop Brovallius var före sin Biskopsutnämning mycket krypande, hvarföre Linné kallade en växt *Brovallia demissa*; men som Biskop visade han sig mycket stolt, då Linné tillade en ny art i *B. elata*; och sedan som riksdagsman blef han kiänd som en opålitlig partigångare, då Linné tillade en tredje art, *Br. alienata*.²⁾ E. Fries. Bot. utflygter I. S. 261.

¹⁾ »Hospitatur in Caldario, missa ab optimo Amico A. v. Royeno, Professore Leydensi. Magnificum munus, sed perit summo meo dolore.» Hort. Ups. p. 301. — För att erhålla nya ex. af denna praktväxt vände Linnæus sig på hösten 1748 till prof. J. Buchwald i Köpenhamn, hvilken också synes hafva sändt växten derifrån till akad. trädgården i Upsala, hvaräst den dock genom en trädgårdsmästares vårdslöshet illa skadades af köld under vintern. Linnæus underrättade då Buchwald om förhållandet, hvarpå denne svarade d. 4 Jan. 1749: »Hisec igitur celare nequeo insignem animi dolorem quem percepi a Musa Tua gelu fere adusta propter hortulani incuriam, cujus tamen contrarium mihi sanctissime promiserat Vir alias visus mihi semper honestus, nihilominus si hæc, quam tenes, reviviscere noluerit, nullus dubites rogo. quin aliam instante astivo tempore missurus sim.» Som alla exemplar af Musa gått ut vid Köpenhamn, kunde B — såsom han sjelf skriver till Linnæus d. 1 Maj 1750 — ej hålla sitt löfte detta år, men på hösten 1751 erhöill Linnæus af sin förre lärjunge dansken Th. Holm löfte att bekomma ett ex. af växten från den kongl. trädgården vid Fredriksberg. Växten synes också hafva afskickats till Upsala år 1752 och tvänne år derefter (d. 23 Febr. 1754) frågar Th. Holm i en skrifvelse till Linnæus »an Musa adhuc viget?». — I sitt svar 1760 å en af Vetensk. akad. i Petersburg framställd prisfråga om växternas kön nämner Linnæus, att tvänne exemplar af Musa detta år blommat.

af dessa exempelvis uppräknade växter hafva nu helt och hållet eller till stor del utgått från antalet af de hos oss allmänt odlade, andra deremot finnas ännu i gamla trädgårdar såsom förvildade eller odlas endast i smått hos allmogon här och der. *Solanum tuberosum* egde äfven en plats bland botaniska trädgårdens näringsväxter och säges af förf. redan denna tid vara allmännare känd. ¹⁾

Detta arbete öfver bot. trädgårdens växter, hvarför vi lemnat ofvanstående redogörelse, väckte stort uppseende både inom och utomlands, och i *L. Salvii Lärda Tidningar* anmäldes detsamma i följande ordalag för svenska allmänheten den 12 Maj 1748:

»Herr Arehiatern har i detta sköna verk uppräknat alla de rare örter och trån, som Han med mycken möda samlat och infört i Upsala Acad. Trädgård. Wid hwarje ört har Han gifwit, utom dess Genus, en pålitelig differentia eller kännemärke, hvarmed hon kan skiljas ifrån de andre af samma slag: sedan bar Han tilsatt de förnämsta namn hos Auctorer, som hafva någon wacker figur eller beskrifning på samma ört. Han har ock tillagt sjelfwa orten, der hwarje ört wildt växer i werlden, och änteligen huru hon bör af Trädgårdsmästare skötas: nämligen, om hon tål at ställas under bar himmel och uthärdar våra wintrar: eller om hon bör täckas öfwer wintren: införas öfwer wintren i swalt rum: eller ock öfwer hela året hållas i et warmt drefhus; hwilket icke är en ringa anledning och hjälp för dem, som äga Trädgårdar.

De raraste örter, som tilförenne antingen warit aldeles ofullkomligen beskrefne eller aldeles okunnige, finnas här boskrefne, och på de örter, som brukas i Apotheken, är här tilsatt Apothekarenes namn, och Swenska namn på dem, som äga namn på Swenska.

Samlingen är ganska ansenlig, fast Auctor utslutit alla dem, som wäxa wildt inom lands; så at wi säkert kunna säga, det ingen Swensk Trädgård någonsin hyst så många slag, som denna wår lärda Linnæus har, och utan Academiens kostnad, skaffat dem alla in til Academiæ Trädgården.

Efter det Latinska, Swenska och Apothekare Registret följer ock här en uppteckning på alla köks-örter, sädeslag och plantagier,

¹⁾ »Hospitatur sub dio et vulgaris in Hortis, annuum, ex tuberibus propagandum». Redan då hade växten erhållit sitt svenska namn: jordpäron.

och sist en kårt upställning efter orterna i werlden, der hwart och et slag växer.

Auctor berättar wäl, at Han skrifwit detta werk endast för de studerande wid Upsala Academie, at de ej må behöfwa teckna up namnen; men det är sannerligen icke mindre nyttigt så wäl för andra Academici och lärda Botanister, hwilka lär finna många nya örter och rön, som äfwen för Apothekare at weta huru Apothekareörterna böra skötas, och för Trägårdsmästare, Landthushållare, hwilka äga Plantagier, samt för hwar och en, som wil hafwa nöje af Trägårdar.

I denna Trägård få wi nu åskåda Palmträn, Sockerrör, Coffé, Ingofära, Galanga, Arbor tristis, de många sköna Mesembryanthema, Ananas, Amaryllis, många slags Aloë, Mimosa, som ihopdrager sig, då en tager efter henne, Coccionell-trä, Euphorbium, Trädet Gumi Arabicum, Rosa di Hierico, Gerania africana, Rosa Sinensis, Abelmosch, Corallträdet, Lathyrus, som bär frukten under jorden, Anandria, Colocasia, åtskillige Fios passionis, Lachmus, Trädet, som gör fallande sot, och en ganska stor samling af härliga växter från Sibirien, de der alla tåla våra wintrar, liksom Pioner, men aldrig tillförne warit i Sverige. Här äro örter, som öppna sin blomma kl. 12 och sluta den tilsamman kl. 1. Andra, som öppna blomman kl. 3 och sluta henne kl. 9. Andra, som öppna blomman kl. 7 och sluta henne kl. 10 etc.

Auctor har dedicerat detta sit arbete åt sin Höga Gynnare, Hans Kongl. Höghet. I företalet prisar han Hennes Kongl. Höghet samt Herrar grefwe Piper och Törnflygt och Herr De Geer, som skänkt Orangerieträn, och sedermera alla utländska Botanister, som skickat honom frön.

Således underlåter ej wår Linnæus at tjena det allmänna. Hwart år ger honom nya ämnen, hwaruti Hans wittra penna finner sit nöje. Han riktar de Lärdas kunskap med nya anmärkningar. Naturens sällsamma verkningar, som warit dolde för andras ögon i så långa tider, hinna ej fly för wår Linnæi upmärksamhet. Han följer dem tätt på spåret efter och upoffrar alla krafter til de ungas nytta. Lycklig den ungdom, som wet rätt gagna sig deraf.»

I sina biografiska anteckningar omnämner Linnæus flerstädes den botaniska trädgården samt hvad han till dess fördel uträttat och skrifwer bland annat derom:

»Hortus Upsaliensis ådagalägger den flit och osparda möda som Linnæus haft vid Academie Trädgården, i hvilken han visar en oändelig myckenhet af Indianske växter kunna tvingas till vår nordiske Pohl. Han har icke alenast gjordt detta arbete till ungdomens tjänst, att lätt behålla namnen och kännemärken, utan ock vid hvarje art upptecknad dess skötsel och cultur. Ju längre en Trädgård ligger i Norden, ju större konst fordras att behålla växterna och altså hos oss den mästa. En otrolig correspondance har skaffadt Linnæum frön ifrån de aflägsnaste länder, Sibirien, Canada, Caput Bonæ Spei och Indien».

Underhållet och skötseln af denna botaniska trädgård med ett så stort antal växter kräfde snart ökade penninganslag och större personal, hvarföre Linnæus följande år föreslog consistorium, ¹⁾ att akad. trädgården måtte erhålla 100 lass ved i stället för 60, som förut varit för ändamålet anslagna, alldenstund kakelugnarnas antal i växthusen ökats från 5 till 9; att orangeridrängen måtte få sin årliga lön ökad från 60 till 100 daler kopparmynt; att 600 dal. koppmynt måtte anslås till en gesäll, hvilken kunde vara örtagårdsmästarens förnämsta biträde; samt att örtagårdsmästaren måtte erhålla titel af inspektor, »hvilken character brukas at distingvera the ansenligare trädgårdsmästare.» Dessa fordringar biföllos också af kanslern följande året ²⁾, hvarefter en gesäll vid namn Fischer antogs för trädgårdens och orangeriets behof.

Att botaniska trädgården i Upsala under en naturen och dess studium så hängifven prefekt som Carolus Linnæus ej skulle blifva obogagnad, var helt naturligt. Sjelf föreläste han hvarje år under vintern något af de till medicinen närmare hörande ännen, men så snart våren väckt blomsterverlden till lif, demonstrerade han trädgårdens växter eller också företog han excursioner i Upsalatrakton. ³⁾ Den kärlek till naturen och i synnerhet växtrikets alster,

¹⁾ Cons. prot. 1749 den 13 Okt.

²⁾ Kansl. bref. 1750 den 15 Mars.

³⁾ Dessa excursioner skildrar Linnæus i sin sjelfbiografi på följande lifliga sätt: »1748 utgifver Linnæus Hortum Upsaliensem och sjette edition af sitt systema Naturæ med essentiella characterer och altså drifver här (i Upsala) Naturkunnigheten till sin högsta spets, så, att Botaniqven i intet Rike i Europa kunne stigas wara i mera flor. Ty då han åhrligen botanicerade sommartiden, hade han ett par hundrade Auditores, som samlade örter och insecter, anställde observationer, skjüte foglar, förde protocoll. Och sedan de ifrån morgonen kl. 7 til aftonen kl.

som hans enkla och dock så tjugusånde föredrag uttryckte samt den klarhet och intagande behag, hvarmed han tydde naturens bok, lockade en mängd åhörare, så att han om sina föreläsningar i botaniska trädgården under Maj månad år 1754 skref till arkiater Abraham Bäck: «*Studiosi auditoris publici in undant quotidie Hortum, ut nunquam habuerim plures, forte nec alius Professor; bodie numerati fuere auditores 250 circiter. Doceo quod patrie proficua et communi salutis.*» Oupphörligt sökte Linnæus också att ingifva sina lärjungar ett lefvande intresse för naturvetenskapens studium och uppgaf understundom för de mera framstående af dem ämnen att studera i fria naturen och sedermera till honom inlemnade iakttagelserna derom. Till flera af dessa arbeten, som sedermera utkommo under form af akademiska afhandlingar, hvilka dock troligtvis förut blifvit af Linnæus genomsödda och förbättrade, lemnade botaniska trädgården med dess rikedom på växter ett betydande material, och bland dylika arbeten må här anföras P. Löflings förträffliga afhandling: *Gemmæ arborum*, hvilken utkom på senhösten 1749. Äfven till zoologiska rön lemnade trädgården anledning, och så till exempel meddelas i M. Bæeckners under Linnæi presidium år 1752 utgifna disputation *Noxa insectorum* några uppgifter öfver insekter, som angripit bet. trädgårdens växter.

Denna trädgård, som var resultatet af Linnæi outtröttliga omsorger, var också ett af de förnämsta föremålen för hans ömhet, hvilket han äfven både offentligen och enskildt uttalade.

»*Nostis, Patres Civesque*», säger han i sin inbjudningsskrift till firandet af arsprinsens födelsedag år 1750, »*quod in Horto Academico totus sim, quod hic mea Rhodus sit, aut potius hic meum Elysium; vernant hic mihi quotidie jam et adolescent novæ voluptates; teneo hic, quæ volo, spolia Orientis Occidentisque, et nisi me fallo, id quod Babyloniorum vestibus, Sinensiumque vasis longe*

9 onsdagar och lögerdagar botanicerat, återkommo de i staden med blomster i hattarna, samt med pukor och waldhorn följde sin Anförare till Trädgården igenom hela staden. Åtskillige så utländingar som Herrar ifrån Stockholm bewistade dessa Linnæi excursioner. Men ock just nu hade wetenskapen kommit till sitt högsta.» — *Salvii Lärda Tidningar*, hvilka med nycken noggrannhet redogjorde för Linnæi arbeten, nämna, att L. vid den excursion. som anställdes den 1 Juni 1748, haft mera än 100 åhörare och bland dem hofkanslern greve H. Gyllenborg, som alltifrån kl. 6 på morgonen och till kl. 8 på aftonen varit Linnæus följaktig.

est speciosius; Hic disco et doceo: Hinc summi opificis sapientiam ipse, aliis aliisque documentis se prodentem, admiror et aliis monstro.

Hanc vero tam jucundam provinciam, si ante aliquot lustra sortitus fuisset, quam exiliter ornatam tenuisset! non quod cujusdam cura illi defuerit, sed quod adeo exhausti antea erant Academicæ hujus reditus, ut vix ad necessarios faciendos sumtus suffecerint, inter quos autem an Botanices cura referri debeat, eo acrius dubitatum invenietis, quo longius a nostris temporibus recesseritis.

Jam vero cura eorum, qui partim industriæ suæ mercede hodieque fruuntur, partim fati functi, id a me poseunt, ut pulcherrimis, quæ areolas meas distinguunt floribus Leonuri, Amaryllidis, Gloriosæque, plenis, calathis eorum tumulos consternam, factum est, ut tot impensis Academicæ facultates suppetierint; ego vero, si munus hoc aliquot lustris serius adissem, occupasset alter haud dubie eam voluptatem, quæ jam perfruo, rem tanquam integram suscipiendi, proque meo ingenio Floram meam ornandi.»

I Linneei brevexling med förtrognare vänner, och af dem isynnerhet ark. Abraham Bäck, ser man oupphörligt prof på hans tillgifvenhet för naturvetenskapen, och oofferhärmlig är den naiva glädje, hvarmed han helsar hvarje för vetenskapen eller botaniska trädgården ny växt och skildrar fägringen hos Floras täcka alster. Han skrifer till Bäck och meddelar, när någon sällsynt och förut af honom osedd växt uppspirat i trädgården, huru han med största ifver och sorgfällighet öfvervakar dess blomning¹⁾, och i sitt färgrika språk beskriver han, när den ena eller andra växten slagit ut sina blommor, så att han fått examinera densamma och glädja sina ögon af dess skönhet. Han gjorde oupphörligt nya rön²⁾ i

¹⁾ Linnaeus till A. Bäck i Juli 1758: »Cistus exstipulatus ebractentus har jag vakat på i 3 dagar, hon blommar och jag får ej se blomman, i natt skall jag waka ut henne, fast det wore litet mot bruns-reglorne, jag skall se henne om det ej wore wilt.»

²⁾ »När jag kom hem» skrifer han d. 10 Sept. 1751 till A. Bäck, hvilken han nys besat på, »fint jag ut trädgården ej ännu lidit af kölden; han myste ätt mig, fast uti triste väderlek; hwar timma har han gifwit mig nya nöjen med owanlige örter examinerande, ibland hwilka en owanlig Tobak ifrån Peru. floribus ringentibus, gifwer mig största nöjet.» Följande år skrifer han den 30 Juli: »jag har dageligen och stundeligen nya rön i trädgården. at jag aldrig går in med mindre jag läser något. Jag har där fått ett indianiskt gräs, som har endast en stamen i Bloman, det aldrig något (hittills) upträckt gräs ägt.»

trädgården, som han också med synbar glädje meddelade sina närmare vänner, hvilka han ofta inbjuder att komma till Upsala, när trädgården stod i sitt yppersta flor, och der tillsammans med honom taga närmare kännedom om dess skatter och dela det ädla nöje, som åskådandet deraf skänkte. ¹⁾ Sjelf ledde han bokstafligen med växtvärlden, och då denna om våren vaknade från sin vinter-sömn, så var detta en företeelse, som alltid och äfven på hans ålderdom liksom skänkte honom nytt lif och förnygring. »Jag har intet tid nu att tänka på sjukdomar», skrifer han den 1 Maj 1750 till A. Bäck, »Flora kommer strykande med hela sin sköna armé, jag måste mönstra henne och ändoch skiöta akademiska sakorne.»

På hösten 1753 utgaf stud. J. C. Höjer under Linnæi præsidium en akademisk afhandling med titel *Demonstrationes plantarum in Horto Upsalensi MDCCCLIII*. hvaruti han, som också titeln angifver, redogör för de af bot. trädgårdens växter, hvaröfver Linnæus detta år föreläst. I början af denna afhandling söker förf. uppvisa ändamålet och nyttan med botaniska trädgårdar, der de studorande egde tillfälle att se växterna under hela deras utvecklingsstadium, göra sig förtrogne med deras metamorfoser samt lära känna deras smak och lukt, hvilket med afseende på växternas medicinska användning vore af vigt att känna. »Horti Academici eum in finem nequaquam sunt instituti, ut plantæ Medicinales, in gratiam Pharmacopolarum ad morbos pollendos, ibi serantur, sed ut Medici vere cognoscant Plantas, hæc et alia quædam virtute præstantes; Sunt enim Horti hi vivæ quasi Bibliothecæ plantarum.»

Det kalla klimatet och trädgårdens läge så högt upp i Norden medförde dock stora svårigheter vid odlingen och bibehållandet af derstädes på kalljord uppdragna sydligare växter, hvilka

¹⁾ Linnæus till Bäck i Juli 1753: »Min käraste Broder nämna aldrig Drottningholm, medan ferierne påstå och trädgården står i sin bästa blomma. Om Prof. Kalm är kommen, så kiör honom hufvudstupa hit at se trädgården i sin fägring.» Några dagar efteråt skrifer han änyo till Bäck: »När M. Br. varit på Drottningholm, så res hit och se trädgården; jag tycker att han meritörer at se på några dagar. När Min Bror sett stora världen och kongar, så res till en liten printz i florarrike och se till, om icke där är mera för ögonen, fast mindre för munnen. Lätt oss gå i vår natträck och stänga till porten.»

antingen alldeles icke, eller ock så sent utslago sina blommor, att någon frömognad icke kunde inträffa. Under sommaren 1753 hade man till och med sett, att några utländska växter, sannolikt emedan värmegraden var otillräcklig, ej på vanligt sätt utvecklade sina blommor, men ändock satt frön. ¹⁾ Detta egendomliga förhållande visade sig dels med några växter från Spanien såsom: (*Cistus*) *Helianthemum guttatum* och *salicifolium*, *Salvia Verbenaca*, *Silene portensis* (L.), *Crucianella patula*, och dels med *Campanula perfoliata*, *C. hybrida*, *Ruellia clandestina*, *Tussilago Anandria* (L.), *Lamium amplexicaule*, *Ipomæa Pes tigridis*. Med de svenska växterna från Lappland och fjälltrakterna i allmänhet egde det förhållandet rum, att de, när de flyttats till botaniska trädgården i Upsala, ofta fröso bort un-

¹⁾ Om kleistogami, såsom troligt är, vid detta tillfälle förorsakats af för låg temperatur, så torde densamma haft till ändamål att skydda befruktningsdelarna för kylan och inom blommorna åstadkomma en så hög värmegrad, att pollination och frösättning ändock kunde möjliggöras. Redan år 1745 eller kanske ännu tidigare hade man haft tillfälle att i trädgården iakttaga exempel på kleistogami, synbarligen föranledd af för låg temperatur. I en under Linnæi præsidium sistnämnda år utgifven afhandling om *Anandria* (*Tussilago Anandria* L., *Anandria Bellidistrum* Dec.) heter det nämligen under beskrifningen öfver blomman: »Notatu omnino dignum est, quod calyx cum suis squamis ita omnino claudatur, ut ne minima quidem apertura aëri circumfuso detur deiciendi farinam in pistilla, et sane si unam excipiamus *Ficum*, non alia datur herba adhuc cognita, cui id contingat. Est ergo hoc attributum plane singulare in Regno Vegetabili. Itaque farina antherarum, me quidem iudice, capitulo a ventis agitato et caule incurvato communicatur cum lateralibus et circumstantibus pistillis.

Proxime præterita Æstate capitulum ejus de die in diem attento oculo animaque intuebamur, sperantes fore, ut aperiretur quotidie calyx ejus et flos, ad suum indicandum genus, explicaretur; sed spe frustrabamur nostra. Tandem integro mense in expectationem floris continuum insumto, visus est crassus quidem pappus per calycem protrudi in indicium maturi fructus; qvare, nobis insciis, qvanvis indies attente inspiceretur capitulum, florem tamen sese celerrime prodiisse, et protinus calycem clausum esse, nobis persvadebamus. Et ideo, ne amplius idem obveniret incommodum, acu aperuimus capitulum herbæ libero in aëre positæ. Calyce explicato integer discus flosculorum conspiciendum se præbuit superiore licet parte calycis clausa et hemisphærii instar vacua; omnes flosculi enati erant et perfectissimi, unde pronum erat colligere, flores apertos et expansos frustra exspectari, quod etiam sequente comprobatum est tempore.» — Linnæus, som under flera år observerat ofvannämnda växt, säger i andra upplagan af *Species plantarum* p. 1213 härom: »Una eademque planta, quæ in Solo libero tempore ætatis calycem clausum flore occultato gerit, in olla loco calidiori florem præcociorem radiatum expandit radii petalis tripartitis, ut variis annis observavimus.»

der vintern, oaktadt temperaturen i höga Norden naturligtvis var vida lägre under vintern än i Upsala. Anledningen, hvarföre de bättre uthärdade under en nordligare breddgrad, kom sig derutaf, att de der redan mot slutet af Augusti öfverhöljdes af ett snötäcke, som oafbrutet skyddade dem tills vårens ankomst. I Upsala måste man under den kallare årstiden skydda t. ex. en så högnordisk växt som *Mulgodium alpinum*, för att den ej skulle gå ut. Hvad de i varmhusen förvarade indiska växterna angick, så skulle de nog kunnat trifvas derstädes, om värme varit deras enda livsvilkor, men som de äfven behöfde solljus och solen under de mulna dagarna i Januari och Februari knappt kunde genomtränga de tjocka skyar, af hvilka himlen då vanligen var öfverdragen, så utmattades dessa tropiska växter deraf till den grad, att de knappt under hela sommaren kunde repa sig, utan oftast gingo under. »Hinc fit, ut Plantæ in terris borealibus, eura et labore maximo ægre conservari possint, unde et Horti illi Botanici gravioribus subjecti sunt vicissitudinibus, quam feliciores in terris propius ad meridiem sitis.»

Under de demonstrationer öfver botaniska trädgårdens växter, som Linnæus både offentligt och enskildt förehaft, hade dels ett stort antal växter tillkommit, sedan Linnæus år 1748 utgaf sitt arbete deröfver, och dels hade åtskilliga dori upptagna så småningom försvunnit, hvarföre afhandlingens förf. företagit sig att i denna sin disputation upptaga alla dem, som år 1753 demonstrerats i bot. trädgården. »Novum quasi, pro hoc anno, Hortum Upsaliensem exhibeo sistoque, ut videat Lector divitias apud nos vigentes, adjectis simul paucis, quas colligere potui, observationibus, Studioso Botanico profuturis.»

De i denna afhandling upptagna växter, som odlades i botaniska trädgården, utgöra, efter Linnæi begränsning, 541 släkten, fördelade i 1434 arter, och deribland några få varieteter. Förteckningen deröfver utgör endast en namulista med några få noter innehållande diagnoser öfver ett mindre antal af de upptagne växterna. Af de utländska växter, som tillkommit sedan 1748, må anföras: *Canna angustifolia*, *Corispermum hyssopifolium*, *Phillyrea angustifolia*, *Gratiola officinalis*, *Monarda fistulosa*, *Salvia Verbenaca*, *Collinsonia canadensis*, *Loeflingia hispanica*, *Ortogia hispanica*, *Antholyza Cunonia*, *Iris susiana*, *I. virginica*, *I. tuberosa*, *I. persica*, *Panicum latifolium*, *Trisetum Loeflingianum*, *Elymus canadensis*.

sis, E. Caput Medusa, Queria (Alsine) hispanica, Dipsacus laciniatus, Plantago Cynops, Ptelea trifoliata, Rivina humilis, Dodocatheon Meadia ¹⁾, Plumbago europæa, Convolvulus cantabrica, Ipomœa hederacea, I. Pes tigridis, Datura ferox, Nicandra physaloides, Physalis pubescens, Lycopersicum esculentum, L. peruvianum, Zizyphus vulgaris, Z. Lotus, Celastrus pyracanthus, Vitis Labrusca, Eryngium amethystinum, Rhus Toxicodendron, Bulbocodium verum, Asphodelus fistulosus, Velezia rigida, Oryza sativa, ²⁾ Rheum Rhabarbarum (undulatum), Sophora heptaphylla, Capparis spinosa, Actæa racemosa, Clematis Viorna, C. Vitalba, Teucrium Botrys, Sideritis erotica, Stachys alpina, Scutellaria lateriflora, Phryma leptostachya, Capraria biflora, Dodartia orientalis, Hesperis africana, ³⁾

¹⁾ Denna växt hade Linnæus det nöjet att få i blomning redan 1751 och skrifer derom s. å. i Mars månad till arkitekten A. Bäck: »I går kom första blomman fram på Dodocatheon ett nytt genus, som jag fått för några år (sedan) från America, och jag sedt på henne teken till blomma nu i 2 månader, änteligen har hon kommit ut helt prächtig. Örten med blad, stielk, umbella är Primula, men blommorna Cyclamen.» Ytterligare skrifer han till Bäck den 26 April: »Dodocatheon blommor nu i trädgården så prächtig, at naturen ej kan afbildla den samma artigave, eller någor annor växt, men är allenast ett enda stånd.»

²⁾ Redan på hösten 1750 meddelas i Salvii Lärda Tidningar af en anonym brefskrifvare, som varit på besök i Upsala: »I Academiæ Trädgården såg jag de rätta Risgrynen stå nu i blomma, hwilka liära wara de första, som någonsin blommat i Swerige, med många andra Rariteter.»

³⁾ Det hade ej kunnat undgå Linnæi skarpa och alltid vakna uppmärksamhet, att åtskilliga växter såsom t. ex. Hesperis tristis m. fl. under dagens lopp voro luktlösa, men deremot under natten utandades den behagligaste doft. Han anade dock icke, att denna omständighet stod i samband med befruktningen och var ett af de kraftigaste medel att under dygnets mörkare tid till växterna locka de nattinsekter, som förmedlade densamma genom att öfverföra frömjölet från den ena blomman till den andra. Följande iukttagelser lärom meddelade han Abr. Bäck i Sept. 1751: »Hesperis tristis notissima planta floribus exoletis, sed suaveolentissimis, at tantum noctu.

Geranium triste isdem gaudet floribus quoad colorem et eodem odore, etiam tantum noctu.

Cestrum itidem colore florum eodem, eodem odore fragrantissimo sed tantum noctu.

Quercubus itaque Hortulanum, nam Geranium gibbosum, qui eodem colore gaudet florum, sil noctu fragrans; respondebat se non observasse, jussi adportare ollam et ingruente vespera totum conclave replebat fragrantissimo eodem odore, de die plane inodorus flos.

Cleome violacea, *Geranium sibiricum*, *Hibiscus palustris*, *H. Sabdariffa*, *Aeschynomene americana*, *Lupinus angustifolius*, *Lathyrus inconspicuus*, *L. tingitanus*, *Scorpiurus muricata*, *S. subvillosa*, *Hedysarum pulchellum*, *Astragalus alopecuroides*, *A. galegiformis*, *Oxytropis uralensis*, *Biserrula Pelecinus*, *Trifolium stellatum*, *T. Cherleri*, *Lotus eroticus*, *Trigonella polyceratia*, *T. monspoliaca*, *Lactuca saligna*, *Hyosoris radiata*, *Eupatorium purpureum*, *Baccharis halimifolia*, *Helianthus decapetalus*, *Rudbeckia hirta*, *Silphium laciniatum*, *Passiflora lutea*, *Calla æthiopica*, *Axyris amaranthoides*, *Jatropha Curcas*, *Hura crepitans*, *Momordica Charantia*, *Cucumis Dudaim*, *Tamus communis*, *Smilax aspera*, *Datisca cannabina*, *Clusia pulchella*, *Celtis australis*, *Veratrum album*, *Sorghum saccharatum*, *Echinaria capitata*, *Acer Negundo*, *Fraxinus americana*, *Panax quinquefolium*, *Chamaerops humilis*.

Bland sällsyntare och mera utmärkta skandinaviska växter, som ännu funnos i trädgården och under sommaren 1753 demonstrerats, kunna nämnas, såsom en komplettering af de inhemska i trädgården odlade växter, hvilka förut uppgifvits under redogörelsen för 1748 års katalog: *Blitum capitatum*, *B. virgatum*, *Veronica hederifolia*, *V. longifolia*, *Salvia pratensis*, *Valerianella olitoria*, *Cladium Mariscus*, *Panicum Crus galli*, *Milium effusum*, *Pea alpina* var. *vivipara*, *Elymus arenarius*, *Globularia vulgaris*, *Sherardia arvensis*, *Asperula odorata*, *A. tinctoria*, *Plantago Coronopus*, *P. maritima*, *Sanguisorba officinalis*, *Ilex Aquifolium*, *Lithospermum officinale*, *Lysimachia Nummularia*, *Convolvulus Sepium*, *Polemonium coeruleum*, *Campanula glomerata*, *C. patula*, *Lonicera Periclymenum*, *Verbascum Lychnitis*, *Rhamnus cathartica*, *Evyonymus europæus*, *Hedera Helix*, *Chenopodium Vulvaria*, *Salsola Kali*, *Bupleurum tenuissimum* (?), *Eryngium maritimum*, *Haloscias scoticum*, *Angelica Archangelica*, *Cicuta virosa*, *Pecten Veneris*, *Che-*

Altero die jussit etiam ollam cum Cheirantho fruticoso adportavi, cujus odorem nunq. observavimus et plane inodorus erat; at ingruente vespera certabat etiam hic flos cum priori eodem odore, eadem vehementia.

cur itaque omnes flores nobis noti floribus exoletis sit singulari et proprio odore fragrantissimo eoque tantum necta?

dixerant physici, quod hi odores suaveolentes de die non sentiantur, cum sint tenuissimi et avolant, adeoque posui ollam per dimidium diem in tumbra Cameræ sub campana vitrea; sed nullus odor emanavit; adeoque hi flores propria vi necta odori et de die plane non volatiles, cur hoc?

rophyllum temulum, Imperatoria Ostruthium, Sambucus Ebulus, Statice Limonium, Allium arenarium, A. ursinum, Fritillaria Meleagris, Anthericum ramosum, A. Liliago, Narthecium ossifragum, Convallaria verticillata, Alisma ranunculoides, Epilobium hirsutum, E. tetragonum, Polygonum Bistorta, Saxifraga Cotyledon, Gypsophila fastigiata, Dianthus arenarius, Silene viscosa, S. noctiflora, Viscaria alpina, Asarum europæum, Euphorbia Esula, E. palustris, Sempervivum tectorum, Rubus arcticus, Potentilla fruticosa, P. rupestris, P. norvegica, Papaver nudicaule, P. Argemone, Aconitum Lycoctonum, A. Napellus, Aquilegia vulgaris, Thalictrum alpinum, T. minus, T. aquilegifolium, Adonis vernalis, Ranunculus acnitifolius, R. arvensis, Trollius europæus, Teucrium Scordium, Betonica officinalis, Origanum vulgare, Dracocephalum Ruyschiana, D. thymiflorum, Melampyrum arvense, Linaria Flatine, L. minor, Antirrhinum Orontium, Digitalis purpurea, Linnaea borealis, Neslia paniculata, Draba nemorosa, Lepidium latifolium, Hutchinsia petraea, Cochlearia officinalis, Dentaria bulbifera, Cardamine impatiens, Sinapis alba, Isatis tinctoria, Crambe maritima, Geranium phæum, G. bohemicum, G. lucidum, G. molle, G. columbinum, G. sanguineum, Malva Aleca, M. moschata, Lavatera thuringiaca, Corydalis cava, Sarrhamnus scoparius, Genista tinctoria, G. pilosa (?) ¹⁾ Lathyrus maritimus, Orobus vernus O. niger, Lathyrus tuberosus, Ulex europæus, Coronilla Emerus, Trifolium fragiferum, Tragopogon porrifolius, Hieracium sabaudum, Crepis biennis, Cichorium Intybus, Carduus nutans, C. acanthoides, Onopordon Acanthium, Eupatorium cannabinum, Artemisia rupestris, A. maritima, Petasites officinalis, Senecio Jacobæa, S. viscosus, Inula Helenium, Pulicaria vulgaris, Chrysanthomum segetum, C. Parthenium, Cotula coronopifolia, Centaurea phrygia, Viola odorata, Impatiens Noli tangere, Orchis militaris, O. ustulata, Listera ovata, Ophrys myodes, Epipactis latifolia, Aristolochia Clematitis, Arum maculatum,

¹⁾ C. Linnaeus till P. Elvius (odat.): »Genista spinosa går rätt svalt i Sverige, om det icke wore i Skåne. Jag har sått henne i Trägården hwart år, men hon dör allt om winterne. Till häckar är hon rätt braf, ty hon håller Creaturen borta. Men dock ser jag ej, hwarnti hon är bättre än vårt Hagtorn. I Holland, England, Frankrike är hon mycket allmän. Jorden här wår sandblandad, där hon skall hafwas wäld. — Hvilken art L. här finsår med Genista spinosa, våga vi ej afgöra

Betula nana, *Poterium Sanguisorba*, *Bryonia alba*, *Salix purpurea*, *S. viminalis*, *Myrica Gale*, *Rhodiola rosea*, *Mercurialis perennis*, *Taxus baccata*, *Holcus lanatus*, *Hierochloa borealis*, *Parietaria officinalis*, *Halimus portulacoides*.

Följande året utkommo under Linnæi præsidium tvänne akademiska afhandlingar af vigt för den inhemska landthushållningen och trädgårdsskötseln. Den första af dessa, *stationes plantarum* af A. Hedenberg, utreder frågan om den för växterna lämpligaste jordmån och förekomstort och fäster uppmärksamheten på vigten af detta ämne för idkandet af en rationell trädgårdsskötsel. »Unicum et solidum recte Solum hoc natale vocatur fundamentum, quo omnis nititur Horticultura, adeo ut non alius, quam qui solum vegetabilium natale perspectum habet, idemque imitari novit, huic muneris sit admovendus. — — Nempe quando somina exotica in hortis Academicis propaganda sunt, omnia experimenta incerta evadent, si plantarum earundem solum ignoramus: Botanici ideo Professoris est, de hac re erudire hortulanum, qui alias laud dubie in cæcorum experimenterum versatur caligine: Quid? quod Horticultura talis mera empirica fiet et obscura notitia. Hortulanum igitur diversas plantarum species in Horto suo alere cupientem ad hanc amussim hortum instruere oportet, nimirum varias soli, ut ita dicam, Species et Climatam præstabit. Horticultura solidum illud fundamentum agnoscens, in coetu eruditorum hucusque desideratur, atque nostro tempore accuratissimi hortulanorum libri ejusvis plantæ historiam atque tractationem amplam exhibent.» I det föreliggande arbetet fäster förf. vidare uppmärksamheten på de förändrade egenskaper somliga växter erhålla genom odling, hvarpå flera exempel anföras, och slutar med en efter deras förekomst uppställd öfversigt af de till svenska floran hörande växter.

Den andra af dessa afhandlingar, hvilken bär titeln *Horticultura academica* och som mot slutet af året framställdes af G. Wollrath, är en praktisk afhandling i trädgårdsskötsel, sådan som den troligen idkades i bot. trädgården i Upsala. Förf. börjar med en uppräknig och beskrifning öfver de olika slags trädgårdar, som kunde förekomma, och lemnar följande skildring af en botanisk trädgård: »Paradisi vocari solent Horti, in quibus varii generis coluntur plantæ exoticæ, quotquot scilicet undique conquiri possunt, ut plerasque Plantas simul, velut in compendium redactas, videre

et unam cum altera conferre liceat. Ejusmodi Horti, nostro ævo, ad præstantissimas Academias sunt instructi, ut plura simul vegetabilia videre queat studiosa Juventus, quam antea multi, qui totam ætatem operamque omnem Botanicæ addiscendæ impendunt. Ejusmodi *Hortus*, qui vulgo dicitur *Academicus* vel *Botanicus*, plurimum artis requirit, cum tot tamque varia vegetabilia hic servari debeant, et Horticultura hic instituenda, theoriam et praxin supponit vastissimam, quippe quæ singulorum, quos supra recensuimus Hortorum culturam involvit, si quidem omnibus numeris absoluta censenda est. Itaque in hac exponenda mea jam qualiscunque versabitur opera.»

Vid trädgårdssköteln, der man med afseende på växternas framalstrande skulle söka imitera naturen — »Horticultura non est nisi nature imitatrix in vegetabilibus producendis» — hade man att fästa en synnerlig vikt vid klimat och växtplats. Förf. beskriver derefter de olika zonerna med deras värmegrad, öfvergår så till jordmånen's beskaffenhet och skildrar dess olika slag samt de derå förekommande växter. Södermera öfvergår han till de äligganden, som vid en dylik botanisk trädgård tillkomma trädgårdsmästaren, huru denne skall förstå att till växternas nytta göra jordblandningar, ¹⁾ så frön i rätt tid, ombesörja vattning och korteligen sköta trädgården och drifhusen på bästa sätt, hvarom närmare beskrifning i det föreg. meddelas. »Hortum etiam ornare sciat areis pulere ordinatis atque in agellis æquatos divisis, Buxoque marginatis, nec non densis sepibus varia arte topiaria circumtonsis.»

Under tiden hade botaniska trädgården orhållit någon ytterligare tillökning i areal derigenom, att man år 1753 till densamma inköpte en på norra sidan liggande tomt, alldenstund på denna fanns en brunn och dessutom vann trädgården derigenom i regelbundenhet. För öfrigt anskaffades luckor till orangeriet, hvarst äfven flera fönster insattes, och sand framkördes på gångarne »efter wanligheten till Promotionstiden.» Flera naturvetenskapliga

¹⁾ Sjelf sysselsatte Linnæus sig med åtskilliga försök i detta afseende och om ett dylikt skrifer han den 3 Juli 1753 till A. Bäck: »jag log åht Lunaria ægyptiaca; alla fröerna visnade för mig, utom en enda, ty tog jag litet agilla nilotica och strödde omkring. straxt quicknade hon och fik nytt lif af modersmjölken.»

arbeten inköptes och bland dem ett nytt ex. af A. von Rhodens ståtliga arbete Hortus Malabaricus.

Bland nya växter, som vid denna period inkommo i trädgården, må nämnas *Coffea* och *Helianthemum oelandicum*, båda från den nitiske naturforskaren Dr. C. A. Wahlbom i Kalmar.¹⁾ Som trädgården nu egde ett tomligen godt förråd af sällsyntare varmhushäxter och deribland »plantæ succulentæ», hvilka synas hafva mycket intresserat Linnæus sjelf,²⁾ så blef han i stånd att kunna med gåfvor häraf uppvakta blomsterälskare, och i dotta afseende erhöil han 1755 ett välkommet tillfälle att visa sin uppmärksamhet emot sin välgörare riksrådet C. G. Tessins fru, grefvinnan Ulrika Tessin, såsom han skrifver till grofven sjelf i Februari sistn. år: »Det är mig berättat at Hennes Höggr. Nåde har lust lägga sig till succulente planter i sitt orangerie. Pår jag tillfälle, då wintorkiöden uphörer, skall jag communicera alla de sorter jag äger i trädgården, och har jag en hop af *Cactis*, *Aloëbus* och andre, men *Mesembryanthema* ägor jag ej öfwer 4, ty de andre äro bortgångne, emädan trädgården om wintren ej passar för dem, som böra nödwändigt förskrifwas ifrån Holland.» Redan i början af Maj månad s. å. skickar L. till P. Osbeck, som för tillfället var hofpredikant hos riksrådet Tessin på Åkerö, för grefvinnans räkning frö af *Mimosa sensitiva*, *Portuluca pilosa*, *Dodecatheon*, *Axyris*, *Conchrus*, *Frankenia* och *Passiflora* samt beskrifvor, huru de skulle uppdragas. »Gud förlåte Eder», säger Linnæus i postskriptum, »om I låter någor annor menniska få ett enda frö af *Mimosa*, än endast Grevinnan.» Presenterna togo ej slut med

¹⁾ Linnæus till C. A. Wahlbom 1754 den 9 April: »Coffeträdet, som H:r Doctoren sände mig, växer admirabelt och lärer i sommar bära frucht, at jag det ej ä nye behöfwer. — — — Kunne H:r Doctoren i sommar skaffa mig till trädgården ifrån Oeland *Ranunculum illyricum* och *Chrysocomum* till trädgården, wore det mig en alt för kär gåfwa; äfwen den lilla *Cistus* ifrån ullwaren.» Följande år (den 20 Mars) beder L., att Wahlbom måtte skaffa honom frön eller rötter af *Chrysocomum*, at hon må prisa H:r Assessoren årligen i trädgården. Kunne sigur fås på *Cistus oelandicus*, som jag wähil aldrig läser få se i trädgården, wore det makalöst wähil, Flora skall och ärkienna H:r Doctoren och Assessoren för den prydnaden. *Helianthemum oelandicum* erhöil Linnæus på lösten samma år ifrån Dr. Wahlbom.

²⁾ Nu blommar *Cactus grandiflorus* i trädgården, makalöst wacker, skrifver Linnæus d. 19 Juni 1767 till A. Bäck.

detta, utan i Mars månad 1756 uppvaktade Linnæus grefvinnan å nyo med rötter af *Mirabilis longiflora* och en art *Dodecathoon*. Sin erkänsla för denna uppmärksamhet visade greve Tessin genom att vid flera tillfällen sända Linnæus frön af sällsyntare växter såsom t. ex. på våren 1762, då L. erhöll frön af *Sorghum*, *Ricinus*, *Coix* och *Coffea*.

En intressant afhandling, hvartill en observation i bot. trädgården gifvit anledning, var den under titel *Somnus plantarum* offentliggjorda disputation, som P. Bremer under Linnæi præsidium försvarade i Dec. 1755. Det fenomen, som i afhandlingen beskrives, hade förut ej ådragit sig någon synnerlig uppmärksamhet af naturforskarna, till dess en tillfällighet öppnade Linnæi ögon härför. »*Primum hujus somni suspicionem*», berättas det i den nämnda afhandlingen, »*N. D. Pr. (Nobili Domino Præsidi) præbuit Lotus ornithopodioides, quæ ex seminibus ad N. D. P. a summo nostri ævi Medico et Botanico consummatissimo Dr. de Sauvages, Professore Monspoliensi, missis prodierat: Planta binos flores edebat, quas ubi N. D. P. animadvertibat, constituit animo statim admonere hortulanum, ut specialem horum florum curam ageret, ne quodam infortunio perirent; aliis vero interventionibus negotiis ad vesperam usque distractus, hortulanum tum vocabat, plantam illi commendaturus, sed frustra quærebantur flores. Die sequenti flores iterum se conspiciendos præbebant, sed hortulanus ad vesperam usque aberat, tum flores se rursus abscondiderant et non inveniebantur, licet a N. D. P. et Hortulano summa diligentia requisiti. Tertio die flores sicut antea comparebant et hortulanus tunc accersitus novos jam flores esse tuto sibi persuadebat, quum tanta diligentia præterita vespera quæsitæ fuerant. Circa vesperam hujus diei redibant iterum N. D. P. et hortulanus flores tam fugaces quæsturi, qui tertia jam vice disparuerant, multum tamen diuque requisiti tandem inveniebantur, sub tribus foliis, quasi sub tecto quodam roconditi. Hoc idem Phaenomenon iteratis dein vicibus, vesperis horis observavit N. D. P., quod et illi occasionem ministravit tranquillo vento tum ipsum hortum, tum caldarium, candela vel lucerna nocturno tempore perlustrandi, ubi eandem fabulam in toto fere regno vegetabili agi observavit.*» Efter en öfversigt af de ställningar, som enkla och sammansatta blad hos åtskilliga växter intaga under nattens lopp, följer närmare be-

skrifning på denna företeelse hvad örtbladen angår hos mer än ett halft hundradetal arter samt för blommorna hos sex arter, och troligen äro dessa observationer till största delen anställda på det rika förråd af lefvande växter, som botaniska trädgården innehöll. »Sed hæc omnia facilius patent oculis, quam calamo adumbrentur; Si itaque L. B. non displiceat æstivis horis vespertinis adire indicatas a me plantas et propriis intueri oculis miraculosissima hæcce naturæ phænomena, a nullo antea observata, oblectamentum hauriat, spondeo, quod animum pascat et ingenium.»

År 1756 utkom en äfven på observationer i botaniska trädgården hvilande afhandling, *Calendarium Floræ*, en bland de intressantaste af Linnæi disputationer, der hans snille, poetiska åskådning och intagande framställningsförmåga framtråda på det mest tilltalande sätt. Afhandlingen har, såsom ofta är fallet med Linnæi skrifter, ett praktiskt syfte, att nämligen efter årets framskridande och växternas dermed i samband fortgående utveckling bestämma rätta tiden för viktigare landtmannagöromål, såsom sådd, slätter och skörd, samt att tjena till rättesnöre för en tidsenlig och rationell trädgårdsskötsel.¹⁾ På samma gång som L. uppvisar, huru viktigt det är för landtbrukaren och trädgårdmästaren att grundligen känna dessa förhållanden, fäster han också uppmärksamheten på behovet af att uppställa flera dylika calendarier samtidigt på olika trakter, och yttrar sig derom: »Dum plura ejusmodi Calendaria variis locis et regionibus uno eodemque anno conficiuntur, facile erit ex hisce florum generibus eorumque florescentia, uti etiam ex vernatione arborum colligere, quæ differentia unius regionis climatis ab altero, et quare plantæ ex climate meridionali allatæ apud nos, non raro, vix ad frugem perveniunt, e boreali vero facillime. Sic Monspelium 31, Londinum 28, Falcopia 6 dies prius vernat quam Upsalia et totidem serius hybernat autumnò. Botanici et Pharmacopœci, quorum est plantas sub ipsa florescentia legere, hæc modo præscire quæant, quo anni tempore hæc vel illam plantam colligere datur in suo ornatu, ne illam frustra quærant tempore alieno. Ex hortorum plantis intelligere hæc ratione

¹⁾ »Calendarium floræ utarbetade han först såsom rättesnöre för alla operationer i oeconomia privata, och på vernatione arborum bewiste säfningstiden.» Linn. biogr. anteckn.

quoque possunt, quænam in pratis et campis eodem temporis articulo florent, et contra. — — Paucis hisce et horum similibus Calendariis niti et inædificari debet ita dicta *Practica rustica* vulgi, quæ huc usque fundamento nimis lubrico in desuetudinem in tantum abiit, ut inter commenta absurda hodie referatur, quæ nihilo minus et potest et debet, secundum hæc principia, in idem fastigium evehi, ut illa haud facile bonus oeconomus destitui queat. Hinc agricola scire tandem poterit justum et aptissimum temporis articulum, quo negotia sua feliciter peragere potest, ut cetera taceam.»

I likhet med prof. E. Fries anse vi troligt, att de observationer öfver växternas utveckling, som afhandlingen innehåller, äro verkställda af respondenten, hvars namn var A. Berger, »men i hela anordningen, framför allt i den ideella uppfattningen samt årets indelning i vegetationsmånader, igenkänner man lätt Linnés systematiska snille.»¹⁾

Som exempel på Linnæi intagande och naturfriska framställningssätt kunna vi ej neka oss nöjet, att ur den ofvannämnda afhandlingen i kort sammandrag återgifva hans indelning af året i vegetationsmånader, uppställda efter Upsala horizont och vegetation, med uppgifter om de landtmannagöromål, som inom hvarje period skulle uträttas.

- I. *Glaciatio*. Vintertiden från vintersolståndet till vårdagjämningen. »Ovnm, hyalina, incipit».
- II. *Regelatio*. »Kjäldraget» från första snösmältningen till flodernas isgång. »Embryo, alba, reviviscit.»²⁾
- III. *Germinatio*. Såningstid från Sådesärlans till Svalans ankomst och från första blomman till första trädets löfsprickning. »Infantia, pallida, prodit.»³⁾

¹⁾ E. Fries. Bot. utflygter. 1. s. 322.

²⁾ ¹⁹/₃. »Tecta stillant ad solem meridianum. Salicis capreae gemmae floriferae hiscunt. ²⁰/₃. Alauda cantare incipit suum tirile. ¹/₄. Colles demendantur nive semisoluta. Tipulae choreas agunt, Musca proreperit. Tetrao Tetrix musitat. ¹⁰/₄. Cygnus et Crex adventu suo veris signum. ¹¹/₄. Tegeamenta hyberna e plantis hortensibus removenda, ne turiones evadant.»

³⁾ ¹²/₄. »Corylus Avellana. Tussilago Farfara. Crocus sativus. Leucojum vernale. Galanthus nivalis. Motacilla alba advenit. Falco tinnunculus adv. Cyprinus asp. parit. ¹³/₄. Hordei Upsaliensis sementum cum Hepatica. ¹⁴/₄. Vaporaria plant. hort. serenda. ¹⁵/₆. Semina Olerum serantur in hortis.»

- IV. *Fruondescencia*. Löfsprickning. Trädens allmänna utslående från *Prunus Padus* till *Fraxinus* och från Svalans ankomst till Tulpanens blomning. ¹⁾ »Pueritia, viridis, caulescit».
- V. *Florescentia*. Blomstertiden från första rågax till rågens blomning och från *Tulipa gesneriana* till *Sedum acre*. »Adolescentia, purpurea, florescit».²⁾
- VI. *Grossificatio*. Karttiden under *Sedi acri* blomning och från *Hemerocallis flava* till *H. fulva*. »Juventus, rubra, deflorescit».³⁾
- VII. *Maturatio*. Slättortiden från *Sedum album* och *Hemerocallis fulva* till *Scabiosa Succisa*. »Virilis, fulva, fructificat».⁴⁾
- VIII. *Messis*. Skördetiden från *Scabiosa Succisa* till *Colchici* blomning. »Consistens, flava, maturat».⁵⁾
- IX. *Disseminatio*. Frukttiden från *Colchici* första blomma till Svalans bortflyttning. »Effocta, livida, dispergit».⁶⁾
- X. *Defoliatio*. Löffällningen från dess början till dess slut. »Senecta, obsoleta, tabescit».⁷⁾
- XI. *Conglutatio*. Slasktiden från löffällningens slut till sista grönskande ört. »Decrepita, fusca, cadit».

¹⁾ ¹²/₈. »Hordei sementis vera. Plant. hortenses serantur. ²⁴/₈. Fraxino vernante vix amplius gelu: hinc Hesperides hybernaculis educenda. Noctes Plumbeae ante vernationem Fraxini adveniunt, ut dein grata aestas. Flores hoc mense paucissimi, cum pullitici avium intenta natura parat copiosissimos in adventum pullorum et florescentiae. Flora vernationibus educit juventutem floridam.»

²⁾ ²⁴/₈. »Cardam. pratensi florescente Salmo fluvius ascendit evolante Libellula. ²/₈. Secales spica omnis. ¹/₈. Pulcherrima Aestas est, dum niveis quasi induta linteis nuptias celebrat Pomona, lucentibus per pulvillos Tulipis. Narcissis, Pœoniis; illuminantibus sylvas Abietis novellis turionibus, depositis gemmis, fumante Junipero.»

³⁾ ²⁴/₈. »Peracto solstitio Arbores crescere quiescunt, tumque opera Topiaria hortorum tondenda sunt.»

⁴⁾ ¹⁶/₇. »Foeniscium summum.»

⁵⁾ ⁴/₈. »Messis Secales hybern. ¹⁶/₈. »Fructus Humul. Lupul». ¹⁷/₈. »Messis Hordei vulgaris». -- »Secale hybernum maturit Upsaliae per plures annos cum primo flore Succisae in Horto Upsaliensi. Migratoria Hospites Aves, quæ accersere ab exteris, postquam mensibus vernis nuptias celebraverunt et aestivis se fructibus maturis satiaverunt, nunc discorsum parant.»

⁶⁾ »Colchicum monet Hortulanos introducere intra hybernacula plantas indicas, cum noctes ferreae sint in procinctu.»

⁷⁾ »Fraxini folia dum cecidere introducenda Flora Europae australis intra hybernacula, ne gelu aduratur.»

XII. *Bruma*. Ismånaden från sista grönskande ört till vinter-solståndet. »Mors, atra, perib». ¹⁾)

Linné var ej den, som skrämmosigt behandlade naturvetenskap och särskildt botanik för att göra den till ett privilegium blott för några få utvalde, utan han sträfvade under hela sitt lif att popularisera densamma, så att den kunde blifva en egendom för alla, som egde lust att studera denna den älskligaste af alla vetenskaper, och det var honom en sann glädje att kunna meddela allmänheten de upptäckter han oupphörligt gjorde inom alla tre naturens riken. För den praktiska användningen af växtrikets mångfaldiga alster hade han städse en öppen blick, ²⁾) och i detta afseende satte han Upsala botaniska trädgård högt och såg i denna institution ej blott en plats, der hans lärjungar och andre vettgirige kunde få göra bekantskap med alstren af främmande länders flora, utan han betraktade densamma äfven såsom en plantskola, der man på ett ställe kunde se församlade de för praktisk användning anmärkningsvärda växter, som kunde uthärda Sveriges klimat och derföre förtjente en allännare spridning. Linné var en praktisk man, som ständigt under sina resor och excursioner observerade de växter, af hvars allännare odling fosterlandet kunde ega någon nytta, dessa försökte han först i botaniska trädgården och studerade dem derstädes, samt meddelade allmänheten sedermera resultatet i Svenska Vetenskaps-Akademiens Handlingar, ³⁾) i akademiska disputationer och andra skrifter.

Bland samlingen af de under hans presidium utgifna akademiska afhandlingar, som sedermera ordnades till ett helt under namn af

¹⁾ ⁵/₁₁. »Musci Lichenosque soli letantur».

²⁾ »Oeconomicus usus plantarum satte han aldrig å sido, utan dem samblade med största attention under sine species, som förut war mindre wänligt uttenderat af naturkunnige». Lin. biogr. anteckningar.

³⁾ Bland dylika afhandlingar af ekonomisk beskaffenhet, som äro införda i Svenska Vetenskaps-Akademiens Handlingar, må nämnas: Rön om Växters Plantering grundat på naturen - ett arbete, hvormed akademiens handlingar togo sin början 1739. — Tankar om grunden til Oeconomien genom Naturkunnigheten och Physiquen (1740). Medicinal Växter, som i Apotheken bewaris och hos oss i Päderneslandet wäxa (1741). Förteckning af de Färgeväxer, som brukas på Götland och Öland (1742), Swenskt Håffu (1742). Siberiskt Bokhvete (1744), Om skogars plantering (1748), Tankar om nyttiga växters planterande på de Lappska Fjällen (1754), Åkerbärs plantering (1762).

Amoenitates academicae, finner man åtskilliga arbeten om växternas praktiska nytta, som tydligen uppvisa, huru varmt denna delen af hans vetenskap låg honom om hjertat. I dessa afhandlingar skildrar han den allmänna nytta, man kunde hemta af växtriket,¹⁾ beskriver de inhemska växter, som kunde tjena till föda för de fattige och under missväxtår,²⁾ uppräknar i Sverige vildt växande eller lätt odlade medicinalväxter,³⁾ söker upphjelpa åkerbruk, ängs-, skogs- och trädgårdsskötsel genom att sprida kännedom om de för hvarjo fall bäst passande växter och deras rationella skötsel,⁴⁾ skildrar de förnämsta färgväxterna,⁵⁾ och för att befria svenska handelsvägen från betungande växter sökte han bland andra vänja thébusken vid vårt klimat.⁶⁾ Då han sjelf under sin mångsidiga verksamhet ej kunde medhinna allt, gaf han i uppdrag åt några af sina förnämsta lärjungar att göra diverse rön i ekonomiskt syfte, och på detta sätt utarbetades till exempel afhandlingarna Pan Suecus (1749), som utgör en systematiskt uppställd förteckning öfver dem af svenska florans växter, hvilka företrädesvis förtärdes af boskapsdjuren,⁷⁾ och *Esca avium domesticarum* (1774), hvilket arbete redogör för det tania fjäderfäets föda ur växt- och djurriket. Afhandlingarna *Hospita insectorum Flora* (1752) och *Pandora insectorum* (1758) uppgifva de växter, som utgjorde föda för åtskilliga uppräknade insekter.

Särskildt bemödade sig Linné att införa rationell trädgårdsskötsel och trädplantering och i sina afhandlingar *Frutetum* och *Arboretum Suecicum*, *Macellum olitorium* samt *Hortus culinaris* gifver han i detta afseende praktiska föreskrifter och råd troligen i den förhoppning, att hans lärjungar, hvilka under hans egna ögon finga inhemta detta, sedermera skulle utsprida dessa nyttiga kunskaper till alla delar af landet, och genom utverkandet af åtskilliga

1) *Flora oeconomica* (1748). 2) *Plantae esculentae patriae* (1752). 3) *Rhabarbarum* (1752). *Plantae officinales* (1753). *Pargantia indigena* (1766). *Dulcamara* (1771). *Fraga vesca* (1772). *Ledum palustre* (1775). *Planta Onicifuga* (1770). 4) *Vernatio arborum* (1753). *Stationes plantarum* (1754). *Horticultura academica* (1754). *Calendarium Florae* (1756). *Frutetum Suecicum* (1758). *Arboretum Suecicum* (1758). *Macellum olitorium* (1760). *Hortus culinaris* (1764). 5) *Plantae tinctoriae* (1759). 6) *Potus Theae* (1765).

7) *Pan* och *Pandorum Suecicum* födde han af sin hjerne, såsom ett continuerande arbete för alla folkslag, som utan det aldrig rätt hushålla.: *Lin. biogr. anteckningar.*

förmåner för dem, som vinnlade sig om trädgårdsskötsel, sökte han alltmera intressera dem härför. Sjelf var han outtröttlig att införskaffa frön af sådana växter, som uthärdade klimatet, och flera af våra nuvarande trädgårdars prydnader, särdeles från Sibirien, äro först af Linné hit införda. ¹⁾ Under vistelsen i utlandet, och i synnerhet Holland, hade det ej kunnat undfalla honom, huru högt trädgårdsskötseln der var uppdrifven, hvilken ekonomisk vinst deraf var att hemta, och slutligen hvilken förädling, som omsider skulle blifva följden, om landtmannen kunde förmås att försköna omgifningen af sin oftast torftiga bostad genom plantering af några träd och buskar. Han nitälskade äfven för skogsplantering och i detta syfte inlemnade han i slutet af år 1760 till consistorium följande memorial. ²⁾

»At plantera willa träen, dertill fordras 1:o at man känner hwart och ett träds art och natur, samt hwad hwardera fordrar til luftt, til föda och dricka, til motion, til förökning; ty hwad *luftten* angår, är så omöjeligt at plantera Bök i Lappska fiällen, som gran på Skånska lerslätten; til *mat* och *dricka* är angelägit, at weta uti hwad jord hwart ett träd trifves, ty at plantera Ahl öfver alt på Gottland eller nära intill Upsala stad, går icke an, och at så de träen på högländt mark, som fordra sidländt eller twert om, olyckas städse; til *motion*, at plantera Brakewed på öpet fält, som stadigt will stå i lugn, är det samma som plantera hagtorn i tiocka skogen; äntel. hwad förökningen angår, är nödigt at weta, när hwart och ett träd blommar och bär sin frukt, ty Eken kan icke mogna sin frukt uppe i Nermland; och äfwen är angelägit at weta, hwilka buskar låta sig dela med *roten*, taga rot med Stäck eller lätt omplanteras med mycket mera.

Men för öfrigt måste den, som skall wisa andra wägen i denna wetenskap, 1:o känna hwart och ett planteringssätt, 2:o hafwa be-

¹⁾ C. Linné till A. Bäck d. 22 April 1765: »I dag fick jag frön af *Fumaria spectabilis* från yttersta Sibirien; gå de fort, tror jag mig kunna skaffa M. Br. en prydnad för sin trädgård». — S. å. den 23 Juli: »*Fumaria spectabilis*, som aldrig varit i Europa, hwars frö jag fick från Camtschacca i wäras, har nu ett stånd nyss upkommit af frön; flere wänta wij; hon måste tola wäras wintrar, då hon wähl blifwer i Sverige den allmännaste för sine sköne blommor». — 1766 den 25 juli: »Från Petersburg har jag fått lefwande *Acer tataricum*, som förut ej varit i Europæiske trädgårdar; äfwen *Spiraea Sorbifolia*, om hon älliast kommer sig».

²⁾ Cons. prot. den 8 Nov. 1760.

sökt de mästa provincier i Riket, och där sedt landets läge, ty annorledes skall fiäll, annorledes Fahlbygden i Wästergjöthland, annorledes sandfälten i Skåne planteras. 3:o Skal han hafwa sjelf lagt handen wid arbetet, ty ehuru alt ting kan säjjas och skrifwas, kan dock icke alt lika fattas; til at göra ett par skor, är wäl icke perlestickeri, men om en får sitta en enda dag på Skomakare-Werkstad, och se skorna förfärdigas, skal han lättare det fatta, än om han skulle läsa en hel foliant derom skrefwen, ty handlaget gör ganska mycket uti detta såsom uti alt annat.

Jag har för detta uti 2:ne Academiska Disputationer ¹⁾ gifwit det förnämsta om träds och buskars planteringar; i den förra har jag wisat, hwileka trån skola planteras i Ängar, i Skogar eller på andra ställen; och i den senare, hwileka tiena til häckar efter deras skapnad och egenskaper. Wid hwardera har jag observerat det förnämsta, som länder til deras diät, och det alt endast bygt på egna rön, ty jag har nogsamtt sedt, huru de andre, som skrifwit om träds planteringar, mer inbillat sig sjelf, än lagt handen wid arbetet.

Men med alt detta finner jag nogsamtt, hwad swårighet lærer möta Landtmannen wid verkställandet af träds planteringar, som den rodan är ledsen wid projecter, och tror icke något nytt lyckas, derest icke han ser det med egna ögon. Effterdömc üro de, som förnämligast draga Landtmannen. Jag har sedt en Pastor anlagt trädgård wid sitt hus, der tilförene i hela socknen icke war ett enda fruktbarande träd planterat, men inom 20 år blefwo trädgårdar anlagde nästan wid hwar enda gård i Församlingen; äfwen på ett annat ställe, der inga Bin woro, och Prästmannen förskaffade sig Bin, såg han inom 10 år mäst wid hwar enda by i Församlingen en myckenhet af Bistockar, etc.

Ty skulle jag tro, at träds och skogars plantering på intet sätt lättare och med mindre möda kunde wiinnas, än om nära wid Academierna utsäges någon steril plats af differant läge, på hwileken träd planterades til Skog, til Ängar, til häckar, med hwad mera, och at studerande ungdomen hade tilfälle, at med egna ögon se, huru detta tilginge och verkstältes, då jag woro öfwertygad, at de änteligen utspridde öfwer hela Riket hwar på sin ort, skulle

¹⁾ De Arbores et Fruticeo Suecico.

finna största nöje, at det samma imitera, som det både prydde och gagnade wid deras egendom; och som de härwid skulle betiena sig af Landtmannens händer, smittade det honom lätteligen och lyckeligen med samma konst, hälst som de mästa ängar i Provincierne stå usle och eländige, dels deraf at orätta trån sås i Ängarne, dels ock at de, som gynna gräswäxton, der saknas, men om detta skulle behagas, fordrades härtil att den, som förestår, bör sjelf wara mästare i saken, at han får betiening af en Planterare och några dragare til hielp, samt äntel. at ungdomen utan twång och omkostnad ledes til at gifwa akt på denna så wigtiga sak, som kunde lättel. ske, om de hade fritt tilträde om höst och wår-tiden, förnämligast Andags (möjligen = Onsdags) eftermiddagar, då de wore ledigast och arbetet som mest fortsattes, då det kunde läras på 24 timmar.

Men för öfrigt och hwad sielfwa werkställigheten af träplanteringen angår, så är det klart, at de willa skogstrån, som kallas Barrtrån, såsom tall och gran, utan stängsel kunna planteras, men Ek och någre andre löftrån icke så lätt. Förnämligast swärigheten yppar sig dock wid tråds plantering i ängarne, som äro af helt andra slag, och utaf hwileka alla våra hårdwallsängar äro usle, mossslupne och utmärlade. Skola ängar rätt skötas, är trädplanteringen här det första och sista. Med den går det lätt i de provincier, der åker och äng äro innom ett stängsel, der säden årligen sås och fredas; men der åkrar innom äng läggas i träde, ett eller flera år, är fredning för dessa träden i begynnelsen oomgänglig, så at den nödwändigt måste werkställas, om icke med gärdesgård, dock med lefwande häckar, som på flere ställen fordra 6 å 8 år, innan de kunna freda träden ifrå Boskapen.»

Fyra år efteråt, då det blef fråga om att tillsätta A. Broberg, hvilken studerat i utlandet, såsom örtagårdsmästare efter oldvaktaren Löfgren, som i brist på annan emellanåt haft uppsigt öfver trädgårdens skötsel, ehuru han dertill ej egde tillräcklig insigt, påyrkade Linné i consistorium, att Löfgren på annat sätt skulle försörjas antingen såsom trädgårdsmästare hos någon af professorerne eller med att uppdraga häckar i stället för gärdesgårdar, och motiverar detta sålunda: »Nu existerar et annat ej mindre betydande tilfälle, då skogarne dageligen förminskas och hota med total wedbrist. Det är onekligt, at gärdesgårdar här i riket con-

sumera en oändelig mycken skog och högsta nöden fordrar, at man är omfäntt lägga lefvande häckar i stället för gärdesgårdar, såsom det skjer utomlands. -- -- Häufigenom hade studerande ungdomen tillfälle at se och lära, huru detta rätt bör skje, och som den sedan utspredes öfver hela landet, skulle denna konsten snart blifwa allmän med en otrolig bättnad för fäderneslandet och med mycken heder för Herrar Professorerne.» Till detta förslag skänkte också consistorium sitt bifall.

En växt, som Linné, såsom redan är nämndt, med all ifver försökt att göra inhemsk, var thebusken, och han tviflade icke på att detta patriotiska försök skulle lyckas. Företaget mötte dock med den tidens långsamma samfärdsel ej ringa svårigheter, och under en tid af omkring 20 år voro alla hans bemödanden i detta afseende fruktlösa. Många gånger sådde han frön deraf, som han erhållit från J. Ellis i London och andra, men utan framgång, ty fröna hade under den långa sjöresan från Kina alldeles förlorat sin gröningsförmåga, eller också hade de i sitt hemland ej blifvit tillräckligt mogna, hvilket derstädes ofta lärar inträffa. Han sökte då genom prof. Gmelin erhålla frön med karavanerna, som färdades från Kina till Ryssland, men utom svårigheten för desse att af de misstänksamme kineserne erhålla frön, så var deras återresa så långvarig — omkring 2 år — så att det ej var någon utsigt att på detta sätt erhålla det önskade. Lika fäfänga blefvo under en längre tid försöken att erhålla lefvande buskar från Kina. Pastor Pehr Osbeck medförde på sin hemresa en thebuske oskadd så långt som till Goda Hoppsudden, då densamma af en häftig storm kastades öfverbord. Commercerådet Magnus Lagerström lyckades sedermera, troligen år 1757, att föra tvänne buskar lefvande ända till Upsala, öfver hvilket Linné i bref till A. Bäck uttalade sin belåtenhet, men hans glada förhoppning öfvergick till den värsta misräkning, ty då buskarne efter tvänne år utvecklado sina blommor, befunnos de vara en art af släktet *Camellia*, men så lik *Thea*, att äfven de erfurnaste botanister låtit bedraga sig deraf. Med stort besvär fördes änyo en buske från Kina till Göteborg, hvarest densamma, då den en natt hade sin plats i kajutan, så illa gnagdes af råttor, att den alldeles gick ut.

Så svåra som dessa motgångar än voro för den i dylika fall ytterst känslige Linné, så nedslago de likväl icke hans mod, utan

han grep sig ånyo an med verket, men efter en annan metod, att nämligen sätta frön i en kruka, just då skeppet afseglade från Kina, för att de sedan skulle gro under resan. Försöken kröntes också med framgång och den 13 Juli 1763 underrättade den bekante kapten C. Ekeberg, som förde Ostindiska kompaniets skepp, att han lyckligen hemkommit från Kina med en stor samling af naturalster till Linné, och bland dessa, som troligen voro mest välkomna befunno sig äfven lefvande theplantor. Linnés glädje öfver denna i så många år ifrigt efterlängtade växt, hvarigenom han fick en af sina käraste önsknigar uppfyllda, samt hans oro för att någon olycka kunde hända dessa dyrbarheter under vägen till Upsala afspegla sig tydligt i följande lifliga och målande bref till kapten C. Ekeberg den 18 Aug. 1763:

»Alldrig har jag blifwit så altererad af något bref som af Herr Capitenens af d. 13:de sistlidne, för hwilket jag ödmjukast tackar. Om Herr Capitenen nedkommit ifrån himmelen önskade jag wäl alldrig mer att lyckligen få råka Herr Capitenen. En hel låda med Insecter från Caput Bonæ Spei. — en fjerding med frön och rötter från Caput Bonæ Spei! en korg af frösorтер etc. äro saker som jag kunnat önska mig, men alldrig trott mig winna. Gud beware Herr Capitenens lif och låte mig lefwa till dess jag får se all denna herrlighoten! — Käre Herr Capiten, kom snart hem till eder Fru! — Om jag ej är i staden vid genomresan, har jag gjort anstalt att en Express inom två timmar skall hämta mig in från min gård.

Men lefvande Théträn! är det möjligt? Sannerligen om det är Thé, skall jag göra Herr Capitenens namn beständigare än Alexandri Magni. Men jag är säker att de aldrig komma oskadde till Upsala; ödet står alltid emot för stora saker. Jag törs ej tänka härpå för alteration och fruktan att de skola förgås på wägen. Jag är gammal; men wore jag wiss på att det wore äkta Théträd, jag wägade gå till Götheborg och bära dem sjelf i famnen till Upsala. Är det rätta Théträd, så beder jag Herr Capitenen för Guds skull, för fäderneslandets kärlek, för Naturwetenskapens skull och för allt hwad heligt och i werlden namnkunnigt är, haf om den der allra ömaste omsorg. Jag fruktar att det är Cassine, som nog liknar Thé till blader och utgifves i Holländska Botaniska Trägårdar för Théträn.

Stå bladerna 2me och 2me emot hvarandra, som Figuren 1, så är det visst Cassine och ej Thé. Men stå bladen alternativo som Figura 2, då lærer det vara det äkta Thé.

Den allsmägtige Guden göre Herr Capitenens resa hit snar och lycklig! Käro, tala ej för någon härom, *ne audiat nemesis*.

Jag får ingen ro natt eller dag, förrän jag får se Herr Capitenen med Thé, med Capske Insecter. Gud låte intet mått och mahil skada dem!»

Linnés förhoppning att erhålla de så ifrigt efterlängtade théplantorna gäckades tyvärr äfven denna gång, ty då de framkommo till Upsala, voro de till hans innerliga sorg alldeles förderfvade. Lyckligtvis funnos dock några lefvande exemplar ännu i behåll i Göteborg, der de på det omsorgsfullaste sätt blifvit vårdade af kapten Ekebergs fru, som rest dit ned för att möta sin man. Då Linné orfor detta, skref han ånyo till kapten Ekeberg den 17 Sept. följande bref, hvori hans oro för plantornas lyckliga framkomst lifligt framträder:

»Om detta bref råkar ännu Herr Capitenen i Götheborg, så kommer jag åter med ödmjuk bön om de små planter som Herr Capitenen äger ännu; ty de förra woro alldeles förderfvade, såsom det plägar gå med stora saker

Jag är så rädd att desse senare olyckas, att jag drömmor derom hwar natt. Herr Capitenen, som haft så oändeligt mycken möda o-spard för dem, och varit den förste i werlden, som kunnat föra dem till Europa, lærer ej tröttnas wid min bön, ehuru hon är nog enträgen.

Men det wore intet möjligt att få en fattig karl i Götheborg, till exempel någon Westgöthe, som buro hit Herr Capitenens kruka eller växter i handen; då kunne han hafwa dem inne om nättren att de ej fruso. Man kunne slå sönder krukan, att klimpen dock hülle ihop; linda derom tjock massa, så blefwo de lättare att bära och kunne således transporteras, om det wore till Italien. Jag består honom, som skaffar mig dem i händren, 100 daler kopparmynt för sitt omak. Vore jag förmögen, så bestode jag tio gånger mera, men åryg famille förhindrar mig. Det går omöjligen an att föra dem i kruka, derest de ej upptagas och lindas i massa, ty skakningen i wagn rister hwart jordkorn från rötterna, som det skedde med de förre. Min i grafwen wördade Hr Capiten, hör för Guds skull, för fäderneslandet, för wetenskapen, för edert odöd-

liga namn och hjälp i denna saken allt hwad hjälpas kan; Hr Capitenen har öfwerwunnit det största, som ingen dödlig för honom; låt det nu ej blifwa utan effect. Om någon kunne fås att bära de oskattbara planter, så tillsåges han att ej gå ut om mörnarne, så länge det ännu fryser. På 14 dagar kunne han wara här ifrån Gëtheborg; ty jag menar att dit är allenast 50 mil. 100 Daler betalar jag honom för växterne — då han lemnar mig dem i händern lefwande; han har då 2 daler milen; en bonddräng plägar dermed sig åtnöja. War nådig och hjälp mig för Guds skull!

P. S. Jag såg af de förro döde växter och af deras förwissnade blador att växterne woro de rätte; så att derom kan jag ej mer twifla, utan är nu helt wiss och öfwertygad, och det så wisst som 2 gånger 2 är 4.»

Denna gång lyckades det dock bättre, och det berättas, att fru Ekeberg under den långa färden från Göteborg i täckvagn och på sina knän fört lådan med theplantorna ända till Upsala, dit de i godt skick ankommo den 3 Oktober till obeskriflig glädje för Linné, hvilken också i sina biogr. anteckningar på följande sätt uttalar sin tacksamhet för uppfyllandet af denna under så många år lifligt närda önskan: »Theé får änteligen Linné lefwande från China, hwarpå han arbetat så många åhr, och som ingen tillförene kunnat erhålla, ty hwarken tåla frön eller roten att transporteras. Linné hade tillsagt, att frön skulle läggas, rätt som man reste från China, i jord och sedan wattnas som en drifbänk. Detta skedde, och således wälsignade Gud honom äfwen i denna puncten, att han fick första åhran se (lefwande) The infördt igenom Ekeberg i Europa. Han ansåg ingen sak högre, än att stänga den port, hwarigenom bortgår allt silfwret i Europa.» Sjelf synes han också hafva hyst tro på att det skulle lyckas att vänja thebusken vid vårt klimat; då man visste, huru stor kylan var i deras hemland, så borde densamma äfwen kunna i det fria uthärda Sveriges vintrar. Denna sin öfvertygelse uttalar han äfwen i bref till flere af sina vänner såsom J. Ellis, N. Jacquin, ¹⁾ Fr. de Sauvages m. fl.

¹⁾ Linné till N. Jacquin 1761 Den 1 Januari: »Theam demum post 17 iterata tentamina vivam e China obtinui, quæ procul dubio erit adeo frequens in Europæorum hortis, ac nunquam ejus popularis Syringa. — Den 1 April s. å.: »Lator quod potui per hanc hyemem servare Theam. — — — Thea men egregie crescit, ut sperare liceat eam posse ferre clima nostrum.»

I början växte och triffes theplantorna alldes förträffligt i botaniska trädgårdens orangeri, ur hvilket de endast om somrarna utflyttades, ty som Linné ännu endast egde ett fåtal exemplar af den dyrbara och med sådan möda anskaffade växten, så vågade han ej pröfva på, om den också uthärdade vintern på fritt land, utan han väntade tills han kunde erhålla några afläggare för att med dem kunna göra dylika försök. Växten uthärdade ännu i början af 1767, ty den i Januari detta år skrifver Linné till John Ellis i London, att thebusken fortfarande var vid lif, men hade icke utvecklat några blommor och ej heller syntes den uthärda klimatet så väl som förnt. Huru länge donsamma sedermera fanns vid lif i trädgården, dor den för sista gången omnämnes 1769, har ej varit möjligt att utröna. Thebusken och dess användning blef omedlertid mot slutet af år 1765 föremål för en under Linnés præsidium utgifven afhandling med titel: *Potus Theæ*, hvarur åtskilliga till växtens historia i Sverige hörande drag meddelats.

I och för ökandet af trädgårdens växter var Linné alldes outtröttlig och i detta syfte inlemnade han år 1759 till consistorium en skrifvelse ¹⁾ af innehåll, »thet han med all sorgfällighet förskaffat till Academiæ Trädgården alla de växter, som genom frön möjeligen kunna ärnås, men att ännu återstår få hit the växter från utländska Trädgårdar, som ej med frön kunna updragas, utan med afläggningar propageras. Och som i London skola vara de störste samlingar af desse slag, och Herr Arch. och Ridd. nu har tjenligt tillfälle att få dem hit, så underställes om icke Räntkammaren här till kunde bestå 3000 Dr. kopp:rmt.» Om denna bogärran, hvilken consistorium hänsköt till inspectores ærarii och räntmästaren, gick igenom, känna vi icke, men från andra håll hade Linné glädjen att erhålla bidrag till botaniska trädgården. I brefven till ark. A. Bäck, der L. oupphörligt onitalar, hvilka rariteter han erhållit från utlandet, berättar han, att bland dylika hade Miller och Burmann 1758 skickat lökar från Cap, och under följande åren inkommo till botaniska trädgården genom gåfvor af hans vänner och andra för saken intresserade personer både inom och utom landet

¹⁾ Cons. prot. 1759 den 5 Maj.

Stipa pennata, ¹⁾ *Glycine*, ²⁾ *Protea*, ³⁾ *Cimicifuga*, ⁴⁾ *Pumaria* (*Dielytra*) *spectabilis*, *Acer tataricum*, *Hasselquistia* ⁵⁾ m. fl. — Under åren 1758--1770 skedde för öfrigt åtskilliga nödvändiga och rätt dyrbara reparationer af orangerierna; pålning verkställdes emellan trädgården och stadsdiket till förekommande af skada genom böga värfloder, och för trädgårdens prydnad inköptes år 1758 en ståtlig Venusstaty, hvilken fick sin plats framför den mellersta af dammarne.

I början af år 1759 utnämndes Linné den yngre, hvilken redan tidigt egnat sig åt botanikens studium, ⁶⁾ till demonstrator i botaniska trädgården, men som han då ej var mer än 19 år och således ännu ej kunde hafva nödig insigt i hvad som behöfdes, är det troligt, att han mera till namnet beklädde denna plats, och man styrkes i detta antagande deraf, att samtidigt härmed finnes studeranden S. Biur vara demonstrator i trädgården ⁷⁾ och uppbär i denna egenskap stipendium i medicinska fakulteten åren 1759—1760.

Om beskaffenheten och omfånget af en demonstrators göromål vid botaniska trädgården och museum erhåller man i allmänhet en föreställning genom det år 1772 uppsatta förslag till ordnandet af

¹⁾ Linné till A. Bäck 1761 den 16 Oktober: »I dag fick jag *Stipam pennatam*, det gräset, som M. Br. sedt i Frankrike med härdar till hela alms längden. Det växer helt friskt. — Då andra upplagan af *Flora Suecica* utkom 1755, kände Linné ännu ej till denna växt som svensk, hvilken sedermera upptäcktes i Vester-götland af J. P. Falk.

²⁾ Linné till Bäck 1763 d. 6 Okt.: »Dahlberg hade några örter uppvuxna af sine frön; — jag fick där ibland en, som gjorde mig fögnad och går neder med sine skidor under jorden, som *Arachis*, men var en *Glycine*, sedd af *Marcgrave*.»

³⁾ L. till Bäck 1763 den 14 Okt.: »jag har aldrig haft någon månad mera saker mig tillskickade än i år ifrån alla werldens delar: jag har fått Cypiska Silfverträdet uppvuxit af frön, som är det vackraste i werlden, då det blifwit upwuxit. Jag har ett nytt *Delphinium* med blomma aldeles som *Aconitum*, men fick ej mer än ett enda stånd, som knapt får frön, och rätt många andra.»

⁴⁾ Af Bäck hade L. fått denna växt, »som nu är en af de dyrbarste och kiffraste saker, som kommit i mina händer», såsom han skrifver derom i Aug. 1764.

⁵⁾ L. till Bäck 1769 den 1 Juli: »nu har jag det nöjet att se *Hasselquistia* blomma om dagarna; få se om hon will skapa frön.»

⁶⁾ Linné till Bäck 1754 den 20 Augusti: »*Filius meus observat quotidie ortum et occisum florum et annotat horas et diem utque temperatam.*»

⁷⁾ Om dennes vetenskapliga insigter vittnar den akademi. afhandling, *incrementa Botanices*, för hvilken han responderade år 1753.

undervisningen inom medicinska fakulteten, hvilket underskrifvet af prof. J. Sidrén och försedt med ändringar och rättelser af Linné den äldre finnes på Ups. akadem. bibliotek.¹⁾ Förslaget till instruktion för bot. och zool. demonstratorn, hvilket troligen endast var ett ordnande af redan för handn varande förhållanden, har följande lydelse:

»Demonstrators gjöromål bör vara

- 1:o at lära de studerande känna partes animalium et plantarum.
- 2:do at lära dem känna Termini artis uti Regno vegetabili et animali.
- 3:tio at göra riktiga descriptiones plantarum et animalium.
- 4:to at förrätta Herbationes, då Professorn derifrån hindras antingen af ålder, sjukdom eller andra olägenheter.
- 5:to at dageligen se efter uti trädgården, huru all ting vårdas, samt lämna berättelse derom til Præfecten.
- 6:to at hålla förteckning på växterne uti trädgården, samt på de inkomne och sådde, med sine behörige nummer.
- 7:mo at hafva i beredskap växterne ifrån trädgården och fältet till Demonstrationerne.
- 8:vo at värda Musæum, på det ingen ting må förfaras.
- 9:uo at föra räkenskaperne för trädgården.
- 10:o at, då Professorn har laga förfall, i dess ställe läsa Historia natural. och Botaniquen publico.»

Linné, den yngre, synes dock hafva med flit ognat sig åt ofvannämnda befattning och utgaf åren 1762—1763 Decas I et II plantarum rariorum Horti Upsaliensis. I företalet till första delen af dessa arbeten säger han sig haft för afsigt att utgifva andra delen af Hortus Upsaliensis, men som beskrifning öfver åtskilliga växter ännu saknades, hade han ansett lämpligare att till en början skildra några få af trädgårdens sällsyntare alster.²⁾ I första dekaden beskrifvas och afbildas *Ethulia conyzoides*, *Nolana prostrata*,

¹⁾ Bland »Projecter til Acad. Constit. m. m.»

²⁾ I denna föresats styrktes han äfven af prof. N. L. Burmann i Amsterdam, som härom skrifver 1762 den 23 Oktober: »Propositum, quod in edendis rarioribus Horti Upsaliensis habere mihi videris, omnibus Botanicis admodum gratum esse debet, eoqve magis, dum audimus hocce peractum a filio principis Botanices per totum terrarum orbem noti, optoqve ut felici cum successu inceptum absolvas opus sieqve ex meritis Linnæorum fana factis extollatur semperqve perennet.»

Astragalus chinensis, *Hedysarum junceum* (*Lespedeza juncea*), *Senecio varicosus*, *Zygophyllum album*, *Lithospermum dispernum*, *Mercurialis ambigua*, *Tripsacum hermaphroditum* (*Cenchrus laevigatus*), *Solanum radicans*. Fortsättningen härpå utkom år 1763 och innehåller beskrifning och figurer öfver *Kuhnia eupatorioides*, *Zinnia multiflora*, *Mesembryanthemum pomeridianum*, *Saxifraga crassifolia*,¹⁾ *Anemone dichotoma*, *Cheiranthus fenestralis* (*Matthiola fenestralis*), *Xanthium orientale* (*X. indicum*, *macrocarpum*), *Phalaris paradoxa*, *Glycine subterranea* (*Voandzeia subterranea*),²⁾ *Lathyrus pisiformis*. Som en ytterligare fortsättning utkom år 1767 af samme författare ett af planscher åtföljdt arbete med titel: *Plantarum rariorum horti Upsaliensis fasciculus primus*, hvori beskrifvas *Forskåhleca tenacissima*, *Antichorus depressus*, *Silphium laciniatum*, *Rheum palmatum*, *Paeonia tenuifolia*, *Sorbus hybrida*, *Ixia* (*Tritonia*) *erocata*, *Cleome arabica*, *Dactylis* (*Spartina*) *cynosuroides*, *Raphanus caudatus*. Frön till dessa växter hade lemnats af P. Forskål, D. von Gorter m. fl. *Sorbus hybrida*, hvilken först prof. P. Kalm omkring 1753 funnit omkring Åbo samt P. Falk på Gottland och som Linné d. ä. i andra uppl. af *Flora Svecica* år 1755 upptog under namnet *Cratagus Fennica Kalmii*, synes i ofvannämnda arbete af Linné d. y. vara aftecknad för första gången, att döma af hans egna ord: »Hic novam Tibi offero Arborum, a nullo Botanico adhuc adumbratam, neque ante decennium vel observatam, quamvis europæam.» Trädet trufdes väl i Upsala bot. trädgård, hvarest dotsamma också gaf mogna frön. — År 1763 erhöi Linné d. y. survivanco till professuren efter sin fador, »dock förstod Fadren sysslan, tills sonen var i stånd att den sjelf bestrida», såsom Linné d. ä. skrifver i sin biografi.

Då något fullständigare arbete öfver orangeriornas och trädgårdens växter ej vidare utkom sedan 1748, kan det vara intressant att af en kortare uppgift härom från år 1769 kunna bilda sig en föreställning om trädgårdens utseende och växter vid denna sodnare tid, då Linné d. ä. ännu, om också med aftagande krafter, kunde egna sig härät och då trädgården, som man väl får antaga,

¹⁾ År 1760 kommo rötter till denna i nutidens trädgårdar temligen allmänna växt från Dr. D. von Gorter i Petersburg, hvilken vid samma tid sände *Anemone dichotoma* lifvande till Upsala.

²⁾ Hemförd till Upsala från Surinam 1762 af C. G. Dahlberg.

ännu befann sig i godt skick. Lektor J. Busser i Karlskrona, hvilken stod i begrepp att utgifva en beskrifning öfver Upsala, hvaraf en del också utkom 1769, hade nämligen vänt sig till Linné d. ä. för att af honom erhålla nödiga uppgifter om botaniska trädgården. Denna begäran efterkom Linné med beredvillighet och lemnade för det afsedda ändamålet följande skildring öfver trädgården och dess både inom och utom hus odlade sällsyntare växter:

»Om Orangerierna

och de märkvärdigaste örter, som finnas i dem.

Orangeriet består af 6 rum, i hvilka en varma underhålles, som är afpassad efter de Climater, i hvilka örterna växa.

I. I *Caldario*, eller det varmaste rummet, äro allenast växter ifrån Ost- och Wäst-Indien såsom:

Musæ paradisiacæ	Paradisträdet.
Phœnix dactylifera	Palmträdet.
Cycas circinalis	Saguträdet.
Cocos nucifera	Cocosnötter.
Coffea arabica	Caffeträdet.
Gossypium frutescens	Bomullsträdet.
Hura crepitans	
Amomum Zingiber	Ingefära.
Capsica varia	Indianisk peppar.
Basellæ omnes	Sminckbär.
Mimosæ variæ	
Tamarindus officinalis	Tamarinder.
Ficus religiosa bengalensis, indica.	

Jatropha variæ, Gloriosæ, Crina, Cassiæ, Tournafortiæ, Erythrinæ, Boerhaviæ, Petiveriæ, Rivinæ, Commelinæ, Malpighiæ, Passifloræ, Volkameriæ, Cannæ, Datura fastuosa, Cyperus Papyrus, pappersgräset, Chamærops humilis, Ari species variæ, Colocasia, Poinciana, Milleriæ, Forskålea, Kæmpheria, Turneræ, Theobroma, Bromelia Ananas, Karatas, Maranta, Martyniæ, Brovalliæ, Cerbera, Anonæ, Carica, Anachorus (?), Amaryllides formosissimæ, Belladonnæ, etc.

II. I *Frigidario*, eller det kalla rummet, växter ifrån Södra Europa, Orient och Barbariet.

Thea chinensis	Thebuske.
Laurus nobilis	Lagerbärs träd.

Citrus Aurantia	Pommerants.
— Medica	Citron.
Decumana	Pompelmos.
Ficus Carica	Fikon.
Olea, ...	Oliver.
Ceratonia officinalis	Johannis bröd.
Myrtus	Myrten.
Capparis	Kapris.
Dioscorea	
Thuja	
Croton sebiferum	Talgträdet.
Myrica cerifera	Vaxträdet.
Cupressus sempervirens	Cypress.
Juniperi chinenses et americanæ.	
Pistacia	Terpentinträdet.
Protea	Silfverträdet.
Geraniorum africanorum, plurimæ species.	
Prunus Laurocerasus.	
Toxicodendron lucidum, radicans.	

Cliffortia, Spartia, Cyclamina, Rhus Coriaria, Liquidambar, Bubon Galbanum, Ilicis variæ, Callicarpa, Phillyrea, Schinus, Hal-
leria, Tarchonanthus, Chrysocoma, Athanasia, Santolina, Hæman-
thus, Neria, Genistæ, Lycium, Myrsine, Fagonia, Clutia.

III. I *Tepidarium*, eller ljumma rummet, äro mästadels Afri-
kaniske växter.

IV. Hvarunder rummet för plantæ succulentæ, de saftfulla
växter, räknas.

Här ser man nästan alla species af Cactis. Mesembryanthoma
öfver 30 species.

Aloes, alla species, Cacalia variæ, Agave, Alettris, Cotyledones,
Crassuke, Semperviva, Stapelia, Euphorbiæ succulentæ.

Om de örter, som tåla våra vintrar.

Trägården fördelas i 2:ne stora Åree.

I den ena af dem säs Annuelle växter. I den andra, här-
mot svarande, stå alla de, som tåla våra vintrar; såsom allahanda

växter ifrån Ängland, Holland, Tyskland, Norge, Danmarck och Fjällen. Samt utom desse en myckenhet växter ifrån Norra America såsom:

Silphia, Asteres, Monardæ, Verbena, Papaveres, Chelones, Collinsonia, Hyperica, Cacaliæ, Tradescantia, Phloges, Rudbeckiæ, Eupatoria, Sanguinaria, Podophyllum, Dodecatheon, Datisca, Lobeliæ, Atropæ.

Jämväl många örter ifrån Sibirien, såsom: Rheum palmatum, äkta Rhabarber, undulatum, compactum, Cimicifuga, Saxifraga Spireæ, Anemones, Scutellariæ, Buniades, Messerschmidia, Nitraria, Tussilago Anandria, Vicie, Allia, Dracocephala, Claytonia, Hyoseyamus physaloides, Scopolia.

Hela Trägården omgifves med åtskilliga slags träd; såsom:

1:mo. Ett Species af hvart och ett Svänst träd.

2:do. Prydes han af åtskilliga utländska såsom:

Pinus Larix, lärkenbom.

Populus balsamifera.

Fraxini americanæ.

Juglans regia, Valnötträd.

— nigra

Amygdali, Mandelträd.

Vitis, Vindruffvor.

Morus, Mulbärs träd.

Fagus Castanea, Castanior.

Robinie, Siberiska ärträd.

Ptelea.

Pini americanæ.

Corni americanæ.

Sambuci.

Carategi americ.

Prunus americ.

Rubus americana.

Pyrus sibirica.

Gleditschia etc.»

Beskrifningen öfver botaniska trädgården i J. Bussers ofvannämnda arbete prydes med en af Fr. Akrelius år 1770 tecknad och graverad plansch öfver densamma, på hvilken man i fonden ser orangerierna, drifbänkarna, den mellersta af trädgårdsdammarne

samt dem omgifvande växter. På båda sidor om den stora gång, som gick genom trädgården från porten vid Svartbäcksgatan och till orangerierna, befunno sig de en och fleråriga växter, hvilka odlades på fritt land, och dessa qvartor omgifvos af klippta häckar, såsom förut är nämnt. Straxt vid början af denna stora gång, som genomskar trädgården, voro tvänne höga stänger med burar upptill för aper, hvilka derstädes under sommaren hade sin bostad, och närmare växthusen visar planschen fyra dylika burar också i spetsen af höga stänger, hvilka troligen hade samma bestämelse som de föregående.

Sedan Linnæus några år haft trädgården under sin vård började han derstädes för befrämjandet af zoologiens studium underhålla lefvande djur från Skandinavien och utlandet. Vissa tider synes antalet af dessa djur varit rätt stort och ej sällan hade L. den glädjen, att från medlemmar af konungahuset emottaga gåfvor af sällsyntare djur, hvilka akademions medel ej mäktade anskaffa. Så t. ex. hade arfpriuson år 1747 skänkt till trädgården en lefvande sjubb (*Procyon lotor*), hvilken Linnæus gjorde till föremål för en särdeles intressant och roande afhandling i Vet.-Akad. handlingar i Dec. ofvanstående år, och vi kunna ej neka oss nöjet att ur denna naiva skildring anföra åtskilligt. Efter en kort beskrifning öfver djurets utseende, sinnen och vanor, till hvilka bland annat hörde, att han sof från midnatt till kl. 12 påföljande dag, skrifer författaren:

»Ägg och foglar lärer altså vara hans förnämsta spis hemma hos sitt; ty när man lade ägg för honom, såg man med hvad nöje han tog det, rullade det emellan händerna, utan at brytat, bet et litet hål på sidan och derigenom utläppiade altsammans. Äfvenså, deräst höns kommo honom förnär, tog han dem fatt, bet sönder hufvudet och utsög blodet, det andra brydde han sig mycket litet om; men besynnerligen måste jag med min skada märka, at Påfoglar smakade honom väl, hvilkas prakt och fågning funno ingen nåd för hans smak.

Lofnadsarten hans var at få ligga i solen; men icke gierna satt han innesluten uti något litet rum. Han blef familier, lät bekante klappa och leka med sig, helst om de hade russin at inställa sig med, och allenast de ville icke lyfta honom eller bära honom, det han omöjeligen tåla kunde.

Sinnelaget hans var at vara envis, och det i högsta grad, så at, då han ledde med tåg, kunde han på intet sätt tåla at man drog på tågot, utan lade han sig då straxt ned till jorden, utspärrandes och motspännandes med armar och fötter, viljandes ingalunda gå med påck, men väl med godo, och då man ville taga honom, försvarde han sig med tänder och klor och mumlade som en biörn. Då han en gång blef ond på någon, var nästan omöjligt at komma i hans gunst o. g. Då han först kom, råkade han Trägårdsmästaren, begynte derföre klyfva upåt benen i tanka at besöka honom; men som Trägårdsmästaren ei förstod hans ändamål, ristade han honom hastigt ifrån sig, blifvandes rädd. Här af fattade Siupp et oförsonligt hat til honom, så at sedermera hvar gång Siupp kunde märka Trägårdsmästarens lukt, begynte han at låta som en fiskmå, hvilket var et teckn at Siupp var högsligen förtörnad. Eljest umgicks han med bekante barn och hundar förtroligen, liggandes på ryggen, tilstadiandes at de honom undertiden nog luggade utan at stickna (vid) leken; men på slutet, då de voro trötte, blef han mästare och envis som en skiärslipare hängde efter och förföljde dem. Detta Siupps envisa sinne var nog förtrotel. dermed, at när han kom in i någon kammar, skåp eller ficka, kunde han intet fås derifrån, eller om han fick en höna, kunde man hvarken med läckande eller slag få honom ifrån rofvet, ty fast man tog honom i stierten och lyfte up honom, som var för honom det ledsammaste, spärrade han väl ut med fötterna efter vanligheten, men släpte ändå intet rofvet med munnen; intil des man fann på hans kuse, och för hvilken han var pultron, det var svinberst, som han omöjeligen tåla kunde. Jag vet intet hvad för slags svin tukta honom i America; men svinen känner han på borsten, ty fläsket kan han äta, men svinet tål han intet och har just fått en fasa för svinens päls. När Siupp en gång kom in uti kammaren, under det man med damqvasten afdammade väggarna, pekade man med borsten åt honom, hvar på Siupp, som elden varit efter honom, hölt för rådeligit, at intet längre vänta, utan skyndade sig baklänges på dören; ifrån den dagen fick man bot för Siupps envisa sinne, at så snart han kom i fickor eller skåp, och man allenast lät honom lukta på en klädesborsta eller några berst af svin, cederade han straxt sin pretention och retirerade baklänges sig, som fienden kommit efter honom.

Siupps ända var beklagelig, ity han, som aldrig kunde sofva som andre, för någre dagar sedan kommer lös om natten, då alle gådt til sängs, klyfver öfver planket och in i en annan gård, der utråkar för en stor hund, som biter honom til döds, med min stora sorg.»

Några år efter börjado Linnæus äfven underhålla lefvande foglar i trädgården och gjorde för detta ändamål en hemställen till consistorium den 3 aug. år 1751 »thet wille Cons. Acad. låta foga then anstalt, att then hos honom påbegynte fogelburen måtte blifwa färdig», hvarom också rektor lofvade att draga försorg. Buren, som kort efter fullbordades, var ganska stor och rymlig samt fördelad i flera rum för de olika fogelarter, hvilka derstädes hade sin bostad.

I slutet af Augusti 1754 beskriver Linnæus i Vet. akad. handl. ett nytt och intressant djur, som inkommit till trädgården nämligen den af honom så kallade markattan Diana (Simia [Cercopithecus] Diana.) Efter beskrifningen öfver sjelfva djuret skildrar han dess seder och vanor och yttrar derom bland annat: »Hon älskar mycket värma, hvarföre hon ock i varmaste orangeriet, der hon om vintren fått logement i Upsala Trädgård, har haft sit nattläger högst up under kroppåsen, hvarest är varmt som i en badstuga; men hon tycker ej om at sitta i brännande solen, hvarföre hon om sommaren midt på dagen altid dasar sig i skuggan, men om nätterna äro kulna om sommartiden, jämrar hon sig och för alla förbigående med pipande läte ger til känna, at hon far illa.

Hon lägger sig, då det mörknar och sofver til kl. 7 eller 8 om morgonen, då hon är ute, om ingen förr oroat henne; men i Orangeriet, så snart sista luckan tilslutes, lämnar hon sällskapet och springer up uti sin säng. — — — Hennes största nöje är at få kasta kull alt hvad hon ser, och om man sätter hundrade gånger några stolar för henne, springer hon uppå hvar och en, samt lemnar dem ej förr, än de äro kullstötta, hvarföre man ej kan hafva henne i huset obunden; ty hon skulle lemna ingenting, som vore löst, utan at kasta det i golfvat. Då man ger henne tunn mat, hafver hon ej tid äta eller läppja maten, förr än hon slår kull skål eller fat, så at det rinner öfver alt, och hon måste uppslicka orena maten af jorden. När hon ätit supanmat, den hoq dels läppjar, dels super, söker hon så mycket görligt är, at akta

sit skägg, och om det blir vått, stryker hon det rent på gräset eller med armen. — — —

Hon har ej synnerligt målföre: det endaste hon kan tala är det ordet Grech. När någon bekant ropar på henne, Grech, svarar hon straxt Grech. För öfrigt har hon nästan intet läte mer än det, at då hon är hungrig eller rädd, piper hon och jämrar sig litet. Ett synnerligt läte har jag et par gånger hört af henne, då hon blifvit förfärad, som låter ungefär hoi. Då Påfogelhönan ligger på sina ägg, brukar hon klockan 12 på dagen at flyga på några minuter från dem, til at mylla sig, äta och dricka, och då hon upflyger, skriker hon förfärad såsom en räf vore efter henne: då Apan får höra detta ovanliga läte, springer hon up på det högsta hon kan, såsom en blix, och skriker hoi med en förfärad stämma.»

Något ordinarie penninganslag till dessa i trädgården befintliga djur fanns i början icke, utan då deras antal alltmör ökadades, såg sig Linnæus, som af egna medel bestred deras underhåll, nödsakad att år 1758 utverka consistorii bifall dertill, att han till djurens föda och skötsel finge använda de besparingar, som genom god hushållning möjligen kunde uppkomma på de medel, hvilka voro trädgården anslagne. ¹⁾ Tvänne år efteråt ²⁾ beviljade consistorium till underhåll för tvänne sjubbar, hvilka akademien erhållit som gåfva af konungen, 9 öre kopparmynt om dagen, emedan ingen med deras underhållande af egna medel rättvist kunde botungas.

Från sistnämnda år eger man ännu i behåll en förteckning öfver de lefvande djur, som af Linné förevisades i bot. trädgården d. 16 Maj ³⁾, och dessa voro:

Simia (Inuus) sylvanus, hvilken jemte en nyss född unge hade sin bostad i en af de förut omnämnda burarna, som voro uppsatta på höga stänger. *S. aygula (Inuus cynomolgus)*. »Denna var en Markatta, som hade lång swants, war mycket qvick och lustig, dock skadade ingen, emedan den nu war ung.» *S. (Hapale) Jacchus*. »Denna Markatta är liten och af swag natur, så at hon wil hafwa något at ligga warnt uti, antingen en muff eller annat ludit skinn, ty

¹⁾ Cons. prot. 1758 d. 9 Februari.

²⁾ Cons. prot. 1760 d. 28 Januari.

³⁾ I tidskriften Svenska samlingar bestående af sex stycken. I. s. 17 -25. Westerås 1763.

kommer denne i kölden, så siuknar och där hon.» *S. capucina* (*Cebus capucinus*). »Donna Markatta r et af de enfaldigaste djur; hon ser mycket upriktig och rnhjertad ut; kommer man något hrdt wid henne, så at hon blir rädd, gifwer hon til et långsamt och frskrckeligit lte, som fr öronen r olideligt at höra. Om någon tager henne i beskydd wid sådant tillfälle, kryper hon til den samma, skriker och ser den miskundsamt i ansigtet.» *Nasua rufa* L. (*Nasua socialis*). »Detta djur är ej laggrant på mat, det tergrt, wlling, frukt, fwon håller det til godo en sparf eller död rätta, det åter bröd och nästan alt hwad det fr til mats. Men dess förnämsta delice, som ock tycks wara dess naturliga föda, r Metmaskar, hwilka det snålt kan upleta. Djuret kan i en hast grfwa sig genom jorden; och tror man, at intet Swin i rotande kan jmnfras med detta Djurets snabba tryne. Djuret är annars mycket dumt, men åter snålt och kringt.» Sist bland däggdjuren frevistes äfven *Marsvin* (*Cavia Cobaya*).¹⁾

Bland foglar funnos vid samma tillfälle: *Psittacus Macao*, *P. cristatus*, *P. stivus*, *Crax Alector*, samt i den stora fogelburen några exemplar af *Columba risoria* och ett individ af *Grus cinerea*. En Pfogelstupp med några höns frevistes äfven samt i orange-riot ett kärl med guldfiskar från Kina.²⁾ Mot slutet af sistnämnda r beviljade omsider consistorium på Linnés framställning en årlig summa af 200 dal. kmt samt $\frac{1}{2}$ tunna koru och $\frac{1}{2}$ tunna blandsäd ur akad. qvarn till underhll åt dessa i trädgården lefvande djur. r 1767, då Prins Gustaf, hwilken vid tillfället var akad. kansler, besökte Upsala, uttalade han sitt synnerliga välbehag öfver Linnés oförminskade bemödanden att i trädg. underhålla åtskilliga utländska djur, och som prinsen ansåg detta ej blott befordra naturvetenskapens studium, utan äfven lända till sjelfva

¹⁾ Funnos redan 1754 i trädgården och behandlades s. . i en akad. afh. under Linni prsidium af J. Nauman.

²⁾ Flera af dessa djur funnos redan året förut i trädgården, såsom Linné skrifer till J. Burmann 1759 ^{20/7}: «Alo nunc in Horto sequentia animalia: Simia Jaccus, Mus Porcellas, Psittacus stivus, macao, erithacus, cristatus, Simia sylvanus, cujus femina peperit filium, qui lepide adolescit.» Den ^{12/10} s. . skrifer han nyo till B.: »Nunc accepi pisces vivos anreos chinensium et Ourang Outang, sive Hominem sylvestrem, infantem. — — Accepi Simiam Jaccum vivam; Pulchellum animal.»

trädgårdens prydnad och anseende, så fann han för godt att på consist. tillstyrkande till dessa djurs underhåll, utom hvad förut var anslaget, anslå två tunnor säd årligen ur akademimens qvarn. ¹⁾

Då Linné år 1769, såsom förut är nämnt, lemnade lektor J. Busser en redogörelse öfver botaniska trädgården, hvilken skulle inflyta i den allmänna beskrifningen öfver Upsala, hvarmed denne var sysselsatt, så uppräknade han också de i trädgården lefvande djuren, hvilka voro: *Simia sylvanus*, *S. Aygula*, *S. saltatrix*, *S. sabæa* (*Cercopithecus sabæus*), *S. capucina* (*Cebus capucinus*), *S. (Hapale) Oedipus*, *S. (Cercopithecus) Diana*, *Lemur Mongoz*, *Ursus (Procyon) Lotor*, *Mus Aguti (Dasyprocta Aguti)*, *Cavia Cobaya*, *Psittacus macao*, *P. cristatus*, *P. æstivus*, *erithacus*, *P. menstruus*, *Anas moschata*, *Pavo cristatus*, *Numida Melcagris*, *Crax Alector*, *Tetraones* och »utom desse andra inländska Djur och Foglar.» — Bland öfriga sällsyntare lefvande djur, som under Linné den äldres sednare år tillkommo i trädgården, må nämnas en *Casuarus*, hvilken omtalas i slutet af 1775 ²⁾ samt trenne exemplar af *Platalea*, hvilka följande året erhöles som gåfva af konungen. ³⁾

Under förra århundradet, då samfärdseln emellan jordens länder ännu var jemförelsevis ringa och sjöresorna med seglande fartyg voro ytterst långvariga, var det en ej ringa svårighet att bekomma frön och lefvande växter från utlandet, och, utom Holland, torde väl knappast denna tid sällsyntare frön, lökar och krukväxertillhandabållits till salu. För att underhålla och öka botaniska trädgårdens förråd af lefvande växter stod Linné derföre i ständig och vidlyftig brevexling med samtidens utmärktaste botanister och blomsterälskare både inom och utom landet, gjorde med dem byte af frön och blef på detta sätt i stånd att kunna hålla trädgården vid makt. ⁴⁾ Hans många vänner och beundraro i utlandet, hvaribland äfven furstliga personer och fruntimmer, täflade att genom rika gåfvor af lökar, frön och lefvande växter af sällsynta, eller för

¹⁾ Const. prot. 1767 den 9 Sept.

²⁾ Cons. prot. 1775 den 18 Nov., enligt hvilket till fogelns underhåll anslags 1 daler och 4 öre kopparmynt om dagen.

³⁾ Cons. prot. 1776 den 30 Nov.

⁴⁾ »Correspondencer hade Linnæus icke allenast ganska anseelige inom Riket med alla Curieusa, utan ock med åtskilliga utlänningar och besynnerligen med de lärdeste och curieusaste i Europa. — — Dessutom feck han härigenom årligen

skönhet och praktisk användning utmärkta arter visa sin värduad för naturvetenskapernas konung.

En stor olägenhet med de frön, som erhöles från aflägsnare länder, såsom till exempel från Amerika och Kina, och först efter en kanske mer än årslång resa kommo Linné till handa, var att de under vägen blefvo odugliga af fukt eller af andra skäl förlorade sin groningsförmåga. För att förebygga denna olägenhet vidtogos åtskilliga åtgärder, och J. Ellis i London, hvilken flitigt skickade utländska frön till Upsala, omtalar år 1758 i bref till Linné, att han påfunnit en ny metod, att under resan öfver hafvet hindra frön att taga skada, och denna bestod deri, att han öfverdrog dem med gummi arabicum, vax eller lera, inlade dem sedan i papper eller sand, hvarefter alltsammans inpackadt i täta askar förvarades i det svalaste rummet i skoppet. I sitt svar på detta bref uppgifvor Linné ett annat förslag för ändamålets vinnande, att man nämligen skulle inlägga fröen bland sand i en väl öfverbunden glasburk, som sedan ställdes i en större dylik, hvarefter mellanrummet fylldes med en fuktig blandning af åtskilliga saltor, hvaregenom skulle uppstå en lägre temperatur omkring de i innersta burken förvarade fröna. Denna metod, som Ellis försökte, visade sig likväl vara mindre praktisk och han återgick snart till sitt först beskrifna sätt att öfverdraga fröen med vax under sjöresan, hvilket lemnade så lyckliga resultat, att Linné i ett bref till E. deröfver uttalade sin stora belåtenhet. Som denna sak var af stor vigt, började man snart allmänt söka uttänka en fullt lämplig metod för att frön och löfvande växter skullo utan att lida skada kunna uthärda långa sjöresor, och år 1758 utkom i Köpenhamn en liten brochyr med titel: »Vorschläge, nach welchen der Transport der Bäume, Land-Gewächse, Saamen und verschiedener anderer Naturalien über die See zu veranstalten ist,» hvilket arbete hade till ändamål att sprida kunskapen härom till den stora allmänheten.

ifrån alla orter frön till sin trögård, fast många på vägen blifvit fördärfvade, ty annars hade icke 3 Upsala Trögårdar varit run för så många örter, hvaraf ärligen siddes emellan ett och två tusende slag. Doctor Gronovius i Leyden, Prof. Sauvages i Montpellier, Prof. Gmelin i Peltersburg sedan i Tübingen och Rathgeb i Venedig voro honom de allmännaste och käraste, som alltid tillbragte honom något nytt. Lin. biogr. anteckn.

Utom de redan i det föregående omnämnda gåfvorna af frön och lefvande växter till botaniska trädgården, sände Prof. C. Dillenius år 1743 frön af 86 arter från Pennsylvania samt 13 arter *Geranium* från Afrika, och trenne år efteråt fick Linné från samme man frön af 140 arter engelska växter. Från Amerika, men ej uppgifvet från hvilken, kom 1745 en värdefull sändning af 14 stycken lefvande växter, hvilka alla voro i friskt tillstånd vid framkomsten. »Bland dem war det sköna *Arbor tulipifera*, som sällan kan fås i Holland och säljes der för 100 Gyllen; såsom och trädet *Bignonia* med des liffliga blommor; *Catalpa*, som äfwen växer i China; *Liquidambar* eller *Styrax liquida* och andra, som ej ännu fått svenska namn.»¹⁾

De lärjungar, som Linné utsände snart sagdt öfver hela världen, hemförde också dyrbara frösamlingar och lefvande växter till trädgården. Svenska växter anskaffades sålunda af L. Montin, hvilken på hösten 1749 återkom från en resa till Lappland, och genom P. Kalm, P. Löfling och Fr. Hasselqvist anlände dyrbara samlingar af frön från N. och S. Amerika, Spanien, Mindro Asien och Palestina åren 1751 - 1752. Af de växter, som Kalm hemförde från Norra Amerika, och från hvilka flera nu i våra trädgårdar allmänt odlade växter troligen härstamma, hade i Augusti månad 1751 uppkommit i bot. trädgården omkring 143 arter af släktena *Verbena*, *Panicum*, *Ptelea*, *Diervilla*, *Physalis*, *Asclepias*, *Rhus*, *Staphylæa*, *Aralia*, *Acer* (*A. saccharinum*), *Laurus*, *Liriodendron*, *Sida*, *Hibiscus*, *Rudbeckia*, *Arum*, *Zea*, *Coix*, *Platanus*, *Liquidambar*, *Morus*, *Gleditschia* m. fl.

Bland dem, som från utlandet sände dyrbara frön, må nämnas professorerne Burmann, fader och son, i Amsterdam, hvilka genom sina förbindelser med Cap voro i stånd att anskaffa rariteter derifrån. Redan 1758 eller kanske ännu tidigare hade Burmann börjat utbyta frön med Linné och uppvaktade honom ej sällan med särdeles dyrbara gåfvor i detta afseende. År 1768 hade den yngre Burmann genom bref underrättat Linné, att deuno skulle hafva att på hösten emotse en mängd lökar från Cap. Som skoppet, hvarpå dessa fördes, dröjde länge innan det ankom till Sverige, började Linné gripas af farhågor att detsamma förgåtts och uttalar

¹⁾ *Salvii Lärda Tidn.* 1745, Nr. 28.

i ett bref till J. N. Burmann sin stora sorg doröfver, men sent omsider kommo slutligen de ifrigt efterlängtrade lökarne i händerna på Linné, som i en skrifvelse till gifvaren uttryckte sin oförställda glädje och tacksägelse.¹⁾ I ett bref i slutet af 1771, som är ställdt till båda professorerne Burmann, omtalar Linné, att han från sina vänner i England haft glädjen att emottaga flera lefvande växter såsom *Liriodendron*, *Magnolia*, *Gardenia*, *Kalmia* m. fl., men att det ännu ej lyckats honom att erhålla *Hydrangea*, *Clothra* och *Itea*, hvarefter han mycket längtade. I svaret på denna skrifvelse lofvade då den äldre Burmann, att han bland annat skulle sända *Hydrangea* och *Clothra*, hvilka hos honom blomstrade och satte frukt hvarje år. — Professorerne Burmann voro ej de ende holländare, genom hvilka Linné kunde erhålla växter från Cap, utan år 1769 fick han äfven en makalös samling af inlagde örter, bulbis och frön ifrån Gouverneuren Tulbagh på *Caput Bonæ Spei*, och af svaret på denna sändning finner man, att det varit en anseelig mängd lökar samt frön af omkring 50 arter. Som en artighet för denna ståtliga gåfva sänder Linné en tackning till guvernören öfver det offer honom uppkallade växtsläktet *Tulbaghia* och anhåller att erhålla några lökar af denna växt, för att den sedan skulle kunna spridas till de Europeiska trädgårdarna och göra hans namn känt af alla blomsterälskare.

Prof. N. J. Jacquin i Wien var också bland dem, som flitigt understödde Linné med skänker af frön, och på våren 1760 inträffade i Upsala en sändning dylika, som, att döma af Linnés svar, måtte varit af ovanligt dyrbar beskaffenhet.²⁾ Bland de växter, hvilka sedermera kommo upp i trädgården af de frön, som Jacquin

¹⁾ Linné till N. Burmann 1768 den 22 Dec.: »Tandem post mille curas et vigilias Holmia accepi desideratissimum fasciculum Tuum, et quidem ante 5 dies. Pro bulbis devotissimas reddo grates, utinam aliquis horum hoc vere flores rarissimos produceret; serui enim eos in ollis camerae meae, ut ibi excrecant in tui memoriam. Cum floreat, dicam: has delicias accepi a meo Burmanno.»

²⁾ Linné till Jacquin 1760 den 8 Juni: »Hec accepi donum Tuum plus quam Regium; Tot tanqve rara Semina ego nunquam vidi, minus accepi, utinam decimum quodqve germinaret, me tum Cresco ditiozem dicerem. Ea eadem die terrae mandavi, probe inspexi et in memoriam mihi revocavi quot insomnes noctes diesque transegiisti, quot labores et arduos gustare debuisti, ut haec omnia propria manu legeres et inquireres. Expecto jam quotidie videre aliquam enatam; utinam nonnulla ad minimum germinarent.»

meddelat, nämner Linné i sina bref *Ranunculus lanuginosus*, *Protea*, ¹⁾ *Drypis* och *Peltaria*. ²⁾

Så långt tillgångar och tid medgäfvos, sökte Linné återgälda dessa gåfvor, men kunde naturligtvis ej lemna i utbyte frön af så dyrbara växter eller i sådan mängd, att det kunde motsvara de storartade sändningar han emottog ifrån sina i en rikare natur levande vänner i utlandet. I Skandinavien funnos nog växter, hvaraf frön voro ytterst begärliga i utlandet, nämligen fjällväxter och dylika, men dels var det stor svårighet att här af erhålla frön i tillräcklig mängd, och dels hade de ofta förlorat gröningsförmågan, då de sent omsider nådde sin bestämmelseort. Flera gånger får Linné emottaga vänliga förebräelser af sina utländska vänner P. Collinson, ³⁾ C. Dillenius, professorerne J. och N. Burmann ⁴⁾ m. fl. för det att han sände så litet i utbyte mot det han erhölet, men i svaren på dylika skrivelser påpekar Linné, att läget af Upsala botaniska trädgård och det kalla klimatet var ganska menligt för växternas frömognad, att han derföre ej alltid fick några frön att sända, att frön af sällsyntare svenska växter från nordligare landskaper voro svåra att anskaffa, att hans tid vore så ytterligt upptagen m. m. allt ursäkter, som voro grundade på verkliga förhållandet. Emellertid bemödade han sig ofter bästa förmåga att sända frön af svenska växter och af de i trädgården odlade, så ofta de utvecklade

¹⁾ Linné till Jacquin 1763 den 13 April: »Semina *Proteæ* recentissima et pluris æstimanda quam 100 alie species. Plantæ inde super enatæ foliis nitent argento, ut nihil pulchrius».

²⁾ L. till J. 1764 den 20 Aug.: »Hac æstate pulchre floruit in Horto *Drypis* et *Peltaria* e seminibus Tuis enatæ, quæ mihi summum oblectamentum peperere nec has unquam inspexi sine honorifica Tui mentione».

³⁾ P. Collinson till Linné 1747 den 10 Mars: »It is a general complaint, that Dr. Linnæus receives all and returns nothing, you will receive it in great friendship. As I love and admire you, I must tell you honestly what the world says».

⁴⁾ Linné till J. Burmann 1758 den 4 Oktober: »Urges quod nulla dona a me habuisti, cum tamen ego a te plurima; idque jure meritoque omni. Quod ad vivas plantas a te gratiose missas attinet, nequeo miser eas remunerare, qui nullas in horto meo possideo plantas, quas vester splendidissimus hortus non alat; habito enim in climate, ubi adversa omnia sub iniquissima Flora. Utinam scirem me possidere unicam quam non haberes plantam, quam lubenter eam mox mitterem». — Linné till N. Burmann 1771 den 1 Nov.: »Tu petis a me semina, quæ utramque Indiam et C. B. Spei habes jubenda; si ego per amicos accepero unam alteramve plantam, hyeme facile mihi perit».

mogna frön, och sålunda, för att endast anföra några fall, skickade han 1750 genom A. Bäck frön af omkring 100 arter att utdelas i Frankrike, Holland och England: till prof. A. Haller lemnade han vid flera tillfällen, oaktadt han beklagar sin fattigdom i detta afseende; ¹⁾ N. Jacquin erhåller 1759 och 1761 frön af *Plumbago*, *Petiveria*, *Verbesina*, *Dodecatheon*, *Alstroemeria* ²⁾ m. fl.; J. Ellis, som anhållit om frön af sibiriska och tartariska träd och buskar, erhöll 1761 *Rheum compactum* och *Caragana arborescens*, hvarjämte Linné genom utdelning till andra personer af sibiriska växters frön, hvilka han hade godt tillfälle att erhålla, bidrog till spridningen af dylika i norra Europa. Professorerna Burmann ihågkom han också, så långt som hans egna anspråkslösa tillgångar medgäfvo, och sändo den yngre B. åtskilliga frön bland andra af *Libanotis montana*, *Hyoscyamus Scopoli*, *Trifolium spadiceum* och *Melampyrum nemorosum*, den sednare att planteras i skugga. ³⁾

Ålderdomen började så småningom falla tung öfver den store mästaren; medtagen af ständigt och ihärdigt arbete, kände han år från år sina krafter mattas, men då några sällsynta alster af utlandets Flora kommo honom till handa, fick han liksom nytt lif och hans intresse vaknade med dess forna old och lif. Till sina bekante och vänner i utlandet uttalar han sin önskan om att bekomma nya växtalster, hvilka kunde lindra tyngden af hans ålderdomsdagar, och för att anföra ett exempel härpå, skriver han till prof. J. A. Murray i Göttingen sålunda i Okt. 1769, vid hvilket tillfälle han äfven lyckönskade M. att hafva blifvit professor: »Om Hr Professoren har någon ört i sin trädgård, ty wisserligen har Hr Professoren många sådana, så war gunstig och hugna mig med ett par frön där af på min nu tilltagande tryckande ålderdom; sådana äro nu min sista tröst och cordiale.

¹⁾ Linné till Haller 1744 den 2 Jan.: »De aliquot semina, quædam habeo; alia vice plura; recessus enim sum horticultæ; Tu benigne hæc excipias oro».

²⁾ Linné till Jacquin 1761 den 10 Sept.: »Mitto et pauca semina e planta omnium pulcherrima, quam Alstroemeriam dico, ab eo qvi præterito anno primos vidit in Europa flores et semina ad me misit. Accepi hujus tantum unicum capsulam hæc anno, adeoque pauca mitto. — — China Semina copiosissima mitto. — — Serit se ipsam in Horto, ubi fortiter hyems non accedit».

³⁾ Linné till N. Burmann 1769 den 8 Aug.: »Certe nulla alia magis illustrat splendidissima sua comæ umbrosa loca».

Hr. Professoren gratulerar jag af hiertat till Botaniska Professionen och att wara *Praefectus Horti Ditissimi in climate felicissimo.*

Hwad kan wara för mig större lugnad, än se mine forne Camerader spridas ut öfwer Europa ock att blifwa de Generaler som skola commendera Floræ armée. — Det begärda fröutbytet synes också hafva tagit sin början, och åtminstone fick Linné år 1773 från Murray frön af åtskilliga sibiriska växter, hvaraf flera också kommo upp i Upsala bot. trädgård.

Från högt uppsatta personer emottog Linné äfven på sin ålderdom hedrande bevis på den beundran, de hyste för den store naturforskaren, och sålunda erhöll han 1771 från franske konungen frön af omkring 130 arter, hvilka denne sjelf samlat. Härom skrifver Linné i sina biografiska anteckningar under sistnämnda år: »Konungen i Frankrike sielf frågar äfter Linné. Riksrådet Carl Fr. Scheffer i Paris 25 Febr. 1771 skrifwer så: under mitt wistande i Versailles har konungen af Frankriket flere gonger frågat mig äfter Hr Archiatern, och utom den wälwillia han för Hr. Archiaterns person yttrat, äfven med mycken omsorg underrättat sig om tillståndet af Hr Archiatrens Botaniska trädgård. Hans Majestät har sielf samblat frön, dem han welat låta Hr Archiatren tillkomma, om, som des egen utlåtelse war, jag trodde att sådant skulle giöra Hr Archiatren nöje, och har updragit mig att dem samma Hr Archiatern tillsända».

Denna artighet beredde Linné ett stort nöje och han kunde ej underlåta att i consistorium academicum med glädje berätta, hurusom han till bot. trädgården bekommit som skänk af konungen i Frankrike åtskilliga frön, »som Hans aldra Christeligaste Majestät med egen hand samlat». ¹⁾ Efter befallning af ryska kejsarinnan, som äfven önskade visa Linné sin wälvilja och aktning, erhöll han tvänne år efteråt en stor samling frön från Sibirien, hvilka han planterade vid sin landtgård Hammarby och som visade sig wäl tåla klimatet. ²⁾

Redan för längre tid till baka hade Linné fått lära känna, huru olämplig till botanisk trädgård den plats var, som i Upsala dertill användes. Sumpig, låg och derigenom lidande af öfversvämm-

¹⁾ Cons.-prot. 1771 den 13 April.

²⁾ Linné till Bäck 1773 den 3 Aug.

ningar höst och vår samt dessutom utsatt för kalla nordavindar, kunde den ej fylla sitt ändamål. De på fritt land odlade växterna utdögo oupphörligt och måste ersättas af nya och de, som bevarades i växthusen förde i allmänhet ett tynande lif af brist på sol och dager; ¹⁾ men det är dock att märka, att de största klagomålen häröfver förnimmas under Linnés ålderdom, då han ej längre var i besittning af den kraft och ihärdighet, som behöfdes för att öfvervinna dylika olägenheter. Åtskilligt gjordes dock under Linnés sednare lefnadsår för att hålla trädgården och dess byggnader vid makt, och sålunda anslogs 1771 en summa af 2,000 dal. kopparmynt till reparation af orangerihuset; en liten tomt inköptes samma år och lades tillsammans med trädgården; lokalen för naturhistoriska museum, hvilken mycket led af fukt, omlagades följande året, och 1774 verkställdes åtskilliga reparationer på drifbänkar och fensterkarmar.

Efter en lång och hedrande lefnad i naturvetenskapens tjänst gick Linné ur tiden den 10 Januari 1778 och efterträddes af sin son, hvilken redan under sin faders lifstid, fått fullmakt på platsen. Som conservator vid trädgården hade Dr. C. P. Thunberg utnämndts året förut, men som han då befann sig på utrikes ort, hvarifrån han först på våren 1779 återkom till fäderneslandet, så torde omsorgen för trädgårdens skötsel nästan uteslutande hafva tillfallit den unge professor Linné.

Åtskilliga förhållanden visa dock, att han ej var sin plats som den store fadrens efterträdare vuxen, och det fordrades naturligtvis en rik begåfning och en outtröttlig arbetsförmåga för att kunna värdigt uppbära det namn, som hans far gjort så aktadt och äradt inom hela den lärda världen. Dertill kom ett misstänksamt lynne och en olycklig egenskap att stöta alla från sig — ett förhållande, hvarom samtida svenskars och äfven utländingars bref till C. P. Thunberg bära tillräckligt vittnesbörd.

Den rättvisan måste man dock göra Linné den yngre, att han åtminstone straxt efter fadrens bortgång och äfven ären förut bjöd till att upprätta trädgården ur det förfall, hvari densamma kommit,

¹⁾ Linné till J. A. Murray 1770 den 14 Febr.: »Hr Professoren künner våra vintrar i Januario och Februario, då wi ofta ej hafwa sohl på 2:ne månader klar — — — oändelig många växter har jag haft i academie trädgården, men de måste gå bort för de grymmaste vintrarne».

då hans far för sin ålder och sjuklighet ej vidare kunde egna sig deråt. Till trädgårdens mindre goda skick under dessa år bidrog äfven den omständigheten, att den äldre Linné på sista tiden indragit den dyrbara brevexling han nödgades underhålla för att skaffa frön till trädgården, emedan akademien, enligt ett bref från Linné den yngre till grefve Arvid Stenbock, dertill ej bestod något anslag.¹⁾ »Frön äro nödvändige», skrifver Linné d. y. i detta bref, »at årligen införskrifvas ifrån flera utländska trädgårdar, ty de flästa gå om vintrerne bort utan at lämna af sig frön; men här till bestås af Academien ingen styfver. — Jag förestälte detta Vår Cancellor, men, ehuru iag förmodade någon attention; ehuru iag beskref denna årliga requisition af växter vara oundgänglig för at conservera trädgården ifrån at komma i samma situation, som öfriga academiska trädgårdarne uti Riket; ehuru iag inemot 20 år tjent, at iag uti 5 år både giordt Demonstrators- och Professors tjänst, at flera fådt nya gratificationer, som mycket mindre giordt tjänst, en del ingen och intet giöra änu, var Hans Excellence lika obeveklig — — — utan i ställe fant mig böra vara nögd, när min Far fådt dubbel lön, och at han deraf borde bättra dessa mina omständigheter». För öfrigt yttrar han i anf. skrifvelsen sina misstankar att dessa motgångar voro följderna af intriger och afund öfver »hela denna Botaniska inrättnings vundna approbation». Att emellertid hvarken consistorium eller kanslern ville lägga hinder i vägen för anskaffandet af frön till trädgården — såsom Linné d. y. med sin vanliga misstänksamhet befarat — visar sig deraf, att denne 1778 på consistorii rekommendation erhöill kanslerns tillåtelse att portofritt införskrifva behöfliga frön.

Under den tid botanices demonstratorn C. P. Thunberg vistades i utlandet, sökte Linné d. y. flera gånger att genom honom erhålla allehanda växtalster, och i ett odateradt bref, som sannolikt är skrifvet 1776 och hvilket nådde Thunberg i Batavia, uppmanade han honom, att till botaniska trädgården i Upsala anskaffa frön och lefvande djur, om detta lät sig göra utan för stor kostnad. Af lefvande djur, som vid tillfället funnos kvar i akad. trädgården, uppräknar Linné, utom påfåglar, t. ex. *Psittacus Macao*, 3

¹⁾ Originalet till denna skrifvelse, hvilken är odaterad, men synes vara från år 1777, förvaras i Herr Baron C. J. Bondes arkiv på Ericssberg.

st. Lemur Macaco, om hanne af Casuarius, Simia sylvanus, hanne och hona, samt tvänne Platalæ. — I en sednare skrifvelse den 9 Febr. 1779 adresserad till London, hvilken Thunberg erhöi offer sin hemkomst, uppmaude L. honom att från England skaffa frön och lefvande växter samt göra sig underrättad om de jordblandningar, som användes i trädgårdarne derstädes. Flera gånger hade L. fått thebuskar från England, men som dessa oupphörligt gått ut, anhåller han, att Thunberg, om möjligt, måtte medföra en dylik buske. — I afsigt att utifrån erhålla sällsyntare växter skref äfven akad. trädgårdsmästaren L. Broberg till Thunberg, då denne år 1778 befann sig i Holland.

Åren 1776—1780 föreläste Linné d. y. materia medica, men vår och höst demonstrerade han trädgårdens växter och beskref deras användning. Samtida personer intyga dock, att han såsom profekt var otillgänglig, att han höll trädgården stängd för vettgirige besökare, och Thunberg beklagar sig i sina efterlemnade manuskript att ej ens han, ehuru demonstrator, hade fritt tillträde till trädgård och orangeri. I de bref, som svenske naturforskare vaxlade med Thunberg, framlyser en ohöjd bitterhet mot den yngre Linné, hvilken hade den olyckan att väcka ovilja nästan hos alla, med hvilka han hade beröring. Särskildt gällde detta akad. örtagårdsmästaren L. Broberg, hvilken år 1780, sannolikt af missnöje med Linné som profekt för trädgården, hos consistorium anhöll om fyra års tjänstledighet emot det, att han under denna tid afstod hela lönen åt den blifvande vikarien, såsom hvilken han föreslog trädgesällen P. Thenstedt. Consistorium beviljade denna ansökning och antog, på Linnés tillstyrkande, den föreslagne vikarien; »men som Consistorium tillika ogerna ser at Trädgårdsmästaren Broberg, som för mycken flit och utmärkt skicklighet gjordt sig allmänt kjänd, på längre eller kortare tid lemna dess innehafvande syssla, så anmodades Rector tillika med Inspectores ararii at förekalla Broberg och honom föreställa, om icke han åtminstone ännu till någon tid kunde afstå med then begärdte ledighet ifrån thess sysslas förrättande.»¹⁾ Broberg synes emellertid varit tjänstledig under ett års tid och om resultatet af rektors försök att förmå honom att stadna qvar, nämnes intet i cons. protokoll. »Trädgården blef emellertid

¹⁾ Cons. prot. 1780 den 7 Augusti.

anförtrodd åt en så kallad Trädgårdsmästare, som ingen ting förstod af dess skötsel; därigenom hände, at Växterne i Orangeriet van-sköttes och utdödde, samt Växter i sjelfva Trädgården bortrensades såsom *Claytonia sibirica* och dylika, som länge vuxit der såsom inhemske. Alt detta blef alt för mycket och för snart synbart så at äfven det tycktes påskynda Pr. (Prof. Linnés) utrikes resa. ¹⁾

I afsigt att samla material till fortsättning och komplettering af fadrens arbeten, anträdde Linné 1781 med vederbörligt tillstånd en utrikes resa och begaf sig på våren samma år till England. Enligt Thunbergs ofvan anförda anteckningar hade något förslag varit å bane, att vikariatet för Linné under hans frånvaro skulle delas emellan med. adjunkten J. G. Acrel och Thunberg, så att den förre skulle hålla offentliga föreläsningar i medicin och den sednare förestå den något förfallna botaniska trädgården, i den svekfulla afsigten, menar Thunberg, att hans ovänner sedermera skulle kunna visa, att han ej egt nog skicklighet att sköta lektionerna och att trädgården under hans förvaltning blifvit förstörd. Oroad af detta rykte, vände Thunberg sig då till akad. kanslern grefve Rudenschöld med förfrågan härom, men denne, som medgaf, »det en proposition väl vore gjord», förklarade, att han beslutat, att förordna honom att sköta hela sysslan, hvartill han också den 5 Mars 1781 fick kallelse. Vare nu härmed huru som heldst, så beslöts dock i consistorii sammanträde den 27 April 1781, att trädgården under Linnés frånvaro skulle skötas af Thunberg utan ansvarsskyldighet, emedan densamma ej blifvit till honom inventerad. Consistorium uttalade likväl sin förhoppning vid tillfället, »at Demonstratoren under Professoren von Linnés frånvaro så wårdar Trädgården, at Demonstratorens öfriga förtjenster af Botaniqven derigenom ökas».

Före Linnés afresa synes förhållandet emellan honom och örtagårdsmästaren L. Broberg blifvit så förbättradt, att denne sodnare låtit öfvertala sig att under professors frånvaro stadna kvar och sköta trädgården som förut. I cons.-protokoll den 12 Juni 1781 omnämner också rektor, att han kommit på den tanken, »at angälfet wore det Broberg bibehålles wid Trädgården, så mycket mer,

¹⁾ Collectanea Thunbergiana i Smålands nations bibl. i Upsala. Enligt en af Adjunkten Dr. E. Åbding benäget meddelad afskrift.

som denna Trädgård utgör en dyrbar Kongl. Academiens Egendom, hvilken af en i så diverse örter skötande, hwarom kunskap wid andre Trädgårdar och Orangerier i Riket icke står at winna, owan Trädgårdsmästare lätteligen kan försämras, oaktadt den nogaste tillsyn af Praefectus Horti Botanici, hwars öfrige göromål möjeligen icke tillåta honom at stundeligen wara i Trädgården och Orangeriet tilstädes». Med anledning häraf hade han talt wid Broberg, som också beanns villig att lemna de trädgårdar han under tiden arrenderat, och åter inträda i sin förra syssla mot det, att han erhöle någon förbättring i sin lön. Äfvenså lofvade han, att i trädgårdsskötsel undervisa sin son, så att denne i framtiden kunde blifwa hans efterträdare och för öfrigt emottaga till dylik undervisning dem, som trädgårdens profekt eller consistorium pröfvade lämplige. Härtill gaf consistorium sitt bifall och hemställde till kanslern, om icke Brobergs lön borde förbättras, så att han fingo årligen 100 riksdaler specie utom hyresmedel, hvilka stego till 150 daler kopparmynt. I skrifvelse af den 12 Juli s. å. uttalade också kanslern sitt nöje deröfver att man wid botaniska trädgården lyckats qvarhålla en så skicklig man som Broberg, och gaf sitt bifall till förslaget om dennes löneförbättring, hvilken skulle beräknas från den dag (den 2 Juni 1781), då Broberg återinträdde i sin egenskap af akadem. örtagårdsmästare.

Det var naturligt, att Linné i de engelska trädgårdarna skulle finna många sällsynta växter, som förtjente att införas i Upsala botaniska trädgård. I bref till Thunberg uttalar han också sin stora förundran häröfver, och huru han med all flit likväl ej bann insamla allt, som han önskade. Som han vid ankomsten till London både af naturforskare och förnäma personer emottogs med största uppmärksamhet, så blef det honom också lätt att från de förnämsta trädgårdarna erhålla nästan allt hvad han önskade, och att han med tanken på sin botaniska trädgård i Sverige begagnat sig af tillfället, visar sig af hans bref till Thunberg.¹⁾ I London fick han

¹⁾ Linné till Thunberg 1781 den 1 Aug.: »Med 2:ne skepp har jag hemskickadt växter, det första har 5 stora korgar med de allra raraste buskar, som alltid tillföre i Sverige varit, och äro här endast i en enda trädgård; jag är derföre angelägen, at dessa väl framkommer; de äro adresserade till Tottie och Arfwidsons contoir i Stockholm; Herr Doctorn måste laga at derifrån få underrättelse när de komma, och skicka Broberg dit att skaffa dem på fartyg till Upsala samt

också tillfälle att göra bekantskap med de troligen största naturaliesamlingar, som då för tiden funnos, hos Sir J. Banks, hortiginnan af Portland, Ashton Lover, W. Hunter, Mr. Yeat, Dr. Fordyce m. fl. Bland de trädgårdar, Linné besökto, utmärkte sig den markisen af Rockingham tillhöriga anläggningen i Wimbleton för en stor rikedom på Liliaceer och allebanda växter från Vestindien. Markisen sjelf, som var både kännare och älskare af botaniken, hade ej spart någon kostnad för att göra trädgården så fullkomlig som möjligt och lemnade Linné med frikostig hand dyrbara gåfvor af växter att sändas till Upsala, hvaraf dock flera olyckligtvis förgingos under transporten till Sverige. I den stora trädgården vid Kew, hvilken förestods af den utmärkte Aiton, var Linné en flitig gäst och besökte dessutom flera andra dylika anläggningar i Cholesea samt dylika, hvilka tillhörde Herrar Leo, Pitcairne, Fothergill, Gordon, Malcolm m. fl. Alla dessa ståtliga samlingar och rika trädgårdar kunde ej annat än uppväcka Linnés största boundran, så att han i ett bref från London den 13 Juni 1781 skrifvor drom sålunda: »De Naturaliesamlingar, jag här träffar, öfvergå alt hvad jag i Sverige kunde föreställa mig; så at jag mycket tviflar, om något ställe på Jordklotet finnes, hvarost så godt tillfälle gifves för en Historicus Naturalis at öka sina kundskaper. De kostbaraste Menagerier, Trädgårdar och rikaste Cabinetter stå mig här altid öpne, så at jag icke vet hvar jag skall börja eller sluta».

låta mig veta snart, om några äro utgångne; Gifvaren Lord Rockingham har lofvadt mig nya i ställe för dem, som på vägen dö. När de framkomma sättas de alla i vitrmerummet, intet omplanteras eller röras på någodt sätt, om icke lägga litet fet jord öfvanpå. — Det andra är en lida af succulenta, som Broberg känner väl skjutseln af, några 70 sorter — altför vackra och besynnerlige en del. I slutet af månaden så snart jag får lägenhet, skall komma mycket mera, både lefvande växter och frön, samt lefvande Diur, när jag kan få någon skeppare at ta emot dem. Olyckligt är at här intet gifves tillfälle at få skepslägenhet på Stockholm, då jag nu äger det bästa tillfälle, at få rikta mig med alla de sällsyntaste växter. Jag har måst skicka dessa med mycket besvär på Sundet». — Om dessa växter skrifver Dr. L. Montin 1781 den 29 Okt. till Thunberg: »I väntan af det nu ankommna brefvet från Herr Doctorn har jag länge drögt att lämna Herr Doctorn sidsta underrättelserna jag haft från London. Deribland var att Linné fått en hop Amaryllides och Pancreatiae samt några rara plantor som Portlandia, Aspalathus, Blennum etc. af Marquis of Rockingham genom gamle Herr Lees bearbetande, samt af Lee sjelf en hop Mesembryanthema hvilka alla han skickat öfver Helsingör, emot fleres råd, som ville att de skulle gått öfver Gborg».

Under det att Linné skötto sina studior i utlandet, föreläste Thunberg i hans ställe naturalhistoria och demonstrerade under höstmånaderna 1781—1782 botaniska trädgårdens växter. Bland arbeten i trädgården, som han under tiden hade att öfvervaka, må nämnas uppförandet af ny bostad för de sällsyntare djur, hvilka i trädgården underhöllos. Det förra djurhuset, som af ålder var så förfallet, att detsamma ej utan eldsiara kunde uppvämmas, utdömdes redan i slutet af 1779 och beslut fattades i consistorium om uppförandet af ett nytt följande vår. För ledningen af detta arbete, hvilket fördröjdes ända till 1781, lönade Linné i bref till Thunberg ifrån London åtskilliga praktiska föreskrifter.¹⁾ — I samma skrivelse nämner Linné också, att om örtagårdsmästaren Bröberg ämnade låta sin son studera trädgårdsskötsel, så funnes godt tillfälle att i London erhålla undervisning deruti, hvarigenom han kunde utbildas till att med tiden blifva sin faders efterträdare i Upsala.

Botaniska trädgården i Upsala synes under Linnés frånvaro i London hafva erhållit tillökning af en ny tomt, hvaröfver L. i en skrivelse i början af 1782 uttalar sin belåtenhet, men beklagar på samma gång att denna tillökning i trädgårdens vidd ej skedde redan föregående höst, då han haft tillfälle att erhålla lefvande växter att derstädes planteras. Brevet innehåller för öfrigt åtskilliga utgjutelser af hans vanliga missnöje öfver den ovilja och de motgångar, för hvilka han ansåg sig oförskyldt vara föremål i Sverige, samt klagomål öfver Thunberg, om hvilken han uttalar flera alldeles orättvisa omdömen.²⁾

¹⁾ Linné till Thunberg 1781 den 1 Aug.: »Djurhuset som i Trädgården skall byggas, bör Hr Doctorn laga at undra våningen som är för Föglarne. blir med nur upphögd ifrån jorden, och fritt för luften under golvet på det stället, som är så öfveralt fuktigt; 2:do och at markkattornes våning blir öfvanpå; 3:do at ingen comun kakelung blir som värmer flera rum; den besparingen som dervid vinnas uti eldningen, gör siukliga och kortlifvade Djur; hvart rum måtte ha sin kakelung, hvarmed man kan skaffa dagligen luft».

²⁾ Linné till J. E. Noréen 1782 den 26 Jan.: »At den i question varande tomten vunnits till Kgl. Acad. Trädgården, är jag på Botanicqvns vägnar obliagerad Illustrissinn., hade det varit än mera, om det skedd innan förliden höst: ängelsnän se på hvad de ge af naturalier, hvilket gör svårigheter och ökar obligation, at få af dem 2:ne gånger; när mig i höstas blef ifrån Upsala berättat at touten ej än var ämnad, måtte jag återsända 10 stora korgar med Trän därtill ämnade till dem af hvilka de voro mig gifne. Det är Upsala Acad ämnadt, at

Hemresan tog Linné öfver Frankrike, Holland, der han äfven besökte Hartekamp, Tyskland och Danmark samt anlände till Upsala i början af år 1783. Under början af hösten föreläste han enligt prelectionscatalogen öfver växterna i botaniska trädgården, men insjuknade snart och dog den 1 November s. å., hvarefter C. P. Thunberg, hvilken redan mot slutet af 1782 erhållit fullmakt att vara e. o. professor, någon tid som vikarie skötte den lediga sysslan och utnämndes den 7 Sept. 1784 till ordinarie professor i medicin och naturalhistoria.

Redan för längre tid tillbaka hade den äldre Linné uppsatt en instruktion för akad. trädgårdsmästare, hvilken dock ej synes hafva blifvit af consistorium stadfäst, men som sysslans innehafvare Lars Broberg sjelf yrkade derpå, blef denna i consistorii sammanträde den 12 Mars sistnämnda år formligen antagen och var af följande innehåll:

»Trädgårdsmästaren bör laga så, at alla göromål verkställas i rättan tid: han bör känna alla i Trädgården och Orangeriet befinneliga Trän och växter, hvaraf 1, 2, högst 3 plantor skola finnas, och ega insigt om dess rigtiga ans och skötsel, och densamma noga observera och verkställa, hålla Trädgården ren från onyttiga växter. Frön af de växter, som äro annuele, årligen utså och skaffa dem i blomma och med mogna frön å nyo alla år insamla och deröfver

leka med folk som på all möjligst sätt exponera sig för en Academ. tillhörande inrättning. Jag är brydd, mycket och förmånste ändamål af min resa vet Du var af förse Upsala trädgård, at inrätta den på den nya antagne Trädgårds skötseln, och at möta ett sådant oförmodadt hinder; Jag har fädt ingen underrättelse hemifrån huru tillståndet der i trädgården nu är en gång, då Thunberg lät mig veta at 5 st. korgar med orangerie växter voro framkomne, förleden hösta skickade jag än 4 paketet och lärar med växter, om hvilket jag ingen underrättelse fädt om de framkommit eller ej; jag vet ej huru jag det skall bli underrättad om; ty fast jag är frånvarande, borde väl i min tanke, Vicarius låta mig veta brister och förluster där, som jag nu lättare kan ärsätta, än kanske någonsin mer. Det är ej mitt fel, om vederhörande tillåta illasinnade, at emot mig lägga hinder i vägen för befrämjande af en inrättning, för hvilken jag uppoffradt mig helt och hållid, utan egidt intresse; har kjøpt min systa dyrt; jag har företagidt mig en kostsam resa för den vetenskapen skuld; jag har ingen Nåd vunnidt, men haft mycken förargelse; Men hvad kan jag bättre vänta, där ingen vill ge mig någon justice; där ingen vill considerera hvad jag giordt eller hvad jag giör.» -- Originalt till ofvan anförda bref eges af Herr Boktryckaren P. Hanselli i Upsala, hvilken välvilligt ställt detsamma till förf:s disposition.

Cataloguo hålla och så laga, at wid Orangeriet och Trägården nu befintelige och tillkommande Trän och växter hållas wid magt, wäxa till och förökas; Noga bewaka alt hwad inom Trägården och Orangeriet finnes inneslutit samt laga så, at altid Trägården är snygg och städad. Då örter och frön eller blomster skola af Professoron eller Demonstratorn bortgifwas, bör Trägårdsmästaren wara närwarande och derom äga kunskap. Wid föreläsningarne, som hållas i Trägården, skall Trägårdsmästaren noga efterse, at ej någonting borttryckes, rubbas eller skadas och sedan föreläsningen är slutad, Trägården åter tillsluta. Då hederligt folk wilja bese Trägården, Orangeriet och djuren, bör Trägårdsmästaren, så wida han ej af angelägnare göromål hindras, sådant tillåta, och wara dem derwid följaktig. Trägården skall ständigt wara tilläst och må ingen af dom, som äga nyckel till Trägården, wara tillåtit at lemna den i andras händer.»

Vid samma tillfälle fattades om användningen af trenne till trädgården hörande tomtor det beslut, att en af dom borde brukas till köksträdgård, en annan till odling af växter till föda för i trädgården underhållna lefwande djur och den tredje, hvilken akademien kort förut tillbytt sig af prof. J. Sidrén, skulle på våren besås med korn för att derigenom göras tjenlig för det med densamma afsedda ändamålet, nämligen att blifwa en plats för en plantage af träd och buskar. På hemställen af örtagårdsmästaren, att som donnes son G. A. Broberg »wid 19 år gammal wisar mycken hug och böijelse för Botaniska Trägårdskonsten, i hwilken han, efter sina år, redan äger wacker insigt, till hwars ökande han nu wid andre Botaniske Trägårdar i Riket gör biträde, och hans Fader äfwen utfäst sig, at i detta ändamål wilja låta honom på någon tid besöka Ängland och andra utrikes orter,» så fann consistorium skäligt att tillförsäkra honom platsen som akad. örtagårdsmästare, då densamma en gång blefve ledig efter hans far, såvida han till den tiden hunnit förwärfwa sig tillräcklig skicklighet till sysslans skötande. — Den äldre Broberg synes hafva åtnjutit mycken bevägonhet af consistorium för sin duglighet, och då han till exempel följande året anhöll om bättre bostad, fattade consistorium det beslut, att en sådan skulle af sten uppföras enligt den ritning, som Broberg sjelf doröfwer ingifvit. Samma år beslöts äfwen, att tvänne i trädgården befintlige drifbankar, hvilka voro försedde med

kakelugnar, men som genom långvarigt bruk kommit i mindre godt tillstånd, skulle ombyggas af tegel med fot af sandsten. Tvänne år efteråt eller på sommaren 1787 rappades orangeriet och de öfriga drifhusen.

Angående den för trädgårdens skötsel nödiga personal, så inlemnade örtagårdsmästaren L. Broberg den 7 Juli 1784 det förslag till consistorium, om det ej vore nyttigare för trädgårdsarbetets bättre bedrivande, att man fluge en eller två ständige drängar med årlig lön, än att som förut endast hafva 12 å 14 dagsverken årligen af de tio karlar, som för detta arbete åtnjöto försvar under akademien. Consistorium tog förslaget genast i öfvervägande och som man orinrade sig, att dessa försvarskarlar voro ganska fattigo och derföre sällan mäktat utgöra de dagsverken i trädgården, hvartill de förbundit sig, så att man ofta nödgats lega folk, och som det för öfrigt vore troligt, att dessa föreslagne drängar, då de blifvit inöfvade i trädgårdsarbetet, skulle göra det betydligt bättre än de okunnige försvarskarlarne; så beslöt cons. att ingå till kanslern med anhållan om att för trädgårdens skötsel få antaga tvänne drängar, hvilka hvarje år från 1 April och till den sista Oktober skulle sköta i trädgården förekommande arbeten mot en årlig lön för hvardera af 400 dalar kopparmynt. Medel härtill kundo tagas af de penningar, som varit anslagne till underhåll af Strutsen och Casuarien, och hvilka, sedan dessa dött, ej vidare behöfdes. Till denna åtgärd lomnado också kanslern sitt bifall i skrifvelse af den 26 Juli samma år.

Såsom redan är nämndt, blef C. P. Thunberg ordinarie professor i Upsala 1784, hvilken befordran, att döma af samtida bref, synes hafva väckt allmän belåtenhet bland naturforskningens idkare och vänner både inom och utom Sverige, och i hans brofsamling finnas åtskilliga lyckönskningsskrifvelser mod anledning deraf från Prof. N. Hellenius i Åbo, Adam Afzelius, D. Rung, Baron E. G. Oxenstjerna till Fika ¹⁾ m. fl.

¹⁾ Från denne för naturvetenskapen lifigt intresserade man innehåller Thunbergs brofsamling åtskilliga i ett serdeles gladt och humoristiskt språk affattade skrifvelser och som prof härpå må anföras följande bref, hvori han lyckönskar Thunberg att hafva blifvit professor, dat. den 21 Jan. 1785:

»Nästan kan jag swärja på, att jag är ibland de sista att gratulera till erhållne sysslan. Men torde dock hända att jag är en ibland dem som ifrigast ö-

Allt ifrån den tid, då Thunberg första gången emottog förordnande att sköta den botaniska professuren, och till slutet af den period, hvilken denna afhandling omfattar, föreläste han öfver botaniska trädgårdens växter i början af hösten, men under årets öfriga månader medicin, zoologi eller någon annan af de till naturalhistorien hörande ämnen. Som biträde erhöll han i början af år 1785 den kunnige Dr. Adam Afzelius, hvilken från denna tid och till hösten 1789 i egenskap af demonstrator undervisade studerande ungdomen i att lära känna botaniska trädgårdens växter, men sedan denne sistnämnda år begifvit sig till utlandet, der han dröjde nära tio år, blef Thunberg under denna tid ensam om handhafvandet af trädgården. Dr. J. H. Olin omtalas visserligen såsom biträde i trädgården något efter början af år 1798, men om han dertill verkligen hade lagligt förordnande, känna vi icke.

Vid ett af sina besök i Upsala hade Gustaf III, hvilken ofta plögade infinna sig i botaniska trädgården, funnit densamma för liten för sitt ändamål samt dessutom genom sitt läge otjenlig, och på tillfrågan om, huru detta skulle kunna afhjelpas, anhöll Thun-

skat och sagt: att det vore högsta orätt, om Thunberg skulle förbigås. Ändteligen fick jag den glädjen se af Avisorne, det rätten hade sin gång. Det är således af hjärtat som jag upprigtigt gratulerar till den erhållne Professors Sysselan och det af 3 orsaker.

1:o) Att Botaniqven i Sverige mistat för mycket, om någon halfbotanicus per nefas kunnat intriguera sig dit, där Gud och Naturen assignerat Professor Thunberg.

2:o) Att I borden väl hafva någon regress för det hvad man på Batavia kunnat erhålla, om ej kärleken till Fäderneslandet varit i vägen, och ändteligen

3:o) var jag för egen del oändel. belåten med, att veta mig ej råka ut för någon Capricieux och intraitable Carl, då jag någon gång kan komma till Upsala. Ja så där är det! Alltid skall någon egennyttia följa med menskligheten!! Att nu visa Herr Professorn det jag ej skrymtar, utan visar mig sådan jag är, så vill jag strax börja kura ikring med snålkiärran.

1:o. Gifves någon möjlighet att få närmare vähren, per posto, en Caffeböna?

2:o. Finnes någon utväg att erhålla frö eller rot af mentha piperitis.

3:o. Har Professorn råd på att skänka mig en led af Cereus vel Cactus grandiflorus, och skulle värmen i min kammar vara tillräckelig att få henne i blomma?

Leffer jag till Sommarens, ämnar jag mig till Upsala, att än en gång dagas och nattas i Academie trädgården, både att skåda väksterna som ock att besöka våra Cousinsers marlottorne »

berg, att Slottsträdgården såsom bättre belägen måtte upplåtas till anläggning af en ny botanisk trädgård. Detta förslag biföll konungen, lofvade att af enskilda medel bekosta anläggningen af den nya botaniska trädgården och uppförandet af nödiga byggnader, hvarefter han den 17 Augusti 1787 i närvaro af hof- och akademistaten till universitetets prokansler öfverlemnade följande gäfvobref.

»Wi Gustaf — — Göre vitterligt, at om Wi redan i de yngre åren med huldhet och omvårdnad omfattat Nordens äldsta Lärosäte, Wår Academie i Upsala, Så hafve Wi ännu mera under löppet af Wår Regoring varit Sorgfällige, at befordra Dess heder och tillväxt, då utom Wår egen tillfridsställelse, och den äran att fullkomna hvad de tvänne Störste Konungar, hvilkas namn Wi bäre, med så mycken omsorg sökt at befrämja, Wi icke allonast derigenom vunnit et tillfälle, at uti Wårt Egit efterdöme lära Wår Kärälskelige Herr Son, at högst akta den lycka, som åtföljer Spiran öfver et uplyst Folk, utan ock dageligen njute den hugnad, at se Svenska Snillen höja Sig till Vettenskapernes fullkomliga kändedom.

At vinna dessa ändamål, så värdige Wårt bomödade, hafvo Wi äfven undersökt alla Academiens Inrättningar och hvilka af dem kunnat fordra ändring eller förbättring. Deribland hafvo Wi funnit Botaniska Trädgården med dess Samlingar, i anseende både till läget och utrymmet böra flyttas till et i bägge desso afseenden mera tjänligt Ställe. Så länge den lärda Werlden uti denna Vetenskap endast erkände von Linnés Lagar, upfyllede haus stora Namn och Kunskaper alt hvad häruti sagnades. Men nu mera, sedan uptäkterna ökat sig, och Utlänningar, ledde af hans Ljus, börjat täfla med hans Landsmän, fordrar hans Minne och Academiens hedor de austalter, hvarigenom hans skickelige Efterträdare må kunna bibehålla hans företräde. I sådan afsigt hafve Wi i Nåder beslutit, icke allonast, at af Wåra enskilda medel besörja omkostnaden vid anläggningen af en ny Botanisk Trädgård med alla nödvändiga Hus, utan ock velat dertill uplåta den vid Slottet härstädes varande Lust-Trädgård, Jämte Etthundrade Tolf Qvadrat alnar Jord utanför dess Västra sida. Till följo deraf vele Wi härmed afhända Oss och Kronan, såsom Wi ock genom detta Wårt öpua Bref afsägo Oss och Kronan, för nu och tillkommande tider,

all ägande rätt till bemålte Trädgård och Jord, hvilken Wi deremot föräre Wår Academie i Upsala till ewärdelig ägo och besittning, endast med vilkor, at Trädgården till Träd, Planteringar och Alléer m. m. underhålles i det skick den nu är, samt att han nyttjas till det Bruk Wi honom ägne, nemligen till Botaniska Örters och Växters skötande och planterande. Thet alle, som vederbör, hafve sig hörsamlingen at efterrätta. Till yttermera visso hafve Wi thetta med Egen Hand underskrifvit och med Wårt Kongl. Sigill bekräfta låtit.»

Samma dag lade konungen äfven grundstenen till den nya Orangeribyggnaden och tvänne år efteråt ökades den till botaniska trädgården upplåtta platsen ännu mera till sin vidd.

Genom denna gåfva erhöil Thunberg ett vidgadit fält för sin verksamhet, då han äfven fick till uppgift att leda anläggningen af den nya trädgården, men han höll under tiden äfven den gamla trädgården i så godt stånd, som omständigheterna medgåfvo. Att döma af hans brevexling måtte denna egt ett ganska stort antal sällsyntare växter och oupphörligt bestormas han med böner om frön från både Sverige och utlandet. Han stod också i en verklig storartad brevexling med sin tids förnämste botanister och blomsterälskare; utbytte frön bland andra med C. D. Schreber i Erlangen, J. Roemer i Zürich, A. Zuccagni i Firenze, E. Sanvitale i Parma, C. Rudolphi i Greifswald, T. Pavon- och J. Cavanilles i Madrid, A. Michaux och Thouin i Paris, A. Broussonet och Gouan i Montpellier, Redowsky i Moskvå, J. A. Murray i Göttingen och N. Collin i Philadelphia. Som exempel på, huru stort Upsala trädgårdens rykte ännu var, må anföras, att T. Pavon i Madrid 1804 begär att erhålla frön af *Desmodium gyrans* och *Dionæa muscipula*. I likhet med Linné den äldre bidrog Thunberg att genom frösändningar göra Sibiriens växter kända i Europa.

Bland de många personer inom landet, med hvilka Thunberg utbytte frön, må nämnas C. Alströmer på Gåsevadholm, E. G. Oxenstjerna till Eka, Axel Cronstedt, Fr. Acharius i Vadstena, Ol. Swartz, Fr. Wileke, Ol. Lindberg (kamrer i krigscollegium), A. Sparrman, F. Wrede, A. Retzius i Lund, M. Kolmodin på Gottland, G. Adlerberg i Mariefred, G. Silfverstråle på Lindö; i Finland J. Borgström i Borgå samt C. N. Hellenius och Gabr. Bonsdorff i Åho.

Som redan är nämnt, blef Ad. Afzelius år 1785 demonstrator i botaniska trädgården och bland hans efterlemnade handskrifter finnas för åren 1785—1787 anteckningar om de observationer han anställt bland annat öfver den tid på dagen, då växterna i trädgården utslögo sina blommor. Bland sällsyntare svenska växter, som då omtalas såsom odlade i bot. trädgården, kunna anföras: *Lunaria rediviva*, *Ranunculus illyricus* och *aconitifolius*, *Potentilla rupestris* och *fruticosa*, *Papaver Argemone*, *Anthericum ramosum* och *Liliago*, *Astragalus glycyphyllus*, *Orobus niger*, *Malva moschata*, *Genista tinctoria*, *Glaucium luteum*, *Datura Stramonium*, *Crambe maritima*, *Campanula latifolia* och *C. Trachelium*, *Sedum album*, *Convolvulus sepium*, *Impatiens Noli tangere*, *Antirrhinum Orontium*, *Rhodiola rosea*, *Saponaria officinalis*, *Dracocephalum thymiflorum*. — För öfrigt synes han också hafva egnat sig åt studier i trädgården öfver fröns groning, lökars utveckling, växter, från hvilka bin togo honing m. m.

För år 1786 har han lemnat en förteckning öfver de träd och buskar, till antal 108 arter, hvilka i akad. trädgården odlades på fritt land, och vi kunna bland dessa anföras: *Acer campestre*, *Cytisus Laburnum*, *Daphne Mezereum*, *Evonymus europæus*, *Fraxinus Ornus*, *Hippophaë rhamnoides*, *Lonicera tatarica*, *Pinus Picca*, *Prunus Mahaleb*, *Robinia Pseudoacasia*, *Rubus odoratus*, *Salix purpurea*, *Sorbus hybrida*, *Syringa persica*, *Taxus baccata*, *Viburnum Lantana*.

Af samme man finnas äfven redogörelser öfver de frön från Sierra Leona och andra tropiska länder, som han åren 1799, 1800, 1802 lemnat till trädgårdsmästaren G. Broberg. Sistnämnda år erhöles äfven frön af 64 arter från Caucasus sände af Prof. C. N. Hellenius i Åbo.

Under Thunbergs præsidium utkom åren 1803, 1805 och 1811 en serie disputationer med titel: *Horti Upsaliensis Plantæ cultæ 1780—1800*, hvaraf man finner att antalet af de växter, som under dessa tjugu år förekommit och odlats i botaniska trädgården, stiger till 863 släkten med 3263 arter. Bland de mest anmärkningsvärda utom redan nämnda kunna bland dem anföras: *Amomum Zingiber*, *Kæmpferia Galanga*, *Olea europæa*, *Jasminum odoratum*, *Justicia adhatoda*, *Ziziphora capitata*, *Ortogia hispanica*, *Loeflingia*

hispanica, Tamarindus indica, Antholyza Cunonia, Leersia oryzoides, Melica uniflora, Bromus giganteus, Stipa Pennata, Arundo Donax, Holosteum umbellatum, Asperula odorata, A. tinctoria, Ilex aquifolium, Heliotropium peruvianum, Tournefortia volubilis, Androsace septentrionalis, Soldanella alpina, Dodecatheon meadia, Cyclamen hederæfolium, Lysimachia nemorum, Convolvulus sepium, Samolus Valerandi, Lobelia longiflora, Coffea arabica, Mirabilis jalapa, Datura Metel, Atropa Mandragora, Cestrum vesperinum, Tectona grandis, Strelitzia Reginae, Apocynum androsæmifolium, Eryngium maritimum, Scandix Pecten, Imperatoria Ostruthium, Viburnum Tinus, Aralia racemosa, Bromelia Ananas, Tulbaghia alliacea, Pancreatium caribæum, Amaryllis formosa, Fritillaria Meleagris, Gloriosa superba, Scilla maritima, Dracæna Draco, Convallaria verticillata, Yucca gloriosa, Agave americana, Alstroemeria peregrina, Oryza Sativa, Colchicum autumnale, Laurus cinnamomum, L. Camphora, Cæsalpinia pulcherrima, Rhododendron ponticum, Andromeda tetragona, A. hypnoides, A. Polifolia, Saxifraga Cotyledon, Dianthus arenarius, Stellaria holostea, Euphorbia Caput Medusæ, Cactus (Cereus) grandiflorus, C. (Opuntia) Tuna, C. (pereskia) aculeata, Amygdalus communis, Tetragonia expansa, Mesembryanthemum crystallinum, Thea bohea, T. viridis, Cistus ladaniferus, C. Helianthemum, cimicifuga foetida, Liriodendron tulipifera, Magnolia glauca, Anemone silvestris, Adonis vernalis, Ranunculus illyricus, Helleborus (Eranthis) hyemalis, Stachys alpina, Dracocephalum Ruyschiana, Gloxinia maculata, Digitalis purpurea, Bignonia radicans, Linnæa borealis, Cakile maritima, Crambe maritima, Anastatica hierochuntica, Cochlearia officinalis, Alyssum calycinum, Cardamine bellidifolia, Arabis alpina, Raphanus caudatus, Passiflora coerulea, Pelargonium odoratissimum, Geranium phæum, Adansonia digitata, Lavatera arborea, Gossypium herbaceum, Hibiscus trionum, Camellia japonica, Genista pilosa, G. anglica, G. germanica, Arachis hypogæa, Glycine Apios, Vicia cassubica, Colutea arborescens, Coronilla Emerus, Ornithopus perpusillus, Hedysarum (Desmodium) gyrans, Indigofera tinctoria, Trifolium fragiferum, Tragopogon porrifolius Hieracium aurantiacum Carthamus tinctorius, Chrysocoma Linosyris, Verbesina alata, Rudbeckia laciniata, Silphium perfoliatum, Calypso borealis, Zea Mays, Morus alba, Juglans nigra, Arum maculatum, Ricinus Communis,

Hura crepitans, *Sicyos angulata*, *Phoenix dactylifera*, *Dioscorea Sativa*, *Elais guineensis*, *Cycas revoluta*, *Zamia Pumila*, *Ephedra distachya*, *Musa paradisiaca*, *Ceratonía Siliqua*, *Chamaerops humilis*, *Holcus saccharatus*, *Mimosa pudica*, *Gleditschia triacantha*, *Osmunda regalis*, *Asplenium murarium*, *Acrostichum ilvense*.

Bland lefvande djur, som under tiden från Thunbergs tillträde till professuren och till år 1807 underhölls i trädgården, omnämnas åtskilliga i samtida consistoriets protokoll samt bref. En strutsfogel inskaffades 1785 efter den, som dött året förut, och från Uleåborg sände apotekaren F. J. Juhlin med mycket besvär en jerrf, hvilken på hösten 1793 kom till Upsala och befanns vara serdeles tam. Ett lodjur omtalas 1787, en elg 1795 och detta år anslogos till uppvärmning af det hus, der djuren förvarades, sex famnar ved. Vid besigtningen af gamla trädgårdens hus år 1802 befunnos i djurhuset derstädes endast »2:ne påfoglar, en markatta, en papekojja och några silkescharar,» men samma år erhöil man i present af konnngen ett ungt lejon, hvilket dock ej lefde längre än till året derpå. M. Kolmodin i Bista på Gottland skänkte 1803 en lefvande gumse med fyra horn, och en kamrer Brunsfält i Stockholm ville 1805 skänka en lefvande björn, men det finnes ej nämndt, om anbudet emottogs. För öfrigt synes man i trädgården hafva underhållit flera svanor.

Då den nya trädgården efter 1787 var under anläggning och ståtligare växthus der började uppstå, var det naturligt, att man så litet som möjligt uppoffrade några extraordinarie medel på underhållet af den gamla trädgårdens byggnader, hvilka, att döma af besigtningensprotokollen, vid denna tid befunno sig i ett allt utom tillfredsställande skick. Orangeriet undergick en nödorttig reparation 1794, men detta oaktadt, omtalas detsamma tre år efteråt såsom ganska förfallet. Allteftersom utrymmet medgaf, flyttades växterna småningom öfver till den nya trädgården, och år 1802, då den gamla undergick en noggrann och omfattande besigtning, uttalade consistorium, efter att af synemännens utlåtande hafva tagit kändedom, som sin åsigt, att husen skulle säljas och trädgården utarrenderas. Ad. Afzelius befanns samma år villig att öfvertaga densamma såsom arrendator och 1805 hyrde han för sin räkning det botaniska huset. Härmed upphörde också den gamla botani-

ska trädgården, och den 25 Maj 1807 invigdes den nya botaniska institutionen på hundraårsdagen af Caroli Linnæi födelse.

För fullständighetens skull torde äfven vara nödigt att här meddela en förteckning öfver de personer, hvilka såsom örtagårdsmästare, alltifrån trädgårdens anläggning och till år 1807, haft i uppdrag att i främsta rummet lägga hand vid dess skötsel och vård, men vi måste då förutskicka den anmärkningen, att de uppgifter från äldsta tid, som om deras lefnadslopp bevarats, äro ganska knapphändiga.

Såsom den förste af akademiens örtagårdsmästare kan man räkna *Olof Rudbeck den äldre*, hvilken ännu flera år efter botaniska trädgårdens anläggning fortfor att ensam sköta densamma.

Johan Larsson. Nämnes i cons. protokoll i början af 1661, då O. Rudbeck anhöll om löneförhöjning åt honom. I Maj månad s. å. bestämdes, att han skulle höra under akademiens jurisdiktion. Han dog 1674.

Börge Bengtsson. Nämnes 1686.

Olof Carlsson Falk. Omtalas först 1694. Synes hafva varit en duglig man, och då han 1703 ville taga afsked, ålades Ol. Rudbeck af cons. att söka förmå honom att stanna kvar, emedan han vore »för Trädgården omistandes.» Han dog i små omständigheter 1716.

Erik Winge 1716—1729. Kom från Hessle i Vestmanland med goda rekommendationer, men synes dock ej hafva motsvarat de förhoppningar man hyst om hans duglighet och anklagas i cons. 1728, emedan »han icke skal ha den kunskap om trädgårdens rycktande, som welerbör, och at han icke skal hålla sig nycktert utan försumma sin tjenst.» Att C. Linnæus sökte tjensten efter honom, är redan förut nämnt.

Kristoffer Herman 1729—1735. Hade förut varit hos landshöfding Karl de Geer på Väsby i 18 år.

Gustaf Samzelius 1736—1739. Han var medicine studerande, då han sökte tjensten, och utfäste sig att under nådårstiden för

Hermans änka göra sig kunnig i trädgårdsskötsel. Af cons. erhöill han flera gånger understöd för att dels i Stockholm, och dels i utlandet skaffa sig större insigter i det, som till hans befattning hörde.

Didr. Nützel 1739—1756. Kom på föranstaltande af Linnaeus från Holland, der han förut varit hos Clifford på Hartekamp. Berömmes mycket i samtida uppgifter för insigter och duglighet.

Det dröjde länge innan man efter Nützel blef i stånd att erhålla någon ny trädgårdsmästare. En holländare lofvade 1757 infinna sig, men kom icke, och en tysk, som tjenstgjorde på prof 1761, omnämnas ej vidare. Omkring 1764 eller något sednare antogs

Lars Broberg, som dog 1795. Han synes i det hela hafva varit en kunnig man, fastän Linné d. ä. emellanåt haft orsak att beklaga sig öfver hans värdslöshet. Hos consistorium åtnjöt han stort anseende. Efterträddes af sonen

Gustaf Adolf Broberg 1795—1813. Studerade till en början trädgårdsskötsel i Upsala under sin faders ledning, men begaf sig sedermera till utlandet och förkofrade ytterligare sina insigter förträdesvis hos Aiton i Kew.

